

'Chillen', 'shoppen' en 'hoppen' in het 'tienerweefsel'

Onderzoek naar het gebruik en de beleving van publieke ruimte bij tieners:

Casestudy in de centrumstad Mechelen

Wouter Vanderstede
2009

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving vzw – ruimtecel
Nieuwelaan 63
1860 Meise
tel.: 02 272 07 53
www.k-s.be
info@k-s.be

Met steun van de Vlaamse overheid

Onderzoekscentrum Kind & Samenleving vzw – ruimtecel
Nieuwelaan 63
1860 Meise
tel.: 02 272 07 53
www.k-s.be
info@k-s.be

Met steun van de Vlaamse overheid

VOORWOORD

Het idee van het 'speelweefsel' krijgt stilaan ingang in Vlaanderen. Maar hoe zit het met tieners (ca. 12 t.e.m. 15 jaar)? Hebben zij een eigensoortig ruimtegebruik of ruimtebeleving? Zijn daarin patronen te ontdekken? Zijn er verschillen vast te stellen tussen groepen tieners? Bestaat er zoiets als een tienerweefsel? Hoe zou dit er dan uitzien?

Er is vooralsnog weinig bekend over het ruimtelijke perspectief van tieners. Deze studie is daarom opgevat als een verkennend (belevings)onderzoek. Er is gekozen voor een casestudy in Mechelen. In deze middelgrote Vlaams centrumstad zijn in totaal een 250-tal tieners geïnterviewd. Op basis van deze gesprekken en observaties is hun gebruik en beleving van de publieke ruimte als 'tienerweefsel' in kaart gebracht. Deze studie resulteert verder in aanbevelingen voor het ruimtelijk beleid en de planningspraktijk en geeft aan hoe een tienerweefsel uitgebouwd kan worden.

Dit onderzoek kadert binnen het *Meerjarenplan2007-2009* van Kind & Samenleving vzw. Naast dit belevingsonderzoek lopen er nog 5 pilootprojecten tienerparticipatie in publieke ruimteprojecten. De resultaten daarvan worden eind 2009 voorgesteld. Met deze twee initiatieven wil Kind & Samenleving de ruimtelijke noden van tieners op de maatschappelijke agenda zetten.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD **3**

INHOUDSOPGAVE **4**

1. INLEIDING **7**

1.1. Doelstellingen van deze studie **7**
1.1.1. Verkennend (belevings)onderzoek: een casestudy 7
1.1.2. Studie gericht op aanbevelingen voor de planningspraktijk en het ruimtelijke beleid 8
1.2. Termen en werkdefinities **9**
1.2.1. 'Tieners' als één homogene groep of als meerdere deelgroepen? 9
1.2.2. 'Publieke ruimte(s)' 10

2. SITUERING VAN DE STUDIE BINNEN DE INTERNATIONALE LITERATUUR **11**

2.1. Onzichtbare tieners **11**
2.2. Tieners en hun uitsluiting **12**
2.3. Ambigue identiteiten **13**
2.4. Meerdere groepen tieners **14**
2.5. Naar een meer ruimtelijk-geografische benadering **14**
2.6. Naar een nieuwe benadering vanuit het begrip 'tienerweefsel' **17**
2.7. Situering van het onderzoek binnen Vlaamse en Nederlandse context **18**

3. METHODE EN BEVRAGINGSTECHNIEKEN **20**

3.1. Werkwijze, ervaringen en kanttekeningen bij het interviewen **20**
3.1.1. Werkwijze 20
3.1.2. Ervaringen / kanttekeningen 21
3.1.3. Concrete tips 21
3.2. Observaties **22**
3.3. Belangrijke methodologische aandachtspunten voor interpretatie van onze gegevens **22**

4. OVER 'CHILLEN', 'WINDOW-SHOPPEN' EN 'RONDHANGEN': ACTIVITEITEN VAN TIENERS IN DE PUBLIEKE RUIMTE **23**

4.1. "Chillen" en "(rond)hangen" als containerbegrippen **23**
4.2. "Voetballen", "skaten", "basketten": méér dan een sport **24**
4.3. "Windowshoppen" **24**
4.4. "Spelen" **25**
4.5. "Zingen, dansen, rwina maken" **25**
Besluit **26**

5. ANALYSE VAN HET "TIENERWEEFSEL" IN MECHELEN 27

5.1. Tieners in/over het centrum van Mechelen 27
5.1.1. 'Gelegenheidsshoppers' en 'weekendshoppers' 27
'Gelegenheidsshoppen' 27
'Weekendshoppen' 28
Het 'Mechelen-dat-bijna-elke-tiener-kent' 28
5.1.2. 'Schoolpendelaars' 29
'Stationneren': Bus- en treinstation als interscolaire ontmoetingsplaats 29
'Afspreken en napraten langs invalswegen en passageplekken' 30
Het Mechelen van de 'schoolpendelaars' 31
5.1.3. Regelmatige 'school(s)hoppers' 32
De school als springplank naar het stadscentrum 32
Napraten, 'chillen' of 'spelen' in de stedelijke publieke ruimte van de schoolomgeving 33
'School(s)hoppen': Naschools 'windowshoppen' in de binnenstad 33
Het 'Mechelen-van-de-school(s)hopper' 34
5.1.4. Het Mechelen van de 'centrum-habitués': De binnenstad als vrijetijdsruimte 35
Meisjes/jongens kijken in de binnenstad 35
Met groepje rondzwerven in de binnenstad 36
Met je lief in de binnenstad 36
5.1.5. 'Binnenstad-tieners' 36
5.1.6. Het Mechelen-dat-(nog)-niet-echt-van-de-tiener-is 37
5.1.7. Besluit bij Tieners in/over het centrum van Mechelen 38

5.2. Tieners in/over groen- en recreatiegebieden van groot-Mechelen 39
5.2.1. Tieners en bovenlokale groene ruimte 40
De Botaniek (of: Kruidtuin) 40
Vrijbroekpark 41
Tivolipark 41
Papenhof 41
Buitengebied 42
5.2.2. Tieners en bovenlokale sport- en recreatiedomeinen 42
5.2.3. Semi-private voorzieningen 43
5.2.4. Besluit bij 'Tieners in/over groen- en recreatiegebieden van Groot-Mechelen 44

5.3. Tieners in/over hun eigen wijk 45
5.3.1. Tieners die wonen in het centrum 46
5.3.2. Tieners die wonen in dichte wijken, dicht bij het centrum 47
Wijk Nekkerspoel 47
Woonlobben aan Leuvensesteenweg 49
Bethaniënpolder 51
5.3.3. Tieners die wonen in meer afgelegen wijken 53
Tieners in een meer afgelegen sociale hoogbouwwijk: Mahatma Gandhiwijk 53
Tieners die wonen in het hinterland en het buitengebied van Mechelen 56
Besluit bij 'Tieners in/over hun eigen wijk' 57

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VOOR HET RUIMTELIJK BELEID EN DE PLANNINGSPRAKTIJK 58

6.1. Uitbouw van een tienerweefsel: aandacht voor hogere schaalniveaus..... 58

6.2. Uitbouw van een tienerweefsel door 'verknopen' van relevante kaartlagen 59
6.2.1. Componenten van een tienerweefsel: relevante kaartlagen 59
6.2.2. 'Verknopen' van kaartlagen in een tienerweefsel 60
Belang van verknoping..... 60
Illustraties met de case Mechelen 60

6.3. Uitbouw van een tienerweefsel door uitbouw van componenten van een tienerweefsel . 66
6.3.1. Locatiebeleid voor secundaire scholen, bibliotheken, academies 66
6.3.2. Uitbouw van een tienergerichte schoolomgeving voor secundaire scholen..... 66
6.3.3. Uitbouw van stationsomgeving en hoofdbusstations als interscolaire ontmoetingsplek... 67
6.3.4. Uitbouw van het winkelgebied of winkelcentrum als bovenlokale ontmoetingsplekken.... 67
6.3.5. Uitbouw van ruimte voor tienerevenementen en 'chill-out'-ruimtes..... 68
6.3.6. Uitbouw van groene ruimtes en recreatiegebieden op stedelijk niveau 68

6.4. Uitbouw van tienergerichte woonomgevingen: diverse strategieën..... 69
6.4.1. Wijken in het stadscentrum 69
6.4.2. Meer afgelegen en/of dichte wijken (bijv. 19de eeuwse gordel, sociale hoogbouwwijk).... 70
6.4.3. Meer residentiële wijken in de stadsrand, het hinterland en het buitengebied..... 71

7. WERKEN AAN HET TIENERWEEFSEL: ENKELE VUISTREGELS 72

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST VOOR OPEN INTERVIEWS 75

1. INLEIDING

1.1. Doelstellingen van deze studie

Het **doel van deze studie**, zoals omschreven in het ***Meerjarenplan2007-2009*** van Kind & Samenleving vzw[1], is **tweevoudig**:

1) Ten eerste omvat deze studie een **meer 'fundamenteel' onderzoek** naar ruimtegebruik en ruimtebeleving van tieners. Aangezien dit een relatief nieuw onderwerp is, zeker in Vlaanderen, wordt dit opgevat als een **verkennend (belevings)onderzoek**. Er is gekozen voor een **casestudy** in een middelgrote Vlaams centrumstad.
2) Ten tweede moet dit onderzoek aanleiding kunnen geven tot **aanbevelingen voor het ruimtelijk beleid en de planningspraktijk**. Deze praktijkgerichtheid heeft deze studie in een bepaalde richting gestuurd en zal ook af te lezen zijn in de conclusies, die als aanbevelingen worden geformuleerd.

1.1.1. Verkennend (belevings)onderzoek: een casestudy

Deze studie heeft als grote doelstelling om het **ruimtegebruik en ruimtebeleving** van **tieners** (12-15 jaar) in kaart te brengen. Wij willen zicht krijgen op de **perspectieven** van 12-15-jarigen m.b.t. hun gebruik, beleving en betekenisgeving van/aan de publieke ruimte, met aandacht voor hun **diversiteit**.

We zoeken dus een antwoord op een aantal concrete vragen:
- In hoeverre hebben tieners een "eigensoortig" ruimtegebruik of ruimtebeleving? Zijn daarin patronen te ontdekken?
- Welke betekenissen kennen tieners toe aan verschillende types publieke ruimte?
- Wat zijn hun activiteiten in de publieke ruimte en hoe spreken ze zelf over wat ze er doen?
- Op welke manier kan men tieners daarover het beste bevragen?
- Is er een verschil tussen (groepen) tieners wat betreft hun ruimtegebruik en ruimtebeleving?
- …

Aangezien dergelijk onderzoek in Vlaanderen niet bestaat (cf. *infra*, p. 11 e.v.), wordt deze studie opgevat als een **verkennende *casestudy***. Een 'casestudy' kan worden begrepen als **een intensieve studie van een fenomeen binnen een specifieke context met als doel inzichten te verwerven in een grotere groep van gelijkaardige fenomenen en contexten**.[2] Meestal behandelen casestudies onderwerpen waarover weinig bekend is of waarover de kennis vaag is. De kans om een case uitgebreid te onderzoeken maakt de kracht uit van een casestudy.[3] De keuze van de casestudy wordt dan ook bepaald door de aanwezigheid van eigenschappen die men typisch acht voor een groep fenomenen.[4]

Deze **casestudy vond plaats in Mechelen**, waarin een 250-tal tieners zijn bevraagd gedurende de periode 2007-2008. We hopen om hieruit inzichten op te doen die **relevant zijn voor andere centrumsteden** in Vlaanderen.

---

[1] Onderzoekscentrum Kind & Samenleving (2006). *Meerjarenplan 2007-2009. Goedgekeurd op de algemene vergadering van Kind & Samenleving vzw op 7 maart 2006.* Voor de uitvoering van het Meerjarenplan krijgt Kind & Samenleving de steun van de Vlaamse overheid: Agentschap sociaal-cultureel werk voor jeugd en volwassenen.

[2] Vrij naar: Yin, R.K. & Campbell, D.T. (1991) *Casestudy research: design and methods*. Revised edition, (Applied social research methods series, 5) Newbury Park: Sage.: 23; Gerring, J. (2004) "What is a Casestudy and What is it Good For?". In: *American Political Science Review,* 98 (2) p. 341- 342.

[3] Gerring, J. (2004) "What is a Casestudy and What is it Good For?". In: *American Political Science Review,* 98 (2) p. 345.

[4] Ghesquière, P. en Staessens, K. (1999) "Kwalitatieve gevalsstudies". In: Levering, B. & Smeyers, P. (eds.) *Opvoeding en onderwijs leren zien. Een inleiding in interpretatief onderzoek*. Amsterdam: Boom, p. 192-213.

We moeten echter beklemtonen dat deze case enkele **specifieke eigenschappen heeft**. Die moet men in acht nemen indien men verder wil generaliseren:

1. Mechelen is een middelgrote centrumstad:
Mechelen telt zo'n 80 000 inwoners en vervult een centrumfunctie voor de omringende gemeenten. Er zijn meer dan 10 verschillende secundaire scholen, waardoor er in Mechelen heel wat tieners te vinden zijn. Mechelen heeft dus een grotere centrumfunctie voor tieners dan heel wat andere centrumsteden. Anderzijds is de stad veel bescheidener van omvang dan de grootsteden Brussel, Antwerpen en Gent. Een vergelijking met deze steden gaat wellicht minder op.

2. Mechelen is een historische stad met een typische opbouw:
Mechelen kan model staan voor veel historische steden in Vlaanderen en kent een typische opbouw:
- het historische stadscentrum, dat teruggrijpt op het Middeleeuwse stratenpatroon
- onmiddellijk daar rond de (vaak zeer dichte) 19de eeuwse stadsuitbreidingen en 'stadsgordel'
- verdere uitwaaiering naar het buitengebied: tuinwijken, woonverkavelingen en *urban sprawl*.

De situatie verschilt van centrumsteden die vooral in de recente periode een grote groei kenden en dus een andere opbouw vertonen.

1.1.2. Studie gericht op aanbevelingen voor de planningspraktijk en het ruimtelijke beleid

Dit onderzoek is praktijkgericht. De studie moet inzichten aanreiken over de manier waarop publieke ruimteprojecten optimaal kunnen **inspelen op de noden van tieners**. Als conclusie zullen dus **aanbevelingen worden geformuleerd voor ruimtelijke planning en het ruimtelijke beleid**.

In brede zin gaan we op zoek naar antwoorden op volgende vragen:
- Wat zijn de ruimtelijke noden van tieners? Hoe kan publieke ruimte beter op hun 'noden' worden afgestemd?
- Hoe kunnen beleidsmakers, ruimtelijk planners en ontwerpers inspelen op de ruimtelijke betekenisgeving van tieners?

Deze vragen hebben een **dubbele complexiteit**:
- Ten eerste zijn **"ruimtelijke noden van tieners" wellicht niet onder één noemer te vatten**. Zo zijn er verschillende gebruikersgroepen te onderscheiden. Ruimtelijke beleving en betekenisgeving heeft ook steeds een sterk individueel karakter.
- Ten tweede kunnen **"ruimtelijke planning en het ruimtelijke beleid" vele aspecten omvatten**: bijv. planning vs. inrichting, verschillende schaalniveaus, verschillende beleidsniveaus, verschillende beleidssectoren (bijv. wonen, ruimtelijke ordening, inrichting openbaar domein, milieu, mobiliteit), diverse ruimtelijke instrumenten (RUP's, vergunningen, verordeningen, masterplannen, enz.). Ruimtelijke oplossingen kunnen ook diverse vormen aannemen: bijv. van visies en concepten tot concrete types ontwerpen en soorten straatmeubilair,…

Ondanks deze complexiteit zullen we hier conclusies en aanbevelingen formuleren. Deze moeten echter vooral worden opgevat als aanzetten tot discussie en debat. Zij zijn dus eerder een startpunt dan een eindpunt.

1.2. Termen en werkdefinities

Voor een goed begrip vooraf worden hier enkele kernbegrippen uit de titel gedefinieerd en toegelicht.

1.2.1. 'Tieners' als één homogene groep of als meerdere deelgroepen?

'Tieners' als een eigen categorie, tussen 'kinderen' en 'jongeren'

Onder de term 'tieners' verstaan we de leeftijdsgroep 12-15 jaar, dus in hoofdzaak scholieren uit de eerste of tweede graad secundair onderwijs.
De vooronderstelling was dat deze leeftijdsgroep een eigen categorie zou vormen, tussen 'kinderen' en 'jongeren'. In het *Meerjarenplan 2007-2009* van Kind & Samenleving[5] is dit als volgt verwoord:

> "De 12 tot 15-jarigen zijn een vaak vergeten leeftijdsgroep in de beleidsvoering. Deze opmerking is al vele malen gemaakt door vele mensen en organisaties (ook door onze organisatie), maar daarbij bleef het vaak (ook voor onze organisatie). Daarbij is geen sprake van onwil, maar veeleer van onvermogen. Eén van de typische kenmerken van deze groep is immers hun ongrijpbaarheid: zij laten zich niet in één of andere categorie onderbrengen, daarvoor veranderen zij te snel en is hun nood aan 'zoeken' belangrijker dan hun nood aan 'vinden'.
> Wij zijn van oordeel dat het thema publieke ruimte een goede invalshoek is om hen een meer constructieve aandacht te geven, aansluitend bij hun eigen beleving en betekenisgeving. Die beleving lijkt ons zeer eigen. Zo is hun actieradius merkelijk groter dan die van jongere kinderen; ook hun autonomie vergroot en ze zijn meer gericht op stedelijke voorzieningen en ontmoetingsplaatsen. Daarbij laten zij zich niet inkapselen of 'lijmen' en proberen zij eerder vrijblijvend te proeven. En zo komen zij weleens om de hoek kijken bij de ruimtelijke en maatschappelijke debatten over verstedelijking, mobiliteit, recreatieve druk, schaalvergroting, privatisering van de ruimte, claimgedrag enz. Maar hun eigen invulling van hun perspectief komt zelden aan bod in deze debatten."

We hebben bij onze literatuurstudie (cf. infra, hoofdstuk *2: Situering van de studie binnen de internationale literatuur*) kunnen vaststellen dat er binnen het veld van de *children's geographies* en *childhood studies* inderdaad heel wat aandacht wordt gevraagd voor tieners als bijzondere doelgroep. Er wordt zelfs gesproken over de ontwikkeling van een afzonderlijke *teenager's geographies*.[6]

'Tieners' en subgroepen

Wellicht zijn er **binnen de groep 'tieners' ook verschillende subgroepen te onderscheiden**, mogelijks met eigen ruimtebelevingen en ruimtegebruik.
Gangbare sociologische variabelen zijn: leeftijd, type onderwijs (ASO, TSO, BSO, BUSO), gender, etnische achtergrond,… Ook "subcultuur" zou een factor kunnen zijn, al wordt de bruikbaarheid en relevantie van dit concept in de literatuur ook in vraag gesteld. Zo spreekt men ook over '*scenes*',

---

[5] Onderzoekscentrum Kind & Samenleving (2006). *Meerjarenplan 2007-2009. Goedgekeurd op de algemene vergadering van Kind & Samenleving vzw op 7 maart 2006.*

[6] Zie o.m.:
- Matthews, Hughes. (1995) "Living on the edge: children as 'outsiders'". In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 86, No 5, p. 456-466.
- Matthews, Hughes; Limb, Melanie en Percy-smith, Barry. (1998) "Changing worlds: The microgeographies of young teenagers". In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 89, No. 2, 1998, p. 193.
- Matthews, Hugh. (2000) "The street as a liminal space: The barbed spaces of childhood". In: Pia Christensen en Margaret O'Brien, *Children in the city: Home, neighbourhood and community*, Londen: RoutledgeFalmer, p. 101-117.
- Matthews, Hugh; Taylor, Mark; Percy-Smith, Barry en Limb, Melanie. (2000) "The unacceptable flaneur: The shopping mall as a teenage hangout", in: *Childhood*, Vol. 7, No. 3, p. 279-281.
- Travlou, Penny. (2003) *Teenagers and public space. Literature review*. Edinburgh: OPENspace Research Centre.
- Travlou, Penny; Eubanks Owens, Patsy; Ward Thompson, Catharine; Maxwell, Lorraine. (2008) "Place mapping with teenagers: locating their territories and documenting their experience of the public realm". In: Children's Geographies, Vol. 6, No. 3, August 2008, p. 309-326.
- Weller, Susie. (2006) "Situating (Young) teenagers in geographies of children and youth". In: *Children's Geographies*, Vol. 4, No. 1, April 2006, p. 97-198.

'*styles*', '*neo-tribes*',…[7] Het is inderdaad niet evident om tieners sluitend te gaan opdelen in diverse subgroepen. Ruimtelijk zou bijvoorbeeld ook de woonplaats en type wijk een rol kunnen spelen in ruimtegedrag en -beleving.

Denken in strikte categorieën is gevaarlijk, omdat het geen recht doet aan vele mogelijke nuances en individuele verschillen. **Daarom zijn we bij dit onderzoek niet a priori uitgegaan van categorieën**. Bij de dataverzameling hebben we wel geprobeerd om deze **diverse sociaal-ruimtelijke variabelen zo goed mogelijk te registreren en mee te nemen, zodat ze mee deel kunnen uitmaken van het interpretatiekader en de analyse**.

1.2.2. 'Publieke ruimte(s)'

'Publieke ruimte', 'publiek domein', 'semi-publieke ruimte'

In de literatuur wordt vaak een onderscheid gemaakt tussen '**publiek domein' en 'publieke ruimte'**. Publiek domein duidt op "plaatsen waar een uitwisseling tussen verschillende maatschappelijke groepen kan plaatsvinden en ook daadwerkelijk plaatsvindt"[8]. Dergelijk contact tussen mensen kan plaatsvinden in 'klassieke' publieke ruimtes, zoals pleinen en parken, maar ook in 'nieuwe' (semi-)publieke ruimtes, zoals winkelcentra, recreatievoorzieningen, luchthavens, parkeergarages enz.

In deze studie werken we vooral met de term 'publieke ruimte', met dien verstande dat we daar in zekere mate ook semi-publieke ruimte onder begrijpen (bijv. bioscoop, een private schaatsbaan,…). De nadruk in deze studie ligt evenwel op buitenruimte, zodat de term 'publiek domein' minder gepast is. **Wat in deze studie 'publieke ruimte' wordt genoemd, kan het best begrepen worden als '(semi-)publieke buitenruimte'**. Publieke binnenplekken, zoals cafés, scholen, enz. behoorden niet tot ons studiedomein.

Typologie en categorieën van publieke ruimtes

In dit onderzoek wordt ook uitdrukkelijk gefocust op **verschillende types publieke ruimte, elk met (een) eigen functie(s) en scha(a)l(en)** waarop ze functioneren. We stelden ons de vraag: 'Welk soort gedrag of welk soort beleving van tieners kan met welk type publieke ruimte worden geassocieerd?'

In het rapport worden onderstaande **categorieën van publieke ruimte** vaak gebruikt. Meestal wordt er aangeduid op welke schaal de types publieke ruimte functioneren:
- **'Pleinen'** (= grotere, overwegend stenige, open ruimtes in het stedelijke weefsel):
  'stedelijk plein', 'wijkplein', 'buurtplein', 'straatplein'
- **'Groene ruimte'**: 'stedelijk park', 'wijkpark', 'buurtpark', 'straatgroen'
- **'Recreatieve voorzieningen', 'sportvoorzieningen'**:
  'bovenlokale sport- en recreatieve voorzieningen' (bijv. provinciale domeinen, sportcentrum, zwembad), 'wijksportvoorzieningen', 'buurtsportvoorzieningen',…
- **'Semi-publieke ruimtes'**: winkelcentra, cafés, scholen, bioscoop,…

Dit neemt niet weg dat ook elementen van **morfologie** (inrichtingskenmerken, 'hoe ziet de ruimte er concreet uit?') aan bod komen. Waar dit relevant is, wordt dit verder omschreven en met foto's geïllustreerd.

[7] Hodkinson, Paul and Wolfgang Deicke (eds). (2007) *Youth Cultures: Scenes, Subcultures, and Tribes*. Londen: Routledge.; Huq, Rupa. (2006) *Beyond Subculture: Pop, Youth and Identity in a Postcolonial World*. London, UK: Routledge.; Muggleton, David. (2000) *Inside Subculture: The Postmodern Meaning of Style*. Oxford, UK: Berg.; Muggleton, David and Rupert Weinzierl. (2003) *The Post-Subcultures Reader*. Oxford, UK: Berg.

[8] Hajer, Maarten en Reijndorp, Arnold. (2001) *Op zoek naar nieuw publiek domein. Analyse en strategie*. Rotterdam: NAi Uitgevers, p. 11.; Zie ook: Vandermarliere, Katrien en Kloosterboer, Saskia. (2004) "Editoriaal", In: *Publieke ruimte, openbare gebouwen*, Achtergrond 08, Antwerpen: Vlaams Architectuur Instituut, p. 7-11.

2. SITUERING VAN DE STUDIE BINNEN DE INTERNATIONALE LITERATUUR

Deze studie heeft als doel om de ruimtelijke patronen van **tieners** (ca. 12 t.e.m. 15 jaar) in beeld te brengen in een **middelgrote Vlaamse centrumstad**. Het gaat vooral om ruimtegebruik, maar ook ruimtebeleving. Op basis van interviews is het **bestaande 'tienerweefsel'** in Mechelen in kaart gebracht. Het begrip 'tienerweefsel' is geïnspireerd op de term 'speelweefsel' die in Vlaanderen ondertussen bestaansrecht heeft verworven, zowel conceptmatig[9] als in de planningspraktijk. De vraag stelt zich of een 'tienerweefsel' er fundamenteel anders uitziet dan een 'speelweefsel'?

Het **concept 'tienerweefsel'** hebben we in de bestaande literatuur nog niet teruggevonden. De eigenheid van onze benadering zit ten eerste in onze **sterke aandacht voor de ruimtelijke dimensie, gericht op de planningspraktijk**. Ten tweede proberen we het tienerweefsel in kaart te brengen met bijzondere aandacht voor de **hogere schaalniveaus**: niet het schaalniveau van de onmiddellijke woonomgeving van tieners, maar van stadsdelen en voorzieningen die op stedelijk niveau functioneren. Dit bleek een heel relevant schaalniveau voor tieners. De aandacht voor hogere schaalniveaus was niet vooraf vastgelegd, maar is organisch gegroeid uit de interviews. Ten derde **geven we het tienerweefsel weer als een soort *mental maps***. In de literatuur zijn voorbeelden te vinden van onderzoek naar de *mental maps* van tieners. Het betreft echter vooral belevingskaarten van individuele tieners. Anders dan deze auteurs proberen we **collectieve *mental maps* van groepen tieners** in kaart te brengen, op basis van een reeks interviewgegevens. We gaan daarbij niet enkel op zoek naar plekken (die op kaart voorgesteld worden als punten), maar naar **patronen, verbindingen, structuren en netwerken met betekenis voor tieners**. Dit noemen we het **'tienerweefsel'**.

Op die manier kan men een **'tienerweefsel'** proberen in kaart te brengen. **Een dergelijk 'tienerweefsel' zou als 'kaartlaag' in de planningspraktijk kunnen ingebracht worden**: namelijk het geheel van ruimtelijke elementen en structuren die een rol spelen in het ruimtegebruik en de ruimtelijke beleving van (groepen) tieners.

Onze studie is dus opgevat als een **explorerende en praktijkgerichte casestudy**, die een aanzet moet geven om in Vlaanderen verdere acties te ontwikkelen rond tienergerichte publieke ruimte.

2.1. Onzichtbare tieners

In zekere vindt onze studie aansluiting bij één van de onderzoekslijnen die Penny Travlou onderscheidt in haar vaak geciteerde literatuuronderzoek over *Teenagers and public open space*.[10]

Eind de jaren zeventig gaf het werk van Colin Ward, Roger Hart en Kevin Lynch aanleiding tot een reeks studies waarin **het ruimtegebruik en de ruimtelijke beleving van kinderen en jongeren** werd onderzocht. De achterliggende boodschap was dat dergelijk onderzoek in ruimtelijke planning en ontwerp moet worden geïntegreerd en mee deel moet uitmaken van het ruimtelijk beleid. De klemtoon lag dus sterk op **participatief (actie)onderzoek**, wat bijvoorbeeld tot uiting kwam in het door Kevin Lynch[11] geïnitieerde *Growing up in cities*-project uit de jaren zeventig. De focus lag aanvankelijk eerder op kinderen dan op tieners. In de herneming van het *Growing up in cities*-project (2002)[12] omvatte de doelgroep "*children and young people*" (ca. 10-15 jaar). In deze case studies werd slechts sporadisch[13] gedifferentieerd volgens leeftijd.

---

[9] Zie bijv.: Vanderstede, Wouter en Dekeyser, Peter (2007). *Kind & Ruimte: Kindgerichte planning van publieke ruimte*. Brugge: Die Keure, p. 47-65.

[10] Travlou, Penny (2003). *Teenagers and public space. Literature Review*. Edinburgh: OPENspace Research Centre.

[11] Kevin Lynch is een invloedrijke architectuurtheoreticus uit de jaren 1960-1980. Het nieuwe van Lynch zijn benadering was dat hij opriep om bij het ontwerp ook rekening te houden met het beeld en de beleving die gebruikers hebben van hun omgeving. Daarvoor introduceerde hij het concept van "*mental maps*".

[12] Chawla, Louise (ed.). (2002) *Growing up in an urbanising World*. Londen: Earthscan publications.

[13] Zie bijv. de bijdragen van Malone, Karen en Hasluck, Lindsay. (2002) "Australian youth. Aliens in a suburban environment". In: Chawla, (2002) *Growing up in an urbanising World*, p. 81-109.

Hugh Matthews waarschuwde er echter herhaaldelijk voor dat vooral oudere kinderen en **tieners (van meer dan 11 jaar) "onzichtbaar"** blijven in dit soort onderzoek[14]. Ook recent zijn nog pleidooien gehouden voor een afzonderlijke *teenager's geographies*, naast de *children's geographies*.[15]

Een tweede beperking van het *Growing up in cities*-project was de nadruk op de **onmiddellijke woonomgeving** van kinderen en tieners. Het bredere plaatje, namelijk het gebruik van het globale stedelijke landschap door tieners, komt in de meeste *Growing up in cities*-bijdragen veel minder in beeld. Dit heeft wellicht vaak ook te maken met de specifieke sociale en ruimtelijke situatie waarbinnen sommige onderzoeken plaatsvonden: bijv. ontbreken van een historisch stadscentrum in Angelsaksische steden, achtergestelde en sterk geïsoleerde wijken of slums in ontwikkelingslanden,…

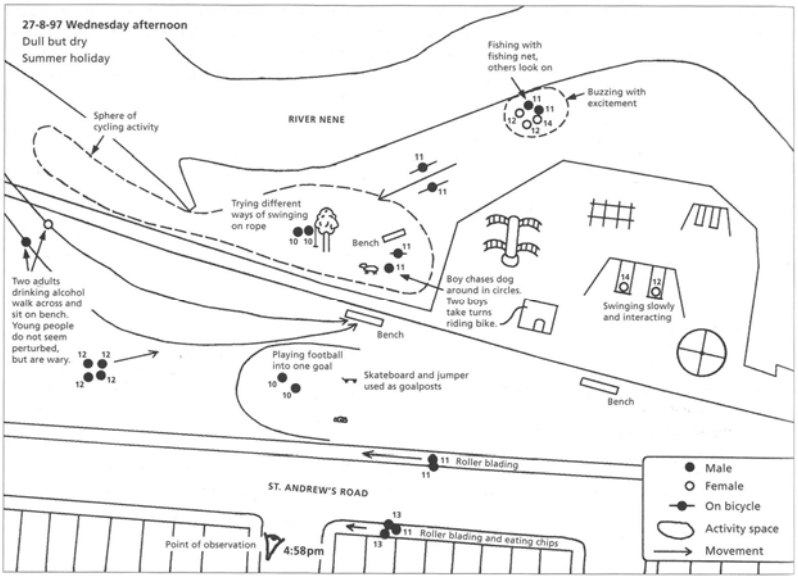

Figure 3.2 Multiple place uses in an inner city park

Kaart met observaties bij Percy-Smith: schaalniveau van buurt (Percy-Smith 2002: 66)

Vlaanderen daarentegen heeft een dicht netwerk van kleinere steden en breed vertakt openbaar vervoer. Heel wat Vlaamse steden hebben een historische kern die als winkel-wandelgebied is uitgebouwd, wat heel aantrekkelijk blijkt voor tieners. **Ons onderzoek sluit dus aan bij deze onderzoekslijn van beleidsgericht belevingsonderzoek, maar legt toch specifieke klemtonen:** namelijk de **focus op tieners** als specifieke groep enerzijds en de geografische verbreding naar het **ruime stedelijke landschap** anderzijds.

2.2. Tieners en hun uitsluiting

Travlou ziet een **tweede onderzoeksspoor ontstaan vanaf het begin van de jaren negentig**. Mede **onder invloed van de *radical studies* en *subaltern studies***[16] begonnen onderzoekers vooral de **uitsluiting van tieners en jongeren uit het publieke domein** in het licht te stellen. Dit was een duidelijk antwoord op de groeiende ***moral panic*** die de maatschappelijke debatten begon te beroeren: stereotypering en criminalisering van jongeren in de media, harde politieaanpak van diverse vormen van 'overlast' (graffiti, vandalisme, skaten, rondhangen,…), het instellen van de avondklok, het installeren van bewakingscamera's, de introductie van de mosquito,… Wellicht werd de *moral panic* eerder en sterker gevoeld in Angelsaksische landen. In elk geval wordt dit vanaf het begin van de jaren negentig grondig bekritiseerd in deze onderzoeken en in verband gebracht met andere sociale en etnische breuklijnen. Termen als *"geographies of exclusion", "landscapes of powerlessness",*

[14] Matthews, Hughes. (1995). "Living on the edge: children as 'outsiders'". In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 86 (5), p. 456-466. Matthews, Hughes; Limb, Melanie en Percy-smith, Barry. (1998). "Changing worlds: The microgeographies of young teenagers". In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 89 (2) 1998, p. 193.

[15] Zie bijv. Weller, Susie. (2006). "Situating (Young) teenagers in geographies of children and youth". In: *Children's Geographies*, Vol. 4, Number 1, april 2006, p. 97-198.

[16] Een binnen de antropologie, culturele studies, vrouwenstudies en *human geography* ontstane onderzoekstraditie die sterk geëngageerd is en diverse discoursen en praktijken van uitsluiting in beeld probeert te brengen.

"marginalisation", "'little angels' or 'little devils'" of *"the othering of teenagers"* werden gemeengoed in het ruimtelijk onderzoek bij tieners[17]. Misschien gebeurde dit in dermate grote mate dat ze het wetenschappelijke discours gingen domineren. Het gedrag en de uitspraken van tieners werden dan vooral geïnterpreteerd als strategieën om te ontsnappen aan *"adult surveillance", "the adult gaze"*, *"adult power" en "adult hegemony"*. Tieners zouden ruimte vragen – desnoods "claimen" of "koloniseren" – om een eigen identiteit te ontwikkelen.[18]

2.3. Ambigue identiteiten

Tegelijk is vastgesteld dat tieners de *moral panic* ook mee reproduceren en bepaalde plekken mijden omwille van onveiligheidsgevoelens. Tieners blijken echter tevens "verzetsstrategieën" te ontwikkelen om hiermee om te gaan: zij stippelen routes uit waarbij ze bepaalde plekken uit de weg gaan, vermijden oogcontact met sommige groepen of eigenen zich actief bepaalde plekken toe (*street literacy*).[19] Vooral Matthews, Percy-Smith, Melanie Limb en collega's wezen op de **complexiteit en ambiguïteit van het ruimtegebruik en de ruimtebeleving van tieners**. Zij geven duidelijk aan dat een analyse louter in termen van oppressie-verzet tekort schiet. Zij hanteren meer dubbelzinnige termen zoals *"liminal spaces"* en *"thirdspaces"*. In een sleutelpublicatie uit 1998 brachten Matthews, Limb en Percy-Smith verslag uit van een onderzoek naar gebruik en beleving van *"the fourth environment"* van *"young teenagers"* (13 jaar).[20] Zij lieten tieners aan het woord over het zogenaamde "vierde milieu": dit is de omgeving waar heel wat tieners tijd doorbrengen, weg van thuis en school en buiten de formele (georganiseerde) vrijetijdsplekken. Uit interviews met tieners maakten deze auteurs op dat publieke en semi-publieke ruimtes (zoals de straat en de *shopping mall*) functioneren als ***"liminal spaces"***. We zouden dit "drempelruimtes"[21] of "overgangsruimtes" kunnen noemen, waarin het volwassen-worden wordt geoefend.[22] De straat wordt een ***"thirdspace"*** genoemd: een plek waarin wordt onderhandeld over autonomie.[23] De *"thirdspace"* is *"an in-between space, wherein young people (…) themselves internalize and negotiate the tensions between childhood and adulthood."*[24]. De *shopping mall* is ook in een ander opzicht een "*thirdspace"*: het is een semi-publieke ruimte; een "hybride" mengvorm tussen privaat en publiek. Het sterk publieke karakter laat een zekere graad van toe-eigening toe. Niettemin is ze uiteindelijk onderworpen aan strenge supervisie. Tieners en jongeren maken hiervan gebruik om in veilige omstandigheden hun nieuwe identiteit(en) af te tasten:

> *" From this perspective the panopticon of the adult gaze provides a safety net that enables young people to develop their identity, individuality and even promulgates acts of rebellion without real danger. In so doing, the mall becomes the liminal space of the hybrid, a place where young people can safely challenge the 'oppressors' (adults) while casting aside the trappings of niceness, servility and politeness that define the myth of the 'proper' child as envisaged by many adults. "* [25]

---

[17] Malone, Karen en Hasluck, Lindsay. (2002) "Australian youth. Aliens in a suburban environment". In: In: Chawla, (2002) *Growing up in an urbanising World*, p. 81. Percy-Smith, Barry. "Contested worlds. Constraints and opportunities in city and suburban environments in an English Midlands city". In: Chawla, (2002) *Growing up in an urbanising World*, p.78; Matthews, Hughes; Limb, Melanie en Percy-smith, Barry. (1998). "Changing worlds: The microgeographies of young teenagers.'". In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 89 (2) 1998, p.193, 198-199. Matthews, Hugh en Limb, Melanie. (1999) "Defining an agenda for the geography of children: review and prospect". *Progress in Human Geography*, Vol. 23 (1), p. 61-62.; Jones, Owain. (2002). "Melting geography: Purity, disorder, childhood and space", in: Holloway, Sarah L. en Valentine, Gill. (2000). *Children's geographies: Playing, living, learning*. Londen en New York: Routledge Taylor and Francis Group, p. 35.; Valentine, Gill. (2004). *Public space and the culture of childhood*. Aldershot: Ashgate, p. 83. Matthews, Hugh; Limb, Melanie en Taylor, Mark. (2000) "The 'street as thirdspace'", in: Holloway, Sarah L. en Valentine, Gill. (2000). *Children's geographies: Playing, living, learning*. Londen en N ew York: Routledge Taylor and Francis Group, p. 63.

[18] Zie vooral: Valentine, Gill. (2004). *Public space and the culture of childhood*. Aldershot: Ashgate, p. 83-98.

[19] Cahill, Caitlin. (2000) "Street literacy: Urban teenager's strategies for negotiating their neighbourhood". In: *Journal of youth studies*, Vol. 3 (3) p. 251-277.

[20] Matthews, Hughes; Limb, Melanie en Percy-smith, Barry. (1998). "Changing worlds: The microgeographies of young teenagers.'". In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 89 (2) 1998, p. 193-202.

[21] De term *'liminal space'* verwijst ook naar het antropologische concept van *rite de passage*.

[22] Matthews, Hugh. (2000) "The street as a liminal space: The barbed spaces of childhood". In: Pia Christensen en Margaret O'Brien, *Children in the city: Home, neighbourhood and community*, Londen: RoutledgeFalmer, p. 101-117.

[23] Matthews, Hugh; Taylor, Mark; Percy-Smith, Barry en Limb, Melanie. (2000) "The unacceptable flaneur: The shopping mall as a teenage hangout", in: *Childhood*, Vol. 7, number 3, p. 279-281.

[24] Philo, C. (2000) "'The corner-stones of my world': Editorial introduction to special issue on spaces of childhood", in: *Childhood*, Vol. 7, number 3, p. 243-256.

[25] Matthews, Hugh; Taylor, Mark; Percy-Smith, Barry en Limb, Melanie. (2000) "The unacceptable flaneur: The shopping mall as a teenage hangout", in: *Childhood*, Vol. 7 (3), p. 292.

Straten, parken en pleinen hebben een nog meer uitgesproken publiek en openbaar karakter. Bovenstaande analyse van ruimtelijk gedrag in de *shopping mall* is dus niet zomaar overdraagbaar op echt publieke buitenruimte. Toch blijven het in zekere zin *"thirdspaces"*, die nooit exclusief tienerterritorium worden:

> *" The street affords opportunities away from the adult gaze, where young people, devoid of other meeting places, retain some autonomy over space. To these young people the street constitutes an important cultural setting, a lived space where they affirm their own identity and celebrate their feelings of belonging. 'In essence, these places are 'won out' from the fabric of adult society, but are always in constant threat of being reclaimed' "* [26]

Net die dubbelzinnigheid is een belangrijke eigenschap, die een weerspiegeling vormt van de tussenpositie die tieners innemen tussen kind en volwassene, tussen sterke afhankelijkheid en sterke autonomie, tussen de nood aan eigenheid en tegelijk ook verbondenheid met de maatschappij: *"thirdspace"* is een *"dynamic zone of tension and discontinuity where the newness of [syncretic] hybrid identities can be articulated"* [27]. Die ambiguïteit biedt dus mogelijkheden om nieuwe identiteiten te ontwikkelen.

2.4. Meerdere groepen tieners

Wij hebben het hier uitdrukkelijk over "meerdere groepen" tieners **(in meervoud)**, want deze auteurs wezen erop dat "tieners" geen uniforme categorie uitmaken. Soms is er zelfs sterke **rivaliteit tussen groepen of individuen**, wat zich weerspiegelt in het ruimtegebruik en de ruimtebeleving.[28] Matthews e.a. hebben het over **diverse "*microcultures*", die bovendien sterk wisselen en van dag tot dag telkens opnieuw vorm krijgen**.[29]

Karen Malone en Lindsay Hasluck stelden vast dat er **verschillende types van tieners te onderscheiden zijn, met een verschillende actieradius**: *"roamers"* zijn oudere tieners (meestal jongens) die vaak onderweg zijn en een heel grote actieradius hebben, *"groupies"* zijn hiermee verwant (meestal ook oudere jongens), maar bezetten vaste plekken, vaak in de eigen wijk, *"carers"* zijn doorgaans meisjes die voor jongere zussen of broertjes zorgen en niet vaak in de publieke ruimte terug te vinden zijn, *"homebodies"* tenslotte zijn jongeren die vaak thuis zitten voor de televisie en computer. Ook Kathrin Hörschelmann en Nadine Schäfer lieten zien dat er grote verschillen zijn in de ruimtelijke leefwereld van tieners en jongeren (12 t.e.m. 18 jaar): voor sommige tieners is de actieradius beperkt tot de eigen buurt, terwijl andere tieners echte kosmopolieten zijn, wiens leefwereld zich uitstrekt over verschillende steden, zelfs continenten.

2.5. Naar een meer ruimtelijk-geografische benadering

Hoewel het werk van Matthews, Percy-Smith e.a. een zeer rijk en genuanceerd analysekader opleverde, is het vooral een sociaal-antropologische analyse. **De ruimtelijk-geografische dimensie blijft buiten beeld**. Niet toevallig vermelden deze auteurs uitdrukkelijk dat ze de term "straat" als metafoor hanteren, voor alle soorten publieke ruimtes: van steegjes en verbindingswegen, over parkeerplaatsen tot winkelzones en parken.[30]

Onze casestudy van het tienerweefsel heeft veel meer die ruimtelijke invalshoek: de plekken die tieners belangrijk vinden, probeerden we nauwkeurig in kaart te brengen en we gingen op zoek naar belangrijke verbindingen, netwerken en relevante ruimtelijke structuren. Toch inspireerden we ons aan

---

[26] Matthews, Hugh; Taylor, Mark; Percy-Smith, Barry en Limb, Melanie. (2000) "The unacceptable flaneur: The shopping mall as a teenage hangout", in: *Childhood*, Vol. 7 (3), p. 292.

[27] Matthews, Hugh. (2000) "The street as a liminal space: The barbed spaces of childhood". In: Pia Christensen en Margaret O'Brien, *Children in the city: Home, neighbourhood and community*, Londen: RoutledgeFalmer, p. 103.

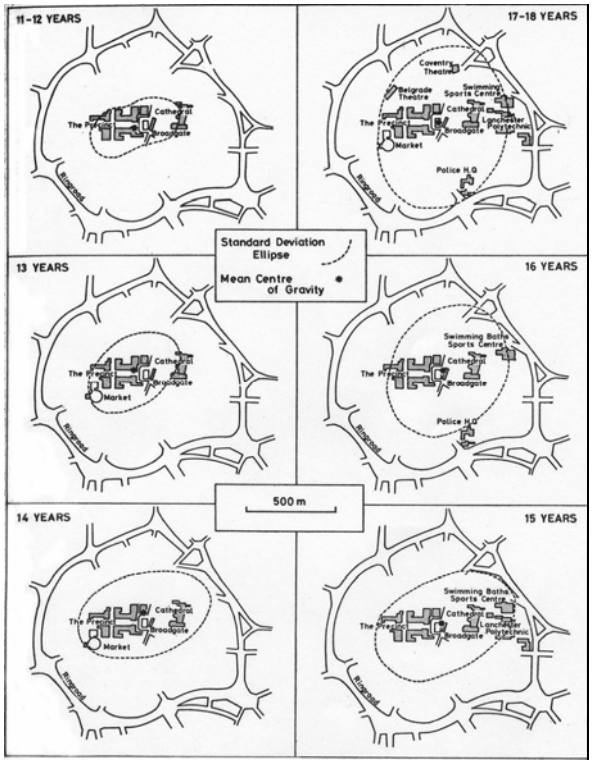
[28] Zie ook: Tucker, Faith. (2003). "Sameness or difference? Exploring girls' use of recreational spaces." In: *Children's Geographies*, Vol. 1 (1) 2003, p. 111-124.; Hörschelmann, Kathrin en Schäfer, Nadine. (2005) "Performing the global through the local – Globalisation and individualisation in the spatial practices of Young East Germans." In: *Children's geographies*, Vol. 3 (2) p. 219-242.

[29] Matthews, Hughes; Limb, Melanie en Percy-smith, Barry. (1998). "Changing worlds: The microgeographies of young teenagers." In: *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, Vol. 89 (2) 1998, p. 196-197. Matthews, Hugh; Limb, Melanie en Taylor, Mark. (2000) "The 'street as thirdspace'", in: Holloway, Sarah L. en Valentine, Gill. (2000). *Children's geographies: Playing, living, learning*. Londen en New York: Routledge Taylor and Francis Group, p. 64 en 77.

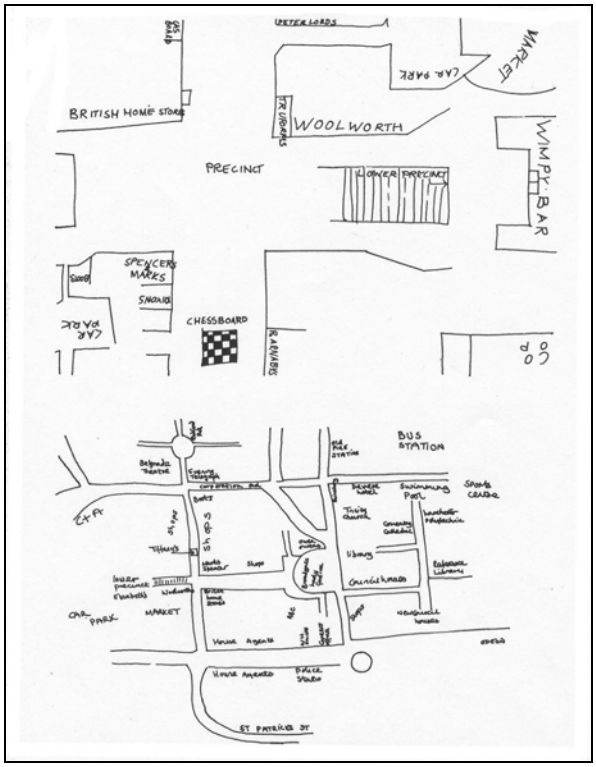
[30] Matthews, Hugh; Limb, Melanie en Taylor, Mark. (2000) "The 'street as thirdspace'", in: Holloway, Sarah L. en Valentine, Gill. (2000). *Children's geographies: Playing, living, learning*. Londen en New York: Routledge Taylor and Francis Group, p. 63.

dit werk van Matthews, Percy-Smith e.a. om het ruimtelijke gedrag of de beleving van tieners te interpreteren en te duiden. In zekere zin knopen we dus aan bij deze onderzoekslijn.

Eigenlijk grijpen we ook terug naar het **vroegere werk van Matthews**. In een pioniersartikel uit 1980 bracht Matthews de ***mental maps*** in kaart van kinderen en jongeren in het stadje Coventry. Een *mental map* is het beeld dat iemand heeft van een omgeving. We kunnen dit begrijpen als een soort "belevingskaart". Matthews ging vooral op zoek naar verschuivingen in de *mental maps* volgens leeftijd. Hij toonde het verschil aan tussen de kennis die een 11-jarige en een 17-jarige hebben van het stadscentrum. Deze bleken vooral te verschillen wat betreft omvang, coherentie en schaal.

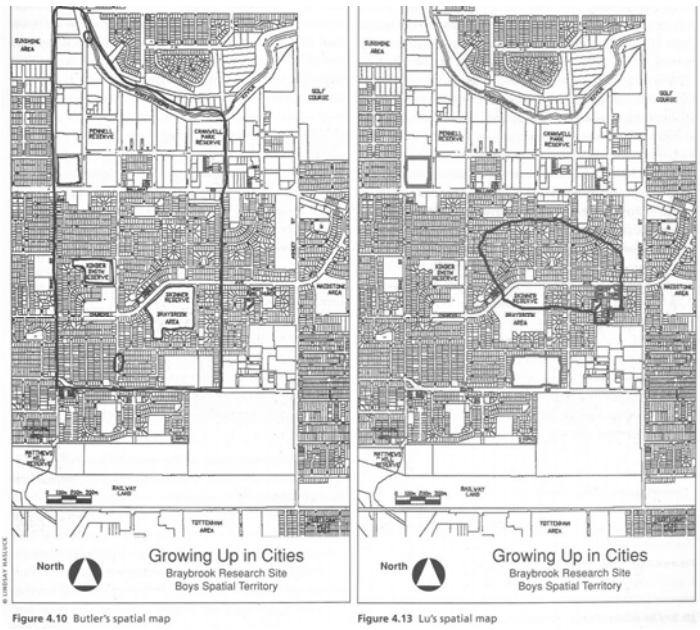
Spatial cognition of the city centre: the mental territories of schoolchildren (uit: Matthews 1980: 175)

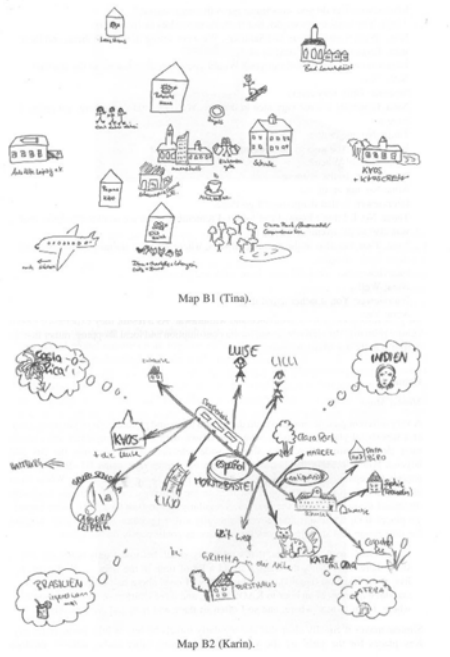
Images of the city centre: *upper*: the view of an 11-year old; *lower*: the view of a 17-year old.
(uit: Matthews 19780: 173)

In onze studie gingen we ook op zoek naar *mental maps*. We vullen het begrip echter iets anders in dan Matthews, die dit vooral vanuit de omgevingspsychologie en ontwikkelingspsychologie benaderde en vooral focuste op kennis van hun omgeving. In de eerder genoemde studies van Malone en Hasluck (2002) en Hörschelmann en Schäfer (2005) worden *mental maps* getoond met respectievelijk de actieradius en de plekken van grote betekenis voor tieners (zie de voorbeelden op volgende pagina)[31]. Het betreft echter persoonlijke *mental maps* van individuele tieners; geen collectieve *mental maps*. Wel is het zo dat de persoonlijke *mental maps* als illustratief worden getoond voor een grotere groep tieners.

[31] Malone, Karen en Hasluck, Lindsay. (2002) "Australian youth. Aliens in a suburban environment". In: In: Chawla, (2002) *Growing up in an urbanising World*, p. 81-109.). en Hörschelmann, Kathrin en Schäfer, Nadine. (2005) "Performing the global through the local – Globalisation and individualisation in the spatial practices of Young East Germans." In: *Children's geographies*, Vol. 3 (2) p. 219-242.

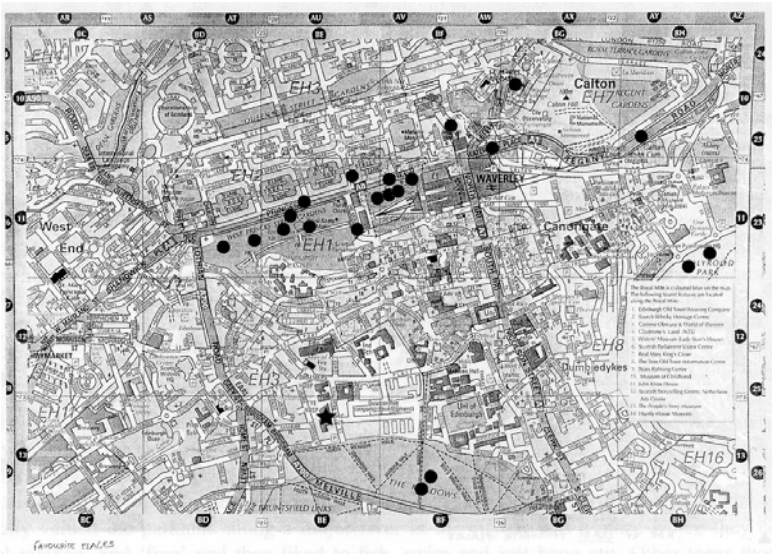

Weergave van mental maps van individuele tieners bij Malone en Haslock. Dit gebeurde op schaalniveau van een stadsdeel (Malone en Haslock 2002: 98).

Weergave van mental maps van individuele tieners bij (Hörschelmann en Schäfer 2005: 232).

Recent hebben een aantal auteurs op dit tekort gewezen. Onder de noemer "*place mapping with teenagers"* gingen zij op zoek naar manieren om **'collective' *mental maps*** op te maken.[32] Daarvoor zetten ze focusgroepen op met groepjes tieners in een schoolcontext. In een aantal stappen markeerden de tieners bijzondere plekken in de stad, met name *"the most and least favourite outdoor places in their community"*. Deze opdracht vormde aanleiding tot gesprekken over de (sociale) betekenis van deze plekken. Een interessant punt hierbij is dat ook op het schaalniveau van de stad is gefocust. De data die via de focusgroepen werden verkregen, zijn met software geanalyseerd. In de Edinburgh case bleken een aantal winkels en hamburgerrestaurants in de hoofdwinkelstraat de belangrijkste tienerplekken van de stad. In Sacramento bleek het shopping centrum bijzonder populair. De kaarten die op die manier tot stand kwamen, zijn interessant, maar vertonen tevens enkele beperkingen: **in dit geval leidden ze vooral tot 'puntenkaartjes'**.

'Collective map' met aanduiding van de favoriete plekken van tieners in Edinburgh.
(Travlou, Eubanks Owens, Thompson en Lorraine 2008: 315)

[32] Travlou, Penny; Eubanks Owens, Patsy; Ward Thompson, Catharine; Maxwell, Lorraine. (2008) "Place mapping with teenagers: locating their territories and documenting their experience of the public realm". In: *Children's Geographies*, Vol. 6, No. 3, August 2008, p. 312.

Nochtans valt in de beschrijving van de resultaten uit Edinburgh wel te lezen: *"The city centre is experienced as a linear route (Edinburgh's principal commercial street is Princes Street) connecting various key stopping points – mostly shops)."* [33] Uit de gesprekken blijkt dat de tieners het zelf ook hebben over *"the whole of Princes Street"*. Dezelfde vaststelling geldt voor de Sacramento-case: *"The Sacramento teens were less likely to name specific stores or places and, instead, talked about the area in more general terms."* [34] **De vraag stelt zich dus waarom "place mapping" zich zou moeten beperken tot de productie van puntenkaarten, en niet andersoortige structuren zou kunnen genereren (bijv. lijnen, zones, sferen, barrières, structuren, netwerken,…)**. Met het oog op integratie in ruimtelijke planning zijn de bredere structuren en netwerken net interessant.

2.6. Naar een nieuwe benadering vanuit het begrip 'tienerweefsel'

Aanvullend bij de bestaande literatuur over tieners, willen wij in onze studie dus de nadruk leggen op drie aspecten:
1) de eigenheid van **ruimtegebruik en ruimtebeleving** bij **diverse groepen tieners**
2) de **ruimtelijke kwaliteiten** die een omgeving kan hebben voor tieners, **zowel op schaal van planning als van inrichting**
3) de collectieve beleving van die omgeving: we proberen **patronen in het ruimtegebruik van groepen tieners in beeld te brengen** en de **collectieve *mental maps*** te reconstrueren die hieraan ten grondslag liggen.

Hierbij gaan we dus op zoek naar ruimtelijke netwerken en structuren die mee van belang zijn voor het "tienerweefsel". **Een "tienerweefsel" definiëren we als het geheel van ruimtelijke elementen en structuren die een rol spelen in het ruimtegebruik en de ruimtelijke beleving van tieners.**

Wij gaan ervan uit dat **het "tienerweefsel", dat** op die manier in beeld wordt gebracht, **als planningslaag ingebracht kan worden in ruimtelijke planning en ontwerp**. Op die manier kan "tienergericht" worden gepland en ontworpen.

Tegelijk **onderzoeken wij of het tienerweefsel raakpunten vertoont met andere planningslagen** (bijv. groenstructuur, waterstructuur, recreatieve structuur, winkelapparaat, enz.). Want indien dit het geval is, **kan via ingrepen in deze specifieke planningslagen ook impliciet het "tienerweefsel" worden versterkt**.

[33] Travlou, Penny; Eubanks Owens, Patsy; Ward Thompson, Catharine; Maxwell, Lorraine. (2008) "Place mapping with teenagers: locating their territories and documenting their experience of the public realm". In: *Children's Geographies*, Vol. 6, No. 3, August 2008, p. 315.
[34] Travlou, Penny; Eubanks Owens, Patsy; Ward Thompson, Catharine; Maxwell, Lorraine. (2008) "Place mapping with teenagers: locating their territories and documenting their experience of the public realm". In: *Children's Geographies*, Vol. 6, No. 3, August 2008, p. 317

2.7. Situering van het onderzoek binnen Vlaamse en Nederlandse context

In Vlaanderen is onderzoek naar ruimtelijke behoeften van tieners niet helemaal onontgonnen terrein. In de **vrijetijdsonderzoeken** die plaatsvonden in opdracht van bepaalde steden[35] en in de **Kliksons-studies**[36] zijn indirect een aantal gegevens te vinden. Enkele voorbeelden:

Uit het Gentse Vrijetijdsonderzoek[37]:
. De top 5 van de vrijetijdsactiviteiten die Gentse tieners 'meerdere keren per maand' doen: 1) winkelen, shoppen, 2) naar de bibliotheek gaan, 3) wandelen in de stad Gent, 4) samen leuke dingen doen met het gezin, 5) naar de bioscoop gaan.
. Tieners van niet-Belgische origine zijn vaker buiten te vinden en gaan vaker naar de bibliotheek dan de Belgische tieners
. Tieners die in de gordel of het centrum wonen, gaan vaker op stap in de stad Gent. Tieners die in de rand wonen, zoeken vaker hun vrienden op via het internet
. 25% van de tieners uit de 19de eeuwse gordel geven aan dat er te weinig vrije tijdsvoorzieningen zijn in de buurt
. 20 % van de tieners uit de stadsrand betreuren het dat er te weinig shopping is in de buurt
. bijna 49% van de tieners zegt dat ze niet vaker sporten omdat hun ouders ze niet altijd kunnen brengen; 20,3% dat ze dit niet kunnen doen in de buurt waar ze wonen;

Uit het Antwerpse vrijetijdsonderzoek[38]:
. Specifiek in Antwerpen ervaren tieners o.m. het gebrek aan avontuurlijke plekken in de stad als een knelpunt. Dat geldt vooral voor de meisjes en de jongere tieners.
. Er is grote vraag naar sportactiviteiten en sportinfrastructuur. Zoveel mogelijk voorzieningen zouden ook vrij toegankelijk moeten zijn.
. Jongeren worden aangetrokken door grootse dingen (mega en super). Dat geldt ook voor de vraag naar infrastructuur en evenementen.
. Er is vooral vraag naar vrijetijdsactiviteiten in de eigen buurt. De beperkte mobiliteit van de tiener speelt hier zeker een rol. Ook vrijetijdsactiviteiten zijn bij voorkeur groots.
. Migrantenmeisjes vragen in de stad nadrukkelijk meer avontuur in de vrijetijdsruimte vermits zij thuis erg beperkt zijn. Migrantenjongens zijn veel vrijer maar botsen vaak op grenzen, ondermeer infrastructuur die voor hen niet toegankelijk is.

Uit het Kliksons-onderzoek (10-16-jarigen)[39]:
. De tiener spendeert de meeste van zijn vrije tijd gewoon in zijn eigen kamer of bij hem thuis (40%). Eén derde van de tieners doet dit op een 'straat/plein in de eigen gemeente' (31%). Eén op vijf geeft de eigen straat aan als vrijetijdscontext. Slechts een kleine groep (7,5%) zegt zich voor zijn vrije tijd verder dan tien kilometer te verplaatsen. Naar mate de tiener ouder wordt, spendeert hij minder vrije tijd in de eigen woning.
. Meisjes zijn opvallend grotere huismussen dan hun mannelijke Kliksonscollega's. Meisjes zeggen sneller dat ze in een onveilige buurt wonen. Bovendien wonen meisjes minder graag in hun buurt dan jongens.
. Vooral tieners uit het technisch secundair onderwijs (TSO) en nog meer tieners uit het beroeps (BSO), beroepsvoorbereidend en deeltijds onderwijs duiden 'straten en pleinen' aan als meest gefrequenteerde vrijetijdscontext. Ook tieners van Marokkaanse of Turkse afkomst duiden 'straten en pleinen in de eigen buurt' als voornaamste vrijetijdsplek aan.
. Een fuifzaal, sportcentrum en aangepaste speelruimte werden het meest aangeklikt als favoriete jongerenplekken.
. De fiets is het vervoermiddel nummer één bij de Kliksons-tieners (45%), al komt het zich laten brengen met de auto aardig in de buurt (bijna 40%). Openbaar vervoer blijft eerder een marginaal verschijnsel (ca. 5%), maar is duidelijk meer ingeburgerd bij allochtone tieners. Meisjes en allochtone tieners vinden vervoer vaker een knelpunt in de vrije tijd.

Uit bovenstaande bevragingen kan men onrechtstreeks een aantal ruimtelijk noden van tieners afleiden. Dit biedt echter onvoldoende houvast om tot richtlijnen te komen voor planners, ontwerpers en ruimtelijke beleidsmakers. Daarvoor zijn de **ruimtelijke elementen onvoldoende omschreven**.

---

[35] Stad Gent (2007). *Ik weet wat gedaan! Gentse jeugd en hun vrijetijdsbesteding*. Een onderzoek van de Vrije Universiteit Brussel en Cesor in opdracht van de Jeugddienst van de Stad Gent.; Mortelmans, Dimitri; Van Assche, Veerle en Ottoy, Winfried (2002). *Fijn gehakt en voor u opgediend: Jongeren en vrije tijd in Antwerpen*. Antwerpen: Stad Antwerpen.
[36] Kaesemans, Gorik. (2001) *Tienerkliks: Het verhaal van het Vlaamse Kliksonsonderzoek*. Leuvel-Apeldoorn: Garant.
[37] Stad Gent (2007). *Ik weet wat gedaan! Gentse jeugd en hun vrijetijdsbesteding*. Een onderzoek van de Vrije Universiteit Brussel en Cesor in opdracht van de Jeugddienst van de Stad Gent, p. 58-70.
[38] Zie conclusies op: http://www.vvj.be/content/overlegtafels#fijngehakt
[39] Kaesemans, Gorik. (2001) *Tienerkliks: Het verhaal van het Vlaamse Kliksonsonderzoek*. Leuvel-Apeldoorn: Garant, p. 39-52.

In Nederland en in Vlaanderen is er eigenlijk een **groeiende belangstelling** voor het thema van ruimte voor tieners en jongeren.[40] Het betreft echter **meestal een pragmatische benadering**, met een grote interesse in het fenomeen van **rondhangen**. In de meeste publicaties wordt een antwoord gezocht op de vragen: Wat is rondhangen? Wat is de waarde van rondhangen? Hoe kan men omgaan met rondhangende jongeren? Hoe kan men problemen met rondhangende jongeren voorkomen of oplossen? Hoe creëert men jongerenontmoetingsplekken? In deze pragmatische benadering vormt omgaan met conflicten impliciet of expliciet een belangrijke drijfveer. Rondhangen kan vanuit dit perspectief worden gedefinieerd als *"het zich herhaaldelijk en doch op willekeurige tijdstippen ophouden van jongeren, in een zelfgevormde groep in de publieke ruimte in de vrije tijd buiten instituties als gezin, arbeid, school of jeugdwerk"* (Sabbe 2008: 10-11).[41] Dat dit gedrag door een samenleving als problematisch wordt ervaren zit hem in het 'herhaaldelijke ophouden', het 'willekeurige' (en voor externen 'doelloze') en het feit dat dit buiten de belangrijkste instituties gebeurt.

Onze studie vertrok niet rechtstreeks vanuit een bezorgdheid over conflicten met rondhangende tieners. In onze interviews zijn zelfs veel minder dan verwacht data te vinden die wijzen op grote conflicten tussen tieners en volwassenen of tussen tieners onderling. Tieners brachten conflicten vaak zelf niet spontaan ter sprake, behalve in welbepaalde wijken. Ook Kaat Sabbe gaf in haar belevingsonderzoek aan: *"Opvallend weinig jongeren geven aan dat er over de plaats conflicten ontstaan tussen groepen jongeren"* (Sabbe 2008: 54). Strikt genomen hebben we tieners ook niet echt over 'rondhangen' bevraagd, in de zin van "herhaaldelijk en op willekeurige tijdstippen ophouden van jongeren" (zie de hierboven aangehaalde definitie van Sabbe 2008). We gingen immers op zoek naar algemene patronen in het dagelijkse ruimtegebruik van tieners, wat niet noodzakelijk 'rondhangen' hoeft te zijn.

De klemtoon in deze 'rondhang'-literatuur ligt ook overwegend op de **sociaal-pedagogische dimensie**, al worden er ook enkele **ruimtelijke aspecten** van rondhangen ter sprake gebracht. Zo worden er vooral criteria weergegeven voor het creëren van hang- of ontmoetingsplaatsen.
De **planningscriteria** blijven eerder algemeen en abstract: bijv. goede bereikbaarheid, nabijheid van voorzieningen, goede spreiding, buffering en afstand tot bewoning, voldoende ruimte voorzien en bestemmen in nieuwbouwwijken,… Als algemene vuistregels worden genoemd: "zien en gezien worden" of jongerenontmoetingsplaatsen inplanten op "een natuurlijke ontmoetingsplek".[42] Wat de planningskwaliteiten zijn van zo een "natuurlijke ontmoetingsplek" is tot nu toe niet echt onderzocht. Hier blijft er een leemte. In de literatuur, scripties en praktijkrichtlijnen circuleren er wel heel wat **inrichtingscriteria** voor jongerenontmoetingsplaatsen: rugdekking, openheid en geslotenheid, beschutting, vandalismebestendigheid, banken en straatmeubilair,…[43] Speeltoestellenfabrikanten deden onderzoek naar de favoriete speeltoestellen van tieners.[44] Sommige auteurs benadrukken dan weer dat het sociale karakter van rondhangplekken in vele gevallen belangrijker is dan de inrichtingsaspecten.[45] Hiermee wordt gesuggereerd dat hangplekken of tienerontmoetingsplaatsen niet noodzakelijk een speciale inrichting moeten krijgen. Een bijkomend argument om niet te sterk op die 'ingerichte hangplakken' te focussen, is dat jongeren hun hangplekken ook geregeld veranderen, onder meer met de groepssamenstelling.
Het formuleren en toepassen van **inrichtingscriteria lijkt ons zinvol, maar moet wellicht meer vanuit een netwerk-idee en in relatie tot een hoger schaalniveau benaderd worden**. In onze casestudy probeerden we de plekken in kaart te brengen die tieners benoemen als betekenisvolle plekken, evenals de routes die ze daarvoor nemen. Met deze tienerweefsel-studie willen we op de

---

[40] Zie bijvoorbeeld een aantal publicaties en eindwerken: Noorda, Jaap en Veenbaas, Redbad. (2000) *Hangplekken: een nieuwe rage? Handleiding voor jongerenontmoetingsplaatsen en jeugdbeleid*. Amsterdam: VU Uitgeverij.; Sabbe, Kaat (2008). *Rondhangen: een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren?* Scriptie Master Sociaal Werk. Gent: Universiteit Gent.; *Tussen flaneren en schofferen: Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren* (advies 43). Amsterdam: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling; Uiteverij SWP. (http://www.adviesorgaan-rmo.nl/downloads/advies/601060.169%20RMO%20hangjongeren%20zonder%20paskruizen.pdf); Daarnaast worden er op diverse websites ook visies en tips aangeboden: bijv. www.hangsite.be, www.vvj.be,…

[41] Sabbe, Kaat (2008). *Rondhangen: een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren?* Scriptie Master Sociaal Werk. Gent: Universiteit Gent, p. 10-11. Hierbij vertrekt ze vanuit het vaak geciteerde werk van Hazekamp, Jan. (1985) *Rondhangen als tijdverdrijf; over het onder-elkaar zijn van jongens en meisjes*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

[42] Noorda, Jaap en Veenbaas, Redbad. (2000) *Hangplekken: een nieuwe rage? Handleiding voor jongerenontmoetingsplaatsen en jeugdbeleid*. Amsterdam: VU Uitgeverij, p. 95-127.

[43] Noorda, Jaap en Veenbaas, Redbad. (2000) *Hangplekken: een nieuwe rage? Handleiding voor jongerenontmoetingsplaatsen en jeugdbeleid*. Amsterdam: VU Uitgeverij, p. 95-127.

[44] Zie bijv.: http://teenagers.kompan.com.

[45] Zie bijv. Sabbe, Kaat (2008). *Rondhangen: een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren?* Scriptie Master Sociaal Werk. Gent: Universiteit Gent, p. 52-55.

leemtes inspelen in de bestaande literatuur. We gingen op zoek naar plannings- en inrichtingscriteria, maar niet in de eerste plaats naar abstracte of universele criteria. We probeerden veeleer te begrijpen wat de kwaliteiten waren van door tieners vaak genoemde concrete plekken, zowel op plannings- als inrichtingsniveau. Daarbij hadden wij **bijzondere aandacht voor ruimtelijke patronen en structuren** en elementen die van belang zijn voor een **'tienerweefsel'**. Dit bleek nauwelijks in tegenstelling met de conclusies van bovenstaande literatuur. Ons kwalitatief onderzoek vormt eerder een aanvulling en ruimtelijke concretisering van deze resultaten.

3. METHODE EN BEVRAGINGSTECHNIEKEN

Voor deze studie is gekozen voor **open straatinterviews** en **observaties** als belangrijkste manieren om gegevens te verzamelen. Deze werkwijze is vergelijkbaar met de methode die Yuki Kato onlangs toepaste in haar onderzoek naar shoppende tieners en heeft getypeerd als *'ethnographic observation'*.[46]

3.1. Werkwijze, ervaringen en kanttekeningen bij het interviewen

3.1.1. Werkwijze

De tieners werden **op het terrein in de publieke ruimte aangesproken**. Er werden enkele basisvragen gesteld, die aanleiding gaven tot een **open gesprek**. Om het gesprek op gang te houden hielden we de concrete 'standaard-vragen' bij de hand (zie bijlage 1). We probeerden echter vooral door te gaan op wat tieners zelf aanbrachten.

Tijdens het gesprek noteerden wij enkele **steunwoorden**. Dit is niet altijd gemakkelijk, omdat de hoofdaandacht moet uitgaan naar de conversatie. Onmiddellijk na het gesprek werden steunwoorden of citaten meer uitvoerig genoteerd. Als geheugensteun voor later noteerden wij enkele typische of opvallende kenmerken van de tieners. Na een reeks interviews is een meer uitvoerig verslag opgemaakt. Er is er bewust voor gekozen om de gesprekken niet op te nemen, ervan uitgaande dat dit een drempel zou betekenen voor de conversatie.

Het ging om **ruim 80 gesprekken met in totaal een 250-tal tieners**. Per interview namen doorgaans zo'n 2 à 5 tieners deel. Soms was er sprake van mini-focusgroepjes omdat de tieners op elkaars inbreng verder gingen. De kwaliteit van de interviews was echter wisselend: dat ging van zeer oppervlakkige 3-minuten-praatjes tot meer diepgaande interviews van 20 minuten of meer. Ongeveer de helft van de geïnterviewden waren (vermoedelijk) van een anders-etnische oorsprong[47], al waren er ook enkele gemengde groepjes. Er is een licht overwicht van jongens bij de respondenten. In een eerste fase zijn vooral tieners in het stadscentrum aangesproken. In een tweede fase hebben we tieners actief opgezocht in bepaalde types wijken.

[46] Kato, Yuki. (2009) "Doing consumption and sitting cars: adolescent bodies in suburban commercial spaces", in: *Children's Geographies*, Vol. 7, No. 1, p. 55-56.

[47] In dit rapport gebruiken we hier verder de kortere term 'allochtoon'.

3.1.2. Ervaringen / kanttekeningen

- Het vergt telkens wat moed om tieners aan te spreken, maar vaak vinden tieners het leuk dat iemand interesse toont in hun leefwereld. Dit is ook de ervaring van Kato Yuki:

  "Young people were usually quite responsive to my request to speak with them and I was never rejected by any of them, though some were more enthusiastic about talking with me than others"[48]

- De plaats van het interview is een goed aanknopingspunt voor een gesprek, bijv. "is dit een plek waar jullie dikwijls komen?". Hier kan een interviewer ook ingaan op inrichtingskenmerken. Bij een plek die men niet ziet, is dit moeilijker.
- Als tieners geen zin hadden om te praten, lieten ze dit snel blijken met lichaamstaal of niet-ernstige antwoorden. Vaak is de beslissing van de 'leider' van een groepje sterk bepalend. Wanneer de tieners geen zin hebben in een gesprek, heeft het weinig zin om door te vragen. Vaak geven ze dan korte antwoorden om ervan af te zijn. In dat geval is de informatie zelfs minder betrouwbaar.
- Soms trekken tieners het interview in het belachelijke en proberen ze zich op die manier interessant te maken voor hun leeftijdsgenoten. Het loont dan vaak de moeite om toch even het spel mee te spelen en aan de praat te blijven. Tussen het 'gezwans' door komt soms nog nuttige informatie, al is het dan moeilijk om de betrouwbaarheid ervan in te schatten.
- Op plaatsen waar er spanningen zijn tussen tieners en volwassenen (plekken die gekend staan als 'hangplekken'), bleken tieners soms minder bereid tot een gesprek. Echte vijandigheid hebben we nooit echt ervaren; het ging vooral om korte antwoorden, verveelde blikken en markant stilzwijgen. Dit kwam slechts een tweetal keer voor.
- Wij hadden de indruk dat de locatie van het interview de inhoud van het gesprek kan kleuren. Daarom hebben we halfweg ons onderzoek besloten om ook buiten het centrum tieners actief op te zoeken in een aantal wijken, zodat we ze daar in hun eigen woonomgeving konden interviewen. Het viel immers op dat, als men tieners in de binnenstad interviewt, zij hun woonomgeving buiten het stadcentrum sneller 'saai' noemen. Het blijkt ook niet evident om zich 'mentaal' naar een andere omgeving te verplaatsen en zich daarvan onmiddellijk alle kleinere plekjes voor de geest te halen.
- Bij open straatinterviews zijn vooral de gebruikers van de publieke ruimte aan het woord. Het perspectief van de niet-gebruikers (bijv. motieven om niet van de publieke ruimte gebruik te maken) blijft buiten beeld.
- De kwaliteit en diepgang van het gesprek kan sterk verschillen. Soms geraakt de interviewer niet verder dan een oppervlakkig praatje van een paar minuten, soms kan een open straatinterview een zeer diepgaand interview worden. In enkele gevallen werden we zo goed als geaccepteerd bij een groepje tieners en konden we (even), als één van hen, mee met hen op stap gaan.

3.1.3. Concrete tips

- Zoek een plek op waar veel tieners komen: winkelgebied, bovenlokaal recreatiegebied, cinema, schoolpoort, sportcentrum,…
- In de voormiddag zijn er weinig tieners te vinden in de publieke ruimte, ook tijdens vakantieperiodes. Het lijkt erop dat ze vooral in de namiddag naar buiten komen.
- Droog, liefst zonnig weer is bijna een must: tieners zijn dan meer relaxt en bij regenweer is het moeilijk om veel tieners te vinden.
- Spreek in de eerste plaats tieners aan die rustig zitten babbelen, zich lijken te vervelen of gewoon rondwandelen, niet de tieners die onderweg lijken naar een bestemming of druk aan het converseren zijn. Dan hebben ze wellicht weinig tijd of zin in een gesprek.
- Zeker in het stadscentrum moet uit de openingszin onmiddellijk blijken dat het niet gaat om een petitie of een reclame-praatje. Volgende openingszin bleek efficiënt: "Wij doen een onderzoek over jongeren over de gemeente X. Mogen wij enkele vraagjes stellen?"
- Probeer alle tieners actief bij het gesprek te betrekken en geef expliciet de mogelijkheid om zaken tegen te spreken, bijvoorbeeld met zinnetjes als: "Vind jij dat ook of geldt dat niet voor jou? Is dat bij jou ook zo, of is dit helemaal anders? "

[48] Kato, Yuki. (2009) "Doing consumption and sitting cars: adolescent bodies in suburban commercial spaces", in: Children's Geographies, Vol. 7, No. 1, p. 55.

3.2. Observaties

Daarnaast zijn tieners ook **geobserveerd**. Soms ging het om **dezelfde tieners**, die vlak vóór of na het interview werden geobserveerd tijdens hun bezigheden. Niet zelden kwamen we diezelfde tieners ook later op de dag, of zelfs een hele poos later, opnieuw tegen, al dan niet op dezelfde plek.

Daarnaast zijn **ook niet-geïnterviewde tieners geobserveerd**. Hoewel we in dat geval geen informatie krijgen over motieven en beleving, bleek dit een interessante aanvullende informatiebron om patronen in het ruimtegebruik te onderzoeken. Bovendien vangt men altijd wel flarden van gesprekken op, die een beeld geven van de bezigheden van deze tieners.

3.3. Belangrijke methodologische aandachtspunten voor interpretatie van onze gegevens

Voor een goede interpretatie van de gegevens en conclusies die volgen in dit rapport, geven we hier nog enkele belangrijke aandachtspunten en bedenkingen mee:

1. Het gaat om een casestudy;
Hoewel men uit een casestudy veel kan leren, is een casestudy is altijd beperkt door de specifieke context (cf. supra: *1.1.1. Verkennend (belevings)onderzoek: een casestudy*). Veralgemenen kan dus niet zomaar.

2. Tieners werden in de publieke ruimte aangesproken:
Het gaat dus om tieners die reeds gebruik maken van de publieke ruimte. Niet-gebruikers van de publieke ruimte werden minder gehoord.

3. De meeste interviews vonden plaats in het stadscentrum:
Met uitzondering van de specifiek onderzochte wijken, vond een groot deel van de interviews plaats in het stadscentrum. Dit heeft een aantal beperkingen:
- Gebruikers die enkel in de eigen wijk blijven werden dus minder gehoord.
- Gesprekken over de eigen thuisomgeving verliepen daardoor minder vlot en diepgaand (minder concrete aanknopingspunten).
- Deze interviews kunnen ook gekleurd zijn, omdat tieners die in het stadscentrum geïnterviewd worden, het belang van het stadscentrum overdrijven, om hun aanwezigheid daar te legitimeren.

4. Bij sommige groepsgesprekken domineerden enkele tieners het gesprek:
Bij groepsgesprekjes is er steeds gepoogd om elke geïnterviewde tiener gelijkwaardig aan het woord te laten. In de praktijk bleek het in groepjes vaak voor te komen dat welbepaalde tieners vaker het woord namen. De rol van deze 'woordvoerders' was echter vaak ook positief. Als geen enkele tiener het woord neemt, kijken ze naar elkaar en bestaat de kans dat het interview onmogelijk wordt gemaakt (sociale druk). Wanneer er wel een woordvoerder is, kunnen de andere tieners op het verhaal inpikken, het bevestigen, nuanceren of ontkennen. Het bleek wel belangrijk om de 'passieve' deelnemers actief bij het gesprek te betrekken (zie laatste 'concrete tip' onder *3.1. Werkwijze, ervaringen en kanttekeningen bij het interviewen*).

Ondanks bovenstaande belangrijke kanttekeningen, willen we aangeven dat **de gegevens een coherentie vertoonden met andere data.** Tegelijk met deze case studies zijn er, binnen het kader van *good practices* tienerparticipatie, immers nog andere gegevens verzameld m.b.t. de ruimtebeleving van tieners in diverse types wijken en gemeentes. Aangezien een aantal projecten nog lopende zijn, wordt hierover apart gerapporteerd. Deze aanvullende gegevens worden dus niet in dit document verwerkt. Toch kan worden gesteld dat deze bijkomende gegevens de grote lijnen van de bevindingen van het belevingsonderzoek in Mechelen niet lijken tegen te spreken.

4. OVER 'CHILLEN', 'WINDOW-SHOPPEN' EN 'RONDHANGEN': ACTIVITEITEN VAN TIENERS IN DE PUBLIEKE RUIMTE

Bij de bevraging van Mechelse tieners zijn we op zoek gegaan naar **sleutelwoorden om de activiteiten van tieners in de publieke ruimte te benoemen en proberen te begrijpen**. Daarbij vertrokken we zo veel mogelijk van hun eigen omschrijvingen.

De activiteiten van tieners worden door **volwassenen** immers vaak als **'rondhangen'** benoemd en gepercipieerd, en worden ook dikwijls in verband wordt gebracht met verschillende vormen van 'overlast' (lawaai, zwerfvuil, claimgedrag,…).

Binnen de **bestaande literatuur** worden alternatieve en (vaak meer positieve) interpretaties gegeven van het fenomeen 'rondhangen'. Maar ook dit wordt sterk gekleurd door het perspectief van waaruit men rondhangen beschouwt[49]:
- Binnen de **criminologie** wordt vooral de relatie tussen rondhangen en crimineel gedrag onderzocht.
- In een **sociologische** benadering gaat men vooral op zoek naar de samenhang tussen rondhangen en socio-economische variabelen (leeftijd, economische situatie, opleidingsniveau, etniciteit,…)
- Vanuit de **(ontwikkelings)psychologie** wordt rondhangen bekeken in functie van de ontwikkeling en identiteitsvorming van jongeren.
- Binnen **onderzoek naar jeugdsubculturen** wordt rondhangen soms beschouwd als een eigen jeugdsubcultuur, met een eigensoortige structurering van tijd en ruimte.
- De **sociale pedagogiek** benadrukt men dat rondhangen een tijdsbesteding is die buiten de gangbare sociale instituties (gezin, school, georganiseerde vrijetijdsaanbod, arbeid) plaatsvindt.

Binnen dit belevingsonderzoek wilden we vooral achterhalen wat de **eigen omschrijvingen** zijn van tieners, wat die activiteiten precies inhouden, hoe tieners er zelf betekenis aan geven. Dit bleek echter geen evidente onderneming. **We kregen geen scherp en coherent beeld wat tieners precies doen in de publieke ruimte en hoe ze dit beleven**. Het spreken erover verliep dikwijls moeizaam. Hier en daar vullen we aan met observaties.

4.1. "Chillen" en "(rond)hangen" als containerbegrippen

"**Chillen**" is een woord dat heel veel Mechelse tieners gebruiken als verzamelnaam om hun activiteiten te benoemen. "Chillen" wordt doorgaans geassocieerd met "rustig", "relaxed", "hangen", "ontspannen". Skaters hebben het bijvoorbeeld over het afwisselen van "skaten-chillen-skaten-chillen". Chillen heeft ook een sterke sociale dimensie. Het gebeurt met vrienden en leeftijdsgenoten. Zeker "zonder vader en moeder" en "meestal op zelfde plek". Soms wordt gesuggereerd dat dit samengaat met alcohol of cannabis. Anderen gebruiken de term veel ruimer: "chillen" kan bijvoorbeeld ook "gezelschapsspel spelen" inhouden.

"**Rondhangen**" of "hangen" zijn woorden die tieners zélf ook in de mond nemen om hun activiteiten te omschrijven, zij het minder frequent dan "chillen". Wanneer we expliciet vroegen "Wat doen jullie dan allemaal op deze plek?" of "Wat kan rondhangen allemaal inhouden?", kwamen de antwoorden vaak moeizaam. Blijkbaar is er niet onmiddellijk een woord voor, en is er ook geen duidelijk synoniem voor "rondhangen".

Beide termen zijn dus **containerbegrippen**. Dit valt misschien te vergelijken met het woord "spelen", wat voor kinderen ook heel veel verschillende betekenissen kan hebben, afhankelijk van de context. Hetzelfde geldt dus voor 'chillen' en 'rondhangen'.

[49] Vrij naar Sabbe, Kaat (2008) *Rondhangen: een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren?* Universiteit Gent: Scriptie Master Sociaal Werk: p. 9-40.

Hieronder volgen **enkele activiteiten die deel kunnen uitmaken van het "chillen" of "(rond)hangen":**

1. **Sociaal contact** met vrienden en vriendinnen:
   "met vrienden afspreken"[50], "babbelen", "samen zitten", "lachen", "samen naar muziek luisteren", "foto's maken van elkaar"
2. **Kijken naar mensen**:
   "kijken naar de jongens/meisjes", "mensen kijken"
3. Soms is het ook **rustige plekken opzoeken**:
   "staan", "(rustig) zitten", "gewoon zitten", "hangen", "luieren", "relaxen", "chillen"
4. Vaak wordt "**eten en drinken**" genoemd, vooral snoep, chips en frisdrank, soms ook "een sigaret roken" of "je-weet-wel roken".
5. Maar dikwijls is het ook **actief bewegen**:
   "overal rondlopen", "overal gaan zien", "zwerven", "stappen in de wijk", "rondhangen"

4.2. "Voetballen", "skaten", "basketten": méér dan een sport

Bij bepaalde subgroepen staat het **verblijven in de publiek ruimte volledig in het teken van één activiteit**, waarrond een subcultuur wordt ontwikkeld. De meest significante zijn "voetbal" en "skate"; in mindere mate ook "basket".

Onder die noemers vinden echter verschillende types activiteiten plaats: niet alleen het voetballen, skaten of basketten zelf, maar tussenin ook samen met vrienden zijn, plezier maken en praten. Een gemeenschappelijk gespreksonderwerp ligt hier uiteraard voor de hand.
Skaters hebben het bijvoorbeeld vaak over de afwisseling van "skaten-chillen-skaten-chillen". Ook bij voetbal zijn er vaak rustige(re) momenten waarbij niet het voetbal, maar de conversaties centraal staan. We troffen ook groepjes aan die een balletje naar elkaar trapten, met de handen in de zakken en met de MP3-speler op groot volume. Zelf verklaarden ze dat ze aan het voetballen waren. Dat deden ze ook, maar het hang- of chill-karakter was minstens even sterk.

Bovendien kan het **"voetballen" of "basketten" zelf ook verschillende vormen aannemen**. Dit gebeurt vaak **trapsgewijs**:

- alleen of met enkele directe buren een balletje trappen / naar de korf gooien in de eigen straat, vlakbij de woning
- vervolgens met een grotere groep een wedstrijdje spelen op het wijkterrein (wijkplein, wijkparkje, wijksportvoorziening)
- sporadisch nog meer volk bijeenroepen en een grote wedstrijd spelen op een officieel veld (bijv. stedelijk sportcentrum)

Skate vertoont een gelijkaardig "getrapt" patroon. Skaten varieert van in je eentje of met een vriend wat rondskaten in de buurt, over het skaten op een 'skatespot' tot het zich over lange afstanden (en met openbaar vervoer) verplaatsen naar stedelijke skateparken of skatebowls.

4.3. "Windowshoppen"

In de binnenstad wordt "shoppen" heel vaak genoemd als belangrijke activiteit. De tieners die we spraken gaan vaak naar de winkelstraten met leeftijdsgenoten. Het "shoppen" neemt echter vaak de vorm aan van "**windowshopping**", wat betekent "overal binnengaan en gaan zien, maar niets kopen". Het kopen zelf gebeurt blijkbaar vooral met de ouders. Maar de zoektocht naar interessante stukken gebeurt dan vooraf, in overleg met vriend(inn)en. Op vakantiedagen en in de weekends zagen we inderdaad veel tieners samen met hun moeder shoppen; tijdens de week kopen ze eerder kleinere stukken, eten en drinken.

In een recent artikel typeert Yuki Kato dit gedrag als "***browsing***": het bekijken, oppikken en manipuleren van winkelwaar, het laten zien aan vrienden en vriendinnen en daarna weer terugleggen, heel vaak zonder te kopen. Hiervoor worden vaak specifieke winkels uitgekozen (kledij,

[50] Het afspreken gebeurt vaak op het laatste moment, voornamelijk via GSM: bijv. "ik zie je daar binnen 10 minuten"

cadeaushops). Dit gedrag kan aan de ene kant worden geïnterpreteerd als een strategie om hun aanwezigheid in de winkel te legitimeren (vaak gaat het ook om 'blitzbezoeken'; grote groepen delen zich op om minder manifest 'aanwezig' te zijn in de winkel); tegelijkertijd werken tieners ook aan hun *'street literacy'* (aftasten van de voorkeuren van peers) en 'oefenen' ze zichzelf als toekomstige consumenten.[51]

Onder "shoppen" wordt een hele waaier van activiteiten begrepen: sociale interactie met vriendin(nen), kijken naar mensen, even op een bankje zitten, iets eten of drinken, rondstappen. Eigenlijk komt het vaak neer op 'chillen' of 'rondhangen' in het winkelgebied, een beetje onder het mom van 'shoppen'. Vooral allochtone meisjes hanteren de term 'shoppen' om hun aanwezigheid in de publieke ruimte te beschrijven en wellicht ook te legitimeren. Zij doen dit ook opvallend vaak in grotere groepen.

4.4. "Spelen"

Ook "spelen" is een woord dat tieners nog wel in de mond nemen wanneer ze hun activiteiten proberen te beschrijven. Daaronder verstaan ze veelal **sportachtige activiteiten**: "shotten", "voetballen", "tennis spelen", "basketten" (zie ook hoger).

Verrassend genoeg hebben ze het ook dikwijls over echt **"(spellekes) spelen"**: bijv. "met de bal", "tikkertje", "op de speeltuin",… Het gaat hier dikwijls over jongere tieners, maar ook 14- à 15-jarigen vernoemen het woord. Het "spelen" heeft dan doorgaans een sterk sociaal karakter (nadruk op sociaal spel): "snoepjes in je mond gooien", "anderen plagen voor de fun", "wat vechten in het gras",…

4.5. "Zingen, dansen, rwina maken"

Vooral bij allochtone meisjes hoorden we vaak nog een ander soort activiteiten, met name zingen en dansen:

> " Wij zitten dagelijks aan de trappen rond de blokken. We zitten ook veel op het basketpleintje om te chillen, te dansen, te praten, te zingen, rwina te maken[52] (…) Rwina maken: dat is lawaai maken, de boel op stelten zetten, maar niet letterlijk natuurlijk. " (2 meisjes, RnB, 13-14 jaar, allochtoon)

Muziek staat centraal bij deze tieners, vooral R&B, maar ook Arabische pop. Hun aanwezigheid in de publieke ruimte blijft inderdaad niet onopgemerkt: vaak schalt de muziek uit de MP3-spelers, soms wordt er ook *a capella* een bekend nummer nagezongen. Bovenal wordt er ook veel plezier gemaakt.

'rondhangen en chillen'

'spelen'

'voetballen' met enkele vrienden nabij de woning

[51] Kato, Yuki. (2009) "Doing consumption and sitting cars: adolescent bodies in suburban commercial spaces", in: Children's Geographies, Vol. 7, No. 1, p. 57-60.

[52] "Rwina" is een Arabisch/Berbers woord en kan zowel "chaos", als "ambiance, uitgelaten sfeer" betekenen.

Besluit

Het bleek **moeilijk om de activiteiten van tieners in de publieke ruimte accuraat en met hun eigen terminologie te beschrijven en te vatten**. Dit heeft te maken met een tweetal elementen:
1. Veel van de gebruikte termen zijn **containerbegrippen**, die een andere inhoud kunnen krijgen naargelang de context.
2. Er is vaak een sequens, opeenvolging of **wisseling** van verschillende activiteiten.
3. Vele activiteiten zijn nauwelijks van elkaar te onderscheiden, ze worden sterk **vermengd**. Sommige activiteiten vinden simultaan plaats (bijv. op een straathoek een balletje trappen met vrienden, ondertussen luisteren naar muziek en geanimeerde gesprekken voeren).

Verder dient te worden opgemerkt dat het hier om een **case study** gaat in Mechelen. In andere gebieden en contexten worden soms andere woorden gebruikt, die eigen inhouden kunnen hebben.[53]

Al zijn we er zelf niet in geslaagd om tieners hun activiteiten en het doel ervan nauwkeurig te laten omschrijven, kunnen we toch een aantal zaken besluiten:
- Wat volwassenen **'(rond)hangen'** noemen, kan **verschillende betekenissen** hebben en verschillende activiteiten inhouden.
- De activiteiten zijn **soms passief** (rustig 'relaxen' en 'chillen'), **maar vaak ook heel actief en doelgericht** ('voetballen', 'overal rondlopen', 'shoppen', 'skaten', 'spelen', 'zingen', 'dansen',…)

De **term 'rondhangen' lijkt ons weinig bruikbaar als beleidscategorie**, aangezien de term zoveel verschillende activiteiten kan omvatten.

Voor het maatschappelijk debat is het relevant om na te gaan in welke mate deze activiteiten van tieners 'nuttig' zijn en kansen in zich dragen voor creativiteit, zelfontplooiing en sociale cohesie. Dit was echter niet het doel van deze studie en veronderstelt een ander soort (longitudinaal) onderzoek. In deze studie is vooral op zoek gegaan naar patronen in het ruimtegebruik en de ruimtelijke beleving van tieners.

[53] Zie bijv. het woord "tjolen" of "weggaan" in het Roeselaarse (Sabbe, Kaat (2008) *Rondhangen: een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren?* Universiteit Gent: Scriptie Master Sociaal Werk: p. 48.

5. ANALYSE VAN HET "TIENERWEEFSEL" IN MECHELEN

Een **'tienerweefsel' in beeld brengen**, zoals dit in deel 1 en deel 2 als doelstelling is geformuleerd, is een grote uitdaging. Het ruimtelijke gedrag en de beleving van een individuele tiener is al complex; patronen ontdekken bij diverse groepen tieners, is een nog grotere **uitdaging**. Toch proberen we hier, met het nodige voorbehoud, enkele grote lijnen weer te geven van het bestaande "tienerweefsel" in Mechelen.

Vanuit de interviewgegevens bleek volgende opdeling relevant:
1. Tieners in/over het centrum van Mechelen
2. Tieners in/over de groen- en recreatiegebieden van Groot-Mechelen
3. Tieners in/over de eigen wijk

5.1. Tieners in/over het centrum van Mechelen

De Mechelse binnenstad is een belangrijke plek voor tieners uit de regio. De betekenis van deze ruimte kan echter verschillen. Sommige tieners komen er dagelijks naar school; anderen komen er slechts sporadisch, naar aanleiding van een evenement of om te shoppen.

Verschillende types van ruimtegebruik en ruimtebeleving kunnen dus worden onderscheiden, evenals de bijhorende 'mental maps'. Hieronder worden de 'patronen in het ruimtegebruik' en de 'mental maps' samen beschreven: het verband tussen beide is sterk en beide vallen grotendeels samen. Voor deze indeling en typering is vertrokken vanuit de interviewgegevens en observaties. Uiteindelijk kwamen we tot onderstaande types gebruikers van de binnenstad:

5.1.1. 'Gelegenheidsshoppers' en 'weekendshoppers'
5.1.2. 'Schoolpendelaars'
5.1.3. Regelmatige 'school(s)hoppers'
5.1.4. 'Centrum-habitués': de binnenstad als vrijetijdsruimte
5.1.5. 'Binnenstad-tieners'
5.1.6. Het Mechelen-dat-(nog)-niet-echt-van-de-tiener-is

5.1.1. 'Gelegenheidsshoppers' en 'weekendshoppers'

'Gelegenheidsshoppen'

Tieners uit de wijdere omgeving van Mechelen (bijv. Malderen, Heist-op-den-Berg, Duffel, Kapelle-op-den-Bos, Keerbergen, enz. maar ook een kleinere stad zoals Lier) en die niet in Mechelen naar school gaan, komen doorgaans slechts sporadisch naar het centrum. Ze doen dit in de vakantie of bij speciale gelegenheden en evenementen (solden, Marktrock, kermis). We kunnen dit **'gelegenheidsshoppen'** noemen. Een voorbeeld:

Twee meisjes zitten aan de fontein op de Botermark. Ze wonen in Duffel en Heist en zijn respectievelijk 15 en 16 jaar. In de vakantie komen ze naar Mechelen met de bus want "er is niet veel in Heist en Duffel". In Mechelen komen ze eigenlijk enkel in de winkelstraten. Voor de rest kennen ze geen plekken in Mechelen.

Dikwijls zijn dit kleinere groepjes, vaak meisjes, die het openbaar vervoer nemen om in Mechelen te gaan shoppen, een ijsje of wafel te eten, iets te drinken in een snackbar of op terras. Shoppende jongens vinden we ook. Zij bezoeken vooral muziek-, game-, GSM-, sport- en kledingwinkels. Sommige jongens zeggen: "ik kom mee shoppen met mijn lief". Naar aanleiding van evenementen in de binnenstad (bijv. kermis, solden, Maanrock) zien we extra veel 'gelegenheidsshoppers'.

'Weekendshoppen'

In vergelijking met de 'gelegenheidsshoppers', die vaak wat verder van Mechelen wonen, bezoeken tieners die in de gordel of in de rand wonen, iets frequenter het centrum, vooral in het weekend of in de vakantie. Maar ook hun actieradius beperkt zich in veel gevallen tot het Mechelen-dat-bijna-elke-tiener-kent. We zouden dit **'weekendshoppen'** kunnen noemen.

Een 14-jarige jongen woont in Coloma, een wijk aan de achterkant van het Mechelse station en gaat naar Keerbergen op school. Hij gaat niet vaak naar Mechelen-centrum en gaat er "hoogstens 1 keer om de 2 weken met [zijn] maat". Hij bezoekt dan vooral de grote sportwinkel en de gamemania. Anders zijn er geen plekken in het centrum waar hij komt. (jongen, 14 jaar, autochtoon)

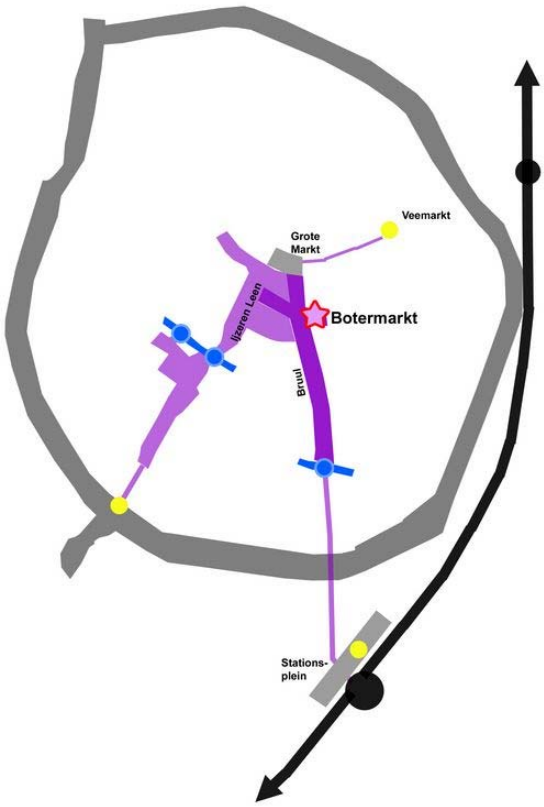
Twee 15-jarige meisjes wonen in een wijk aan de Leuvensesteenweg, op wandelafstand van het centrum. Ze zeggen bijna nooit buiten te komen in de eigen wijk. Af en toe spreken ze wel af met een vriendin die in het centrum woont, en dan gaan ze naar het winkelgebied en soms eens naar de bibliotheek. (2 meisjes, 15 jaar, allochtoon)

Zij zijn iets meer vertrouwd met de stad dan de 'gelegenheidsshopper', maar hun kennis blijft beperkt tot 'het Mechelen-dat-bijna-elke-tiener-kent'.

Het 'Mechelen-dat-bijna-elke-tiener-kent'

De ruimtelijke kennis van gelegenheids- en weekendshoppers beperkt zich meestal tot het winkelgebied en de route ernaar toe. Dit betekent dus: van het treinstation of grote bushalte naar het winkelgebied. De actieradius van deze tieners blijft beperkt tot deze zones. Dit is het Mechelen-dat-bijna-elke-tiener-kent. Zelfs het stadspark, dat aanliggend is aan de winkelstraat, is nauwelijks gekend.

Voor tieners is niet de Grote Markt het centrum van Mechelen, maar wel de Botermarkt. Deze plek werd aangeduid als "aan de H&M"[54] en "aan de fontein". Dit zijn twee belangrijke voorzieningen op dit plein. De Botermarkt blijkt een goede plek om af te spreken en strategisch gelegen aan het kruispunt van twee winkelstraten. Hierdoor is het onder meer ook "de beste plek om meisjes te zien".

Botermarkt met centrale fontein

PLEKKEN MET BETEKENIS VOOR TIENERS

Botermarkt: 'stadscentrum' voor tieners
Bruul: 'kernwinkelgebied' voor tieners
IJzeren Leen

Treinstation
Belangrijke bushalte

Belangrijke brug over waterweg

[54] Ondertussen is er in wat verder in de Bruul nog een nieuwe en grotere H&M-winkel geopend..

5.1.2. 'Schoolpendelaars'

In Mechelen liggen veel secundaire scholen in het centrum van de stad. Leerlingen van deze scholen komen doorgaans uit Groot-Mechelen of iets verder (bijv. Willebroek, Schiplaken, Zemst, Duffel, Hofstade, Vilvoorde, Zaventem,…). Tieners uit de gordel, stadsrand en wijdere omgeving komen in veel gevallen met de fiets of met het openbaar vervoer naar school. Sommige tieners gedragen zich als 'pendelaars': hun actieradius beperkt zich tot de thuis-schooltrajecten: ze gaan zelden de stad in, tenzij voor 'gelegenheidsshoppen' of 'weekendshoppen' (zie hierboven onder punt 5.1.1.).

Naargelang het vervoermiddel zijn er 2 soorten verplaatsings- en verblijfspatronen:
- 'Stationneren'
- 'Afspreken en napraten langs invalswegen en passageplekken'

'Stationneren': Bus- en treinstation als interscolaire ontmoetingsplaats

In Mechelen-Centrum zijn er twee treinstations (Mechelen en Mechelen-Nekkerspoel) en twee belangrijke busstations (Stationsplein en Veemarkt). Het hoofdtreinstation ligt naast het hoofdstation van de bussen. Op spitsuren is dit een heel belangrijke ontmoetingsplek voor tieners.
Voor sommigen maakt afspreken aan het station onderdeel uit van een dagelijkse routine. Maar hoewel men 's morgens soms speciaal vroeger vertrekt en 's avonds wat blijft hangen, is het verblijf op deze plekken doorgaans beperkt tot maximum 1 uur. Het blijft dus vaak 'stationneren': voor korte tijd en steeds in het teken van 'onderweg zijn'.

Een belangrijke kwaliteit van 'stationneren' is dat men er vrienden en vriendinnen kan ontmoeten die naar andere scholen gaan. Het is een manier om in contact te komen of te blijven met vriend(inn)en die naar een andere school gaan:

"Wij staan hier altijd, want alle bussen komen hier toe. Wij komen bijna allemaal met de bus en wij zitten op verschillende scholen. Wij gaan nooit in 't stad, enkel aan het station." (Groepje van 7 jongens en meisjes, 16 jaar, autochtoon)

"Wij nemen allemaal de bus en gaan maar heel af en toe naar 't Centrum." (Groepje van 4 jongens en meisjes, 13 en 16 jaar, autochtoon en allochtoon)

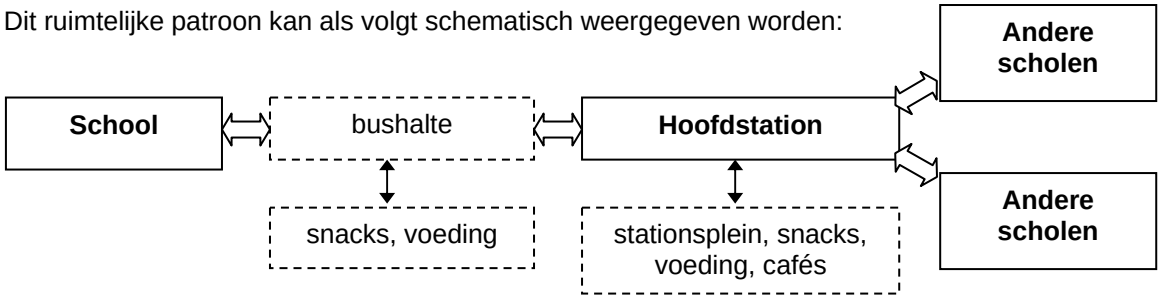
"Wij komen hier bijna elke dag. Wij wonen allemaal in de Gandhiwijk maar gaan naar verschillende scholen. Naar hier komen we met de bus. Hier is het een goede plek om meisjes te versieren." (Groepje van 8 jongens, 15-18 jaar, allochtoon)

Soms overstijgt de aanwezigheid van tieners het 'stationneren'. In het station en nabij het stationsplein zijn ook snacks en snoepwinkels te vinden, waar heel wat tieners gretig gebruik van maken en waar ze langere tijd blijven hangen. Op vrijdagavond, na school of na de examens, gaat een groot aantal tieners hier op café, soms in grote drommen. Deze cafés worden het meeste genoemd door tieners en staan bekend als cafés voor de schoolgaande jeugd; zelfs bij slecht weer staan/zitten er heel wat tieners buiten op de terrassen en in de publieke ruimte. Dit overstijgt dus de beslotenheid van een café. De stationsomgeving is dus een zeer belangrijke bovenlokale ontmoetingsplaats voor tieners, in het bijzonder voor de 'schoolpendelaars'.

'Stationneren' aan het treinstation

Dit ruimtelijke patroon kan als volgt schematisch weergegeven worden:

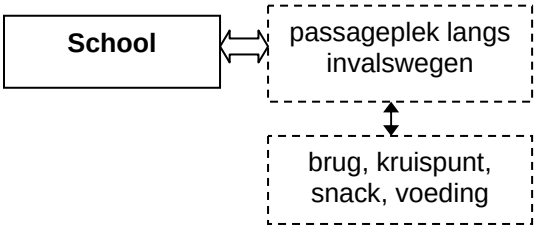

'Stationneren' aan het hoofdbusstation

Napraten aan het busstation op Veemarkt

'Afspreken en napraten langs invalswegen en passageplekken'

Wie met de fiets naar het stadscentrum komt, is niet gebonden aan openbaar vervoer. Het woon-schoolverkeer met de fiets is wat diffuus en niet gemakkelijk te beschrijven. Toch valt het op dat er vooral langsheen invalswegen (steenwegen) groepjes vriend(inn)en of jonge koppeltjes terug te vinden zijn, met name nabij kruispunten, bushaltes, voedingswinkels en bruggen. We zouden dit 'afspreek-', 'napraat-' of 'passageplekken' kunnen noemen. Het zijn geen echte verblijfsplekken, maar tijdelijke halteplekken die onderdeel uitmaken van het onderweg-zijn.
Bruggen worden ook expliciet genoemd door tieners. In de buurt van bruggen over grotere waterlopen komen doorgaans heel wat wegen samen. Het water vormt een extra belevingselement.

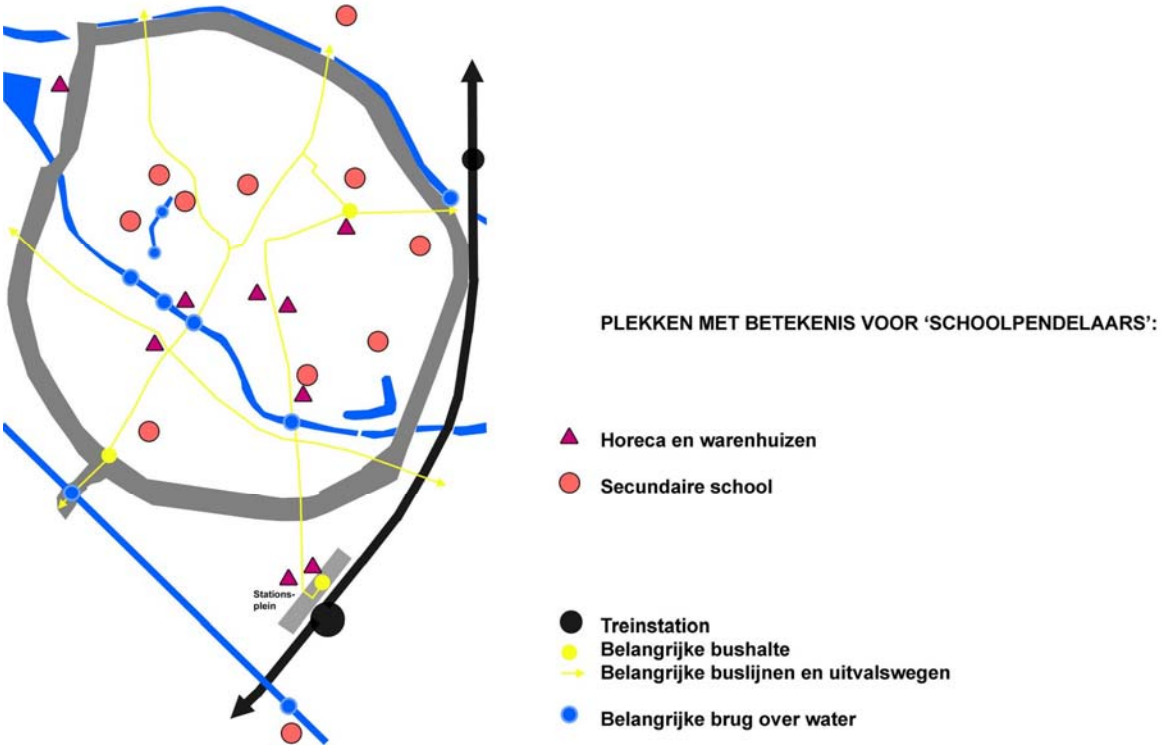

Wachten aan een kruispunt van invalswegen, nabij de krantenwinkel.

Afspreken aan de brug

Bevoorrading van snoep in krantenwinkel

Het Mechelen van de 'schoolpendelaars'

De mental map van de 'schoolpendelaars' in Mechelen zou er in wezen als volgt kunnen uitzien. Voor gebruikers van het openbaar vervoer zijn de stations (in het bijzonder de omgeving van het hoofdstation) de centrale plekken. Voor fietsers vormen de kruispunten en bruggen langs invalswegen mogelijke passageplekken.

Er dient echter te worden opgemerkt dat deze mental map soms samengelegd moet worden met die van de 'gelegenheids-' of 'weekendshoppers': schoolpendelaars komen bij gelegenheid ook shoppen in de winkelstraten. Dit is echter niet altijd het geval: wij hoorden heel wat 'schoolpendelaars' die zich vrijwel nooit in het winkelgebied begeven.

5.1.3. Regelmatige 'school(s)hoppers'

De school als springplank naar het stadscentrum

Uit bestaand belevingsonderzoek over rondhangen[55] blijkt dat veel jongeren de overstap naar het secundair aangeven als startpunt van het rondhangen. De jongeren geven aan dat het rondhangen dikwijls vlak na de schooltijd gebeurt.

Ook uit ons eigen onderzoek blijkt dat de secundaire school een belangrijke factor is in het gebruik van publieke ruimte bij tieners. Ten eerste **blijkt de locatie van de secundaire school van tieners een invloed te hebben op de keuze van hun centrumstad**, zoals uit onderstaand verhaal kan blijken:

Twee 15-jarige vriendinnen wonen beiden in Eppegem, een verstedelijkt dorp langs de spoorlijn tussen Brussel en Mechelen. Het eerste van de twee meisjes gaat naar school in Vilvoorde en gaat vooral in Vilvoorde winkelen. Het is eerder toeval dat we ze die dag samen in Mechelen aantreffen. Het andere meisje zit op school in de Mechelse binnenstad en is vaak in het Mechelse winkelgebied te vinden. Ze zegt bijna wekelijks "een toertje [te] doen op donderdag met vriendinnen, in de winkelstraten en dan richting de bushalte aan de Brusselsepoort". (2 meisjes, 15 jaar, autochtoon)

Ten tweede blijkt uit veel gesprekken dat er een groot verschil is tussen de tieners die in Mechelen-Centrum naar school gaan en de tieners die buiten de stad of elders naar school gaan: **het overgrote deel van de tieners die intensiever van het stadscentrum gebruik maakt, gaat naar school in de Mechelse binnenstad**.[56]

Na school blijft een groot aantal van deze tieners dus nog een tijdje in het centrum hangen. We zouden dit **'schoolhoppen' of 'schoolshoppen' kunnen noemen: de school als springplek naar voorzieningen in de stad, in het bijzonder het winkelgebied. Uit de gesprekken blijkt dat deze schoolhoppers een veel grotere kennis en mental map hebben van het stadscentrum** dan de hierboven getypeerde sporadische 'gelegenheids- en vakantieshoppers' enerzijds en de 'schoolpendelaars' anderzijds.

We kunnen twee soorten van 'school(s)hoppen' onderscheiden:
- Napraten, 'chillen' of 'spelen' in de stedelijke publieke ruimte van de schoolomgeving
- Naschools 'windowshoppen' in de binnenstad

Beide kunnen natuurlijk ook gecombineerd voorkomen.

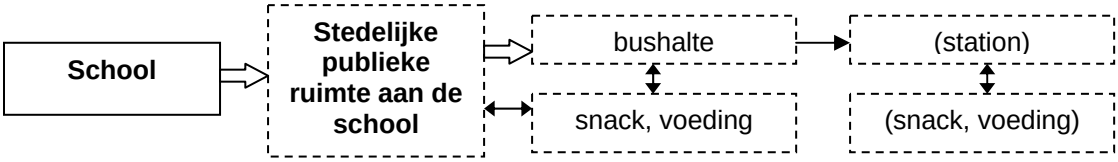

[55] Sabbe, Kaat (2008). *Rondhangen: een betekenisvolle tijdsbesteding voor jongeren?* Scriptie Master Sociaal Werk. Gent: Universiteit Gent, p. 49.

[56] Hierboven, onder punt 1.2. is echter reeds genuanceerd dat dit niet altijd het geval is: er zijn tieners die echte 'pendelaars' zijn en zich nauwgezet houden aan de thuis-schooltrajecten.

Napraten, 'chillen' of 'spelen' in de stedelijke publieke ruimte van de schoolomgeving

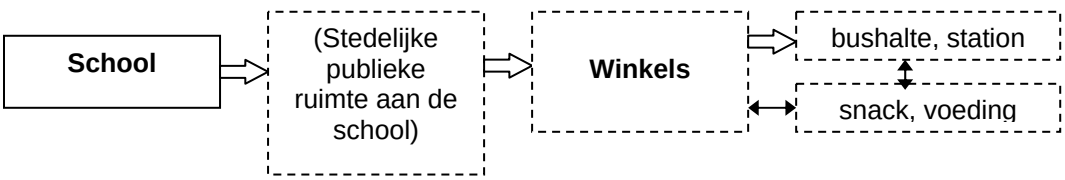
Het valt op dat napraten in de schoolomgeving vooral gebeurt daar waar een grote publieke ruimte (stedelijk plein, stadspark) in de onmiddellijke nabijheid van de school te vinden is. De nabijheid van haltes voor het openbaar vervoer is eveneens een belangrijke factor[57]. Ook de aanwezigheid van snackbars en voedingswinkels speelt mee.
Waar dergelijke 'stedelijke' publieke ruimte niet echt aanwezig is (bijv. KTA Wollemarkt), zijn alle tieners binnen het kwartier na schooltijd uit de schoolomgeving verdwenen. Daar waar deze ruimte er wél is, blijven er bij goed weer tientallen (of zelfs ruim zestig) tieners op deze plek. Dit duurt gemakkelijk een uur en op zonnige woensdagnamiddagen of avonden kan dit bij kleinere groepjes nog uren uitlopen. Dit wordt door hen ook "chillen" genoemd: relaxed met vrienden op een plein of in een park babbelen, staan, zitten,... Soms is dit ook actiever en noemen ze ook "spellekes spelen", zoals "tikkertje", "snoepjes in je mond gooien",…

'School(s)hoppen': Naschools 'windowshoppen' in de binnenstad

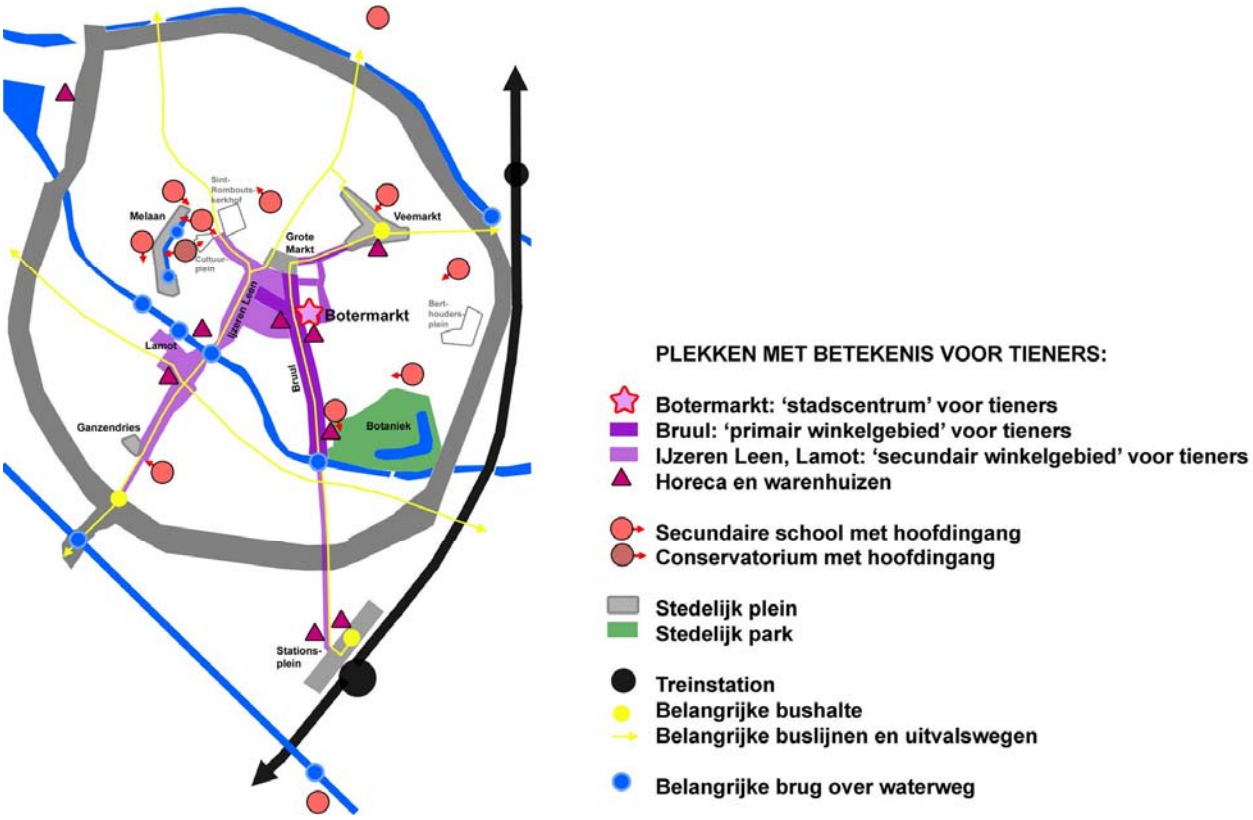
Na het napraten of wanneer napraten in de schoolomgeving niet mogelijk is door het ontbreken van publieke ruimte, trekt een aantal tieners verder het stadscentrum in, vaak naar het winkelgebied of naar de stedelijke pleinen.
Deze vorm van shopping kan vooral getypeerd worden als "window shopping", dus "overal binnengaan in de winkels en gaan zien, maar niks kopen". De echte aankopen gebeuren meestal op een ander moment, vaak met de ouders.
Het kernwinkelgebied voor tieners valt niet noodzakelijk samen met dat voor volwassenen. In Mechelen zijn er 2 belangrijke winkelassen: met name De Ijzerenleen en de Bruul-winkelstraat. In vergelijking met de Ijzerenleen is er bij tieners een duidelijke voorkeur voor de Bruul, omwille van de vele snack- en broodjeszaken en het specifieke winkelaanbod voor jongeren (kledij, GSM, elektronica).
Voor bepaalde tieners krijgt dit 'naschools rondhangen' een specifiek karakter (zie *5.1.4. Het Mechelen van de 'centrum-habitués'*, met o.m. 'meisjes/jongens kinken in de binnenstad', 'met groepje rondzwerven in de binnenstad', 'met je lief in de binnenstad' als types activiteiten).

[57] Soms maakt dit dus deel uit van het 'schoolpendelen' (zie punt 5.1.2).

Het 'Mechelen-van-de-school(s)hopper'

Het 'Mechelen-van-de-school(s)hopper' is meer complex en uitgebreid dan het 'Mechelen-dat-iedereen-kent'. Het kerngebied van de school(s)hopper is nog steeds het Mechelen-dat-bijna-elke-tiener-kent, maar omvat ook de schoolpoort en de **stedelijke publieke ruimte het dichtst bij de school**:
Zo vervullen het stadspark De Botaniek en de stedelijke pleinen Veemarkt en Melaan een belangrijke rol als hangruimte voor de school(s)hoppers van de aanliggende scholen.
Ook de Ganzendries en het oostelijk deel van het Sint-Romboutskerkhof vervullen min of meer deze functie. Een aantal andere pleinen heeft wellicht potentie om voor een nabijgelegen secundaire scholen een rol te spelen (bijv. Sint-Romboutskerkhof voor KTA, Berthoudersplein voor BIM), maar daarvoor zijn ze op dit ogenblik te veel verkeersruimte. In elk geval is het opvallend hoe snel de omgeving van deze scholen volledig leegloopt na afloop van de lessen.

Bij het schoolhoppen is ook eten belangrijk: **voedingswinkels en snackbars** zijn belangrijke aantrekkingspolen voor tieners. Onder meer daardoor ook wordt de winkelstraat Bruul aantrekkelijker gevonden dan de Ijzerenleen. In de Mechelse binnenstad zijn heel wat van die voorzieningen te vinden.

Een andere belangrijke factor is het **openbaar vervoersnetwerk**. Hoofdhaltes en de haltes nabij scholen zijn plekken waar tieners blijven hangen. Soms bepaalt de bushalte ook het traject van tieners:
"Op donderdag doe ik een toertje met vriendinnen, richting de bushalte aan de Brusselsepoort. Op andere dagen stap ik hier op, nabij school." (2 meisjes, 15 jaar, autochtoon)

En bovenal lijkt het rondhangen van tieners zich te **concentreren aan plekken waar verschillende van bovenstaande voorzieningen en ruimtelijke netwerken samenkomen**, in het bijzonder op de stedelijke ruimtes in de buurt van scholen, openbaar vervoer, winkels en snackbars.

5.1.4. Het Mechelen van de 'centrum-habitués': De binnenstad als vrijetijdsruimte

Sommige tieners zijn ook in weekends en in de vakantieperiode herhaaldelijk (bijna dagelijks) in de binnenstad te vinden. Hun belangrijkste activiteiten zijn, net als de school(s)hoppers: shoppen, praten, chillen,…

Aanvullend bij bovenstaande typeringen van ruimtegebruik en -beleving van de binnenstad, stippen wij hier nog kort enkele bijkomende categorieën aan, als bijzondere types:
- 'Meisjes/jongens kijken in de binnenstad'
- 'Met groepje rondzwerven in de binnenstad'
- 'Met je lief in de binnenstad'

Deze types gebruik / patronen zijn te onderscheiden, maar niet te scheiden: individuele tieners of groepjes tieners wisselen vaak af tussen deze en bovenstaande types gebruik. Sommige patronen komen wel opvallend meer voor bij welbepaalde groepen tieners.

Meisjes/jongens kijken in de binnenstad

Bij 'shoppen' en 'chillen' hoort ook 'mensen kijken' (zie hierboven, onderdeel *4: Over 'chillen', 'window-shoppen' en 'rondhangen'*). Bij tieners wordt daar vaak ook specifiek onder verstaan 'naar de meisjes kijken' of 'naar jongens kijken'. Tieners zoeken centrale publieke ruimten op om te 'zien en gezien te worden'.

Een aantal tienerjongens, vooral van allochtone afkomst en vaak woonachtig in de 19de eeuwse stadsgordel, is heel regelmatig in het winkelgebied te vinden. Zij komen **zeer expliciet naar de winkelstraten om "meisjes te gaan kijken" of om "meisjes te gaan zien"**. Ze komen in de Bruul omdat er "veel mensen zijn, vooral meisjes", in het bijzonder wanneer er in het centrum iets te doen is. Daarnaast komen ze daar ook "om te babbelen en te chillen", vaak "met muziek", "om kleren te zien of om naar GSM's te kijken".
De Botermarkt, gelegen op het kruispunt van twee belangrijke winkelstraten (met name Bruul en een doorsteek naar Ijzerenleen) is het 'mentale' middelpunt van Mechelse tieners; het is volgens meerdere groepjes jongens "de beste plek om meisjes te zien": "Hier is veel volk en een mooi uitzicht, je weet wel wat we bedoelen…".
Op de Botermarkt zijn bijgevolg dikwijls stoer uitziende jongens terug te vinden. Hun outfit bestaat vaak uit training, sportschoenen en baseballpetten of verwijst naar hiphop en r&b. Soms gaan ze de winkelstraat op en af, soms gaan ze even het stadspark in. Een 14-jarige jongen zei lachend: "Het park is een flirtwijk". Een groepje heeft het station als uitvalsbasis. Ook dit vinden ze een interessante plek om meisjes te ontmoeten:

"Wij komen hier bijna elke dag, ook de woensdagnamiddag en in het weekend. Wij wonen allemaal in de Gandhiwijk maar gaan naar verschillende scholen. Naar hier komen we met de bus. Van het station gaan we de stad in. Hier is het een goede plek om meisjes te versieren." (Groepje van 8 jongens, 15-18 jaar, allochtoon)

We zouden het een vorm van 'cruisen' kunnen noemen: het doorkruisen of aflopen van een gebied, met als bedoeling contact te zoeken en te flirten. Het gaat om telkens veranderende groepen van drie tot tien jongens, die zich telkens opsplitsen, hergroeperen, elkaar onderweg begroeten,… Ze doen zich stoer voor en hun interesse in meisjes laten ze soms manifest blijken. Wanneer er een evenement voor tieners en jongeren plaatsvindt in de binnenstad (bijv. kermis, concerten), is de aanwezigheid van dit type tieners opvallend:

"Ik kom wekelijks, dikwijls na school hier naar de winkelstraten om kleren te zien, iets te drinken, naar GSM's te zien,… voor de meisjes; nu met Maanrock is dat iets extra" (2 jongens, 17 jaar, allochtoon)

Hun aanwezigheid wordt door andere groepen tieners vaak niet op prijs gesteld. Meisjes noemen dit vaak "lastiggevallen worden". Blanke tieners spreken er opvallend vaak over in racistische termen. Vooral het stadspark en de Botermarkt hebben hier een slechte reputatie:

"Daar [in het stadspark] ga ik heel soms met mijn vriendin, maar daar zitten veel Marokkanen…" (Meisje, 15 jaar)

"De Marokkanen vallen je daar lastig als je tegen de meisjes spreekt" (Jongen, 14 jaar)

"Als ik iets mag veranderen in Mechelen dan zijn het minder vreemdelingen" (Jongen, 12 jaar)

"Naar de Botaniek gaan wij niet meer. Daar is nochtans 't school, maar daar zit crapuul" (Jongen, 15 jaar)

...

Op dit punt hebben we dus wrijving vastgesteld tussen verschillende groepen tieners.

Voor meisjes kan evenzeer gelden dat ze naar de binnenstad komen om jongens te zien en te ontmoeten. Ze zeggen dit echter minder expliciet. Allochtone meisjes hebben het in interviews vooral over 'shoppen', maar ze laten doorschemeren dat een en ander ook om de jongens draait. Wanneer men dergelijke groepjes meisjes onder elkaar bezig hoort (de gesprekken zijn vaak heel uitbundig en geanimeerd) dan zijn jongens heel vaak hét gespreksonderwerp.

Met groepje rondzwerven in de binnenstad

Sommige in de binnenstad rondtrekkende groepjes tieners hebben een meer gemengde samenstelling (zowel jongens als meisjes, dikwijls ook autochtoon én allochtoon). De groepen lijken hechter (groep blijft meestal samen) en eisen ook uitdrukkelijk een plaats op door de grootte van de groep, luide conversaties en soms fysieke activiteit (ruwe spelletjes, plagen). Zij worden door volwassenen soms scheef bekeken, maar de tieners melden zelden dat ze weggestuurd worden.

Plezier maken lijkt het belangrijkste, vaak is dat met elkaar of door wat er zich op straat afspeelt ("mensen zien"). Deze groepjes bleken moeilijk om diepgaand te interviewen omdat ze het interview als een manier zien om zich te amuseren. In veel gevallen waren het wel leuke gesprekken en bij enkele groepjes konden we zelfs een tijdje meestappen als tijdelijk "lid" van de groep.

Met je lief in de binnenstad

In de binnenstad en in de stationsomgeving van Mechelen zijn ook regelmatig jonge koppels te vinden. Mechelen-centrum is soms een gemakkelijke afspreekplek indien ze op enige afstand van elkaar wonen. In de binnenstad valt bovendien iets te beleven (shoppen, eten en drinken, kermis, Maanrock,…), al is het samenzijn het belangrijkste, ver van ouderlijk toezicht.

Deze tienerkoppels zoeken ook rustigere plekjes op in de stad. In heel wat gevallen zoeken ze zit- of liggelegenheden in de buurt van water of groen: in het park of in nog meer verlaten plekjes.

Aan de kade van het Keerdok troffen wij bijvoorbeeld een koppel tieners aan. Als kwaliteiten van de plek duidden ze aan: "Hier is water, er is weinig volk en niet druk" (koppel, 15 en 16 jaar).

5.1.5. 'Binnenstad-tieners'

Voor tieners die zelf in de binnenstad wonen, kunnen de *mental maps* er uiteraard anders uitzien. Dit wordt verder behandeld in dit hoofdstuk, onder punt 5*.3.: Tieners in hun eigen wijk*, onderdeel *5.3.1. Tieners die wonen in het centrum*.

5.1.6. Het Mechelen-dat-(nog)-niet-echt-van-de-tiener-is

Er zijn ook plekken waar we minder tieners aantroffen dan verwacht. Tieners zitten soms wel op de **Grote Markt** in het zonnetje, maar dat is meestal aan de rand en voor kortere duur. Even zitten op de paaltjes, een ijsje likken nabij de glazen toegangen tot de parking, even halt houden met de fiets op weg naar huis,… De Grote Markt is niet echt een verblijfsplek voor tieners; geen enkele tiener noemt de plek spontaan. Als we ze daar interviewen zeggen ze dat ze daar eerder toevallig terecht zijn gekomen. De Botermarkt is voor hen veel meer het hart van de stad.

Ondanks de hedendaagse en hippe vormgeving, is ook de **Lamotsite** niet de meest gefrequenteerde plek voor tieners. Voor school(s)hoppers van de Melaan is het wel een plek waar ze zich bevoorraden in de supermarkt of een bezoek brengen aan de cadeaushop. Aan de kant van de supermarkt eten scholieren soms hun boterhammetjes op. De Lamotsite is voor tieners dus eerder het verlengde van het winkelgebied of het schoolplein dan dat het een speciale plek voor hen zou zijn. Uitzondering hier zijn de skaters, die zouden willen gebruik maken van de goede skatemogelijkheden (gepolierd beton, betonnen zitelementen), maar daar – naar eigen zeggen op politiebevel – niet welkom zijn. Toch zien we ze daar af en toe voorbij skaten, flirtend met het skateverbod.

De **Vismarkt** ligt aan de andere kant van de Dijle. Dit is de uitgaansbuurt voor de meer alternatieve Mechelaar. Uit observaties blijkt dat de min-16-jarigen hier niet echt talrijk aanwezig zijn. Een groepje tieners dat we er bijvoorbeeld toch vonden, bleek daar toevallig te staan omdat één van hen een lekke band had. Een groot deel van de geïnterviewde tieners zegt (nog) niet echt op café te gaan, tenzij misschien naar het jeugdhuis. De iets oudere tieners die we interviewden (tweede graad secundair of ouder), haalden wél cafés aan als belangrijke plekken in Mechelen. Deze jongeren noemen vaak de Vismarkt. De eigenlijke tieners noemen echter veeleer de cafés van de stationsbuurt (zie ook hoger, onder *5.1.2. Het Mechelen van de 'schoolpendelaars'*. Maar ook daar zijn de +15-jarigen in de meerderheid.

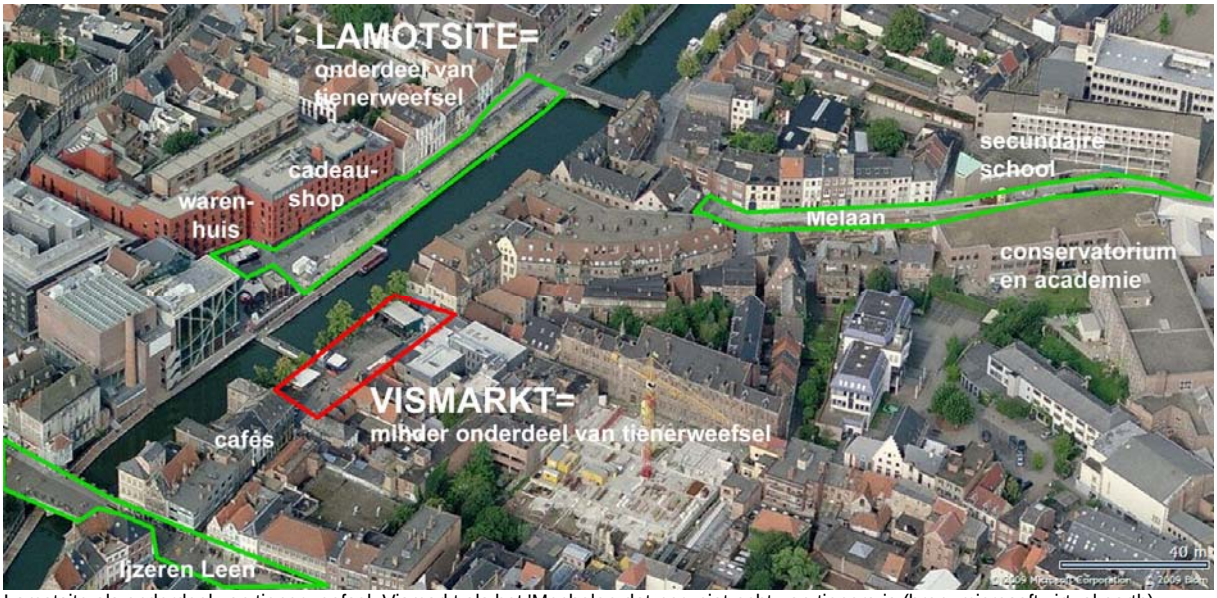

Tieners op de Grote Markt:
eerder toevallige passageplek
op weg naar huis
dan echte verblijfsplek.

Lamotsite:
Vooral warenhuis en cadeauwinkel
vormen aantrekkingspolen.

Lamotsite als onderdeel van tienerweefsel; Vismarkt als het 'Mechelen-dat-nog-niet-echt-van-tieners-is (bron: microsoft virtual earth)

5.1.7. Besluit bij Tieners in/over het centrum van Mechelen

De binnenstad blijkt een heel belangrijke rol te spelen voor Mechelse tieners.

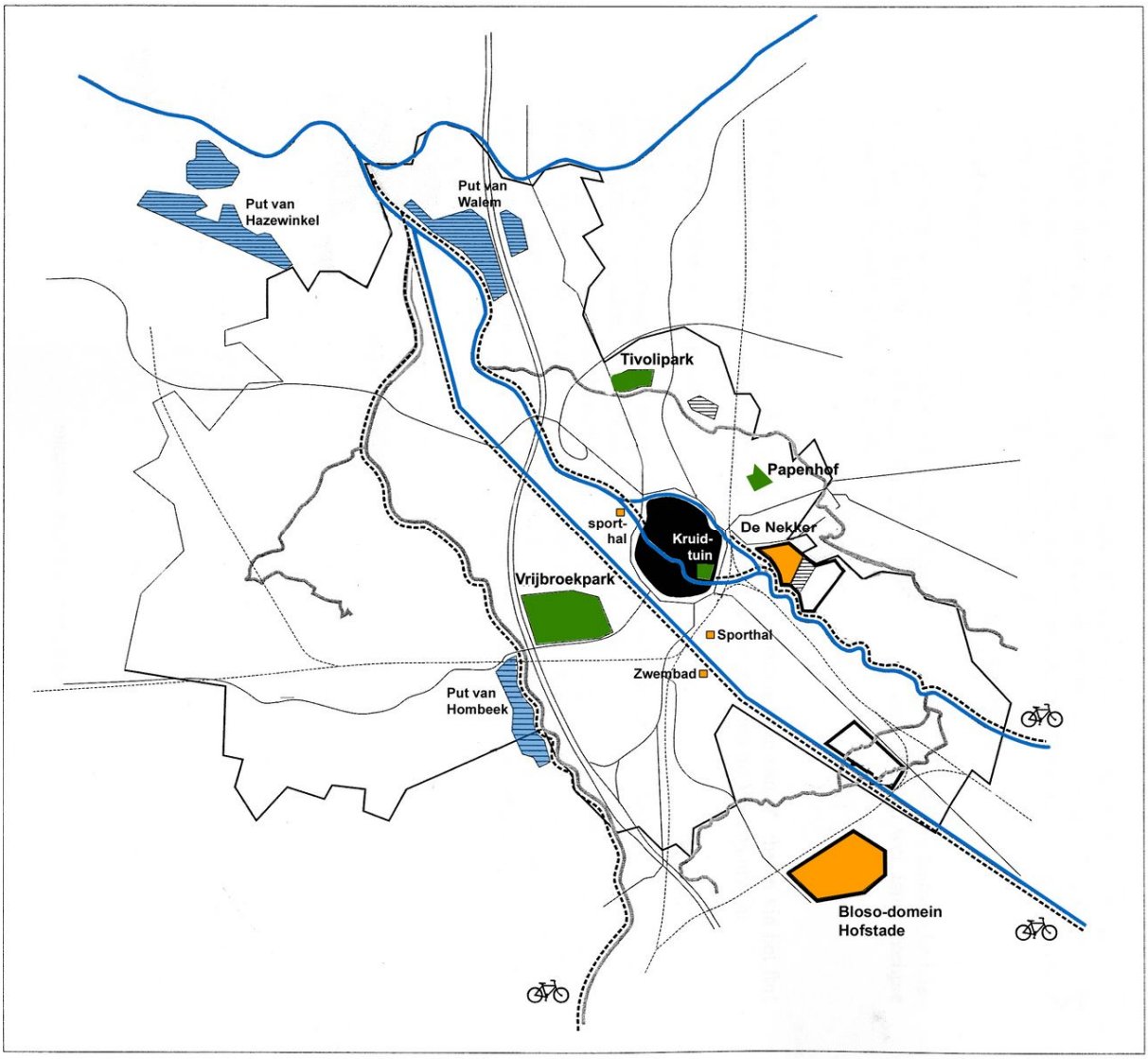
Tieners uit de wijdere omgeving komen er vooral voor sporadisch 'gelegenheidsshoppen'. Tieners uit de onmiddellijke omgeving van het stadscentrum komen er frequenter, vooral in de vakanties en voor 'weekendshoppen'. Hun actieradius in de binnenstad is eerder beperkt tot de belangrijkste winkelstraten en de route er naartoe.

Tieners die in de Mechelse binnenstad naar school gaan, komen er natuurlijk dagelijks: soms zijn het echte 'schoolpendelaars', die het thuis-school-traject nauwelijks verlaten, maar tussenin wel op passageplekken napraten of 'stationneren'. Er zijn echter ook 'regelmatige school(s)hoppers' die de school en schoolomgeving als springplank gebruiken naar het winkelgebied en de stedelijke publieke ruimtes.

Daarnaast zijn er nog de echte 'centrum-habitués', die bijna dagelijks in de binnenstad te vinden zijn en er een zeer groot deel van hun vrije tijd doorbrengen. Tenslotte heb je ook de tieners die wonen in de binnenstad. Zij zijn doorgaans zeer tevreden dat centrale plekken in het tienerweefsel zo dichtbij zijn, maar verlangen soms wel naar de rust en voorzieningen van de randstad of het buitengebied. Dit laatste wordt in onderdeel 5.3.1. uitgebreid besproken.

5.2. Tieners in/over groen- en recreatiegebieden van groot-Mechelen

Tieners uit Groot-mechelen maken ook vaak gebruik van grootstedelijke groene en recreatieve voorzieningen.

Bewerking van Kaart 22 uit Informatief Gedeelte van Ruimtelijk Structuurplan Mechelen

5.2.1. Tieners en bovenlokale groene ruimte

Er zijn een aantal stadsrandparken die door de Mechelse tieners vaak werden genoemd: nl. het provinciale Vrijbroekpark ten zuidwesten van het centrum en het stedelijke Tivolipark ten noorden. Nabij Nekkerspoel is er het Papenhofparkje, al is dit park niet echt van stedelijk niveau, maar van wijkniveau. De Kruidtuin (in Mechelen vaak 'den Botaniek' genoemd) is minder groot, maar goed gelegen in het stadscentrum, nabij een school en vlakbij de Bruul, de belangrijkste tiener-winkelstraat.

De Botaniek (of: Kruidtuin)

Zoals eerder aangegeven in dit hoofdstuk (zie *5.1.3. Het Mechelen van de regelmatige 'school(s)hopper')* **speelt de Botaniek een grote rol voor de 'schoolhoppers'** en functioneert het park als stedelijke ontmoetingsruimte voor de aanliggende scholen.

Daarnaast blijkt het park ook **heel belangrijk voor tieners die wonen in het stadscentrum of de negentiende eeuwse gordel**, in het bijzonder de gordel ten oosten van het centrum. Bij de beschrijving van de *'centrum-habitués'* is deze groene ruimte al ter sprake gekomen als ruimte om meisjes te versieren of om in groep naartoe te trekken (zie *1.4. Het Mechelen van de 'centrum-habitué'*).

Deze tieners associeerden het park met drie types van activiteiten:

1) Rustig praten, 'chillen' en rondhangen:

- "rustig zitten in de zon" (4 jongens, 14-17 jaar, allochtoon)
- "babbelen en 'chillen' met muziek" (6 jongens, 14-16 jaar, allochtoon)
- "chillen, rondhangen, babbelen met vrienden" (3 meisjes, 14 jaar, autochtoon)

2) Daarbij horen ook de typische *'centrum-habitué'*-activiteiten:

- 'Meisjes/jongens kijken'
- 'Met groepje rondzwerven'
- 'Met je lief in de binnenstad'

(zie onderdeel 5.1.4. van dit hoofdstuk voor citaten van tieners)

3) Verder is ook sportachtig spel, vooral voetbal, opvallend veel genoemd:

- "wij komen dikwijls naar het park om te fietsen, te babbelen of om te tennissen" (2 jongens, 12 jaar, autochtoon)
- "voetballen" (2 jongens, 12 en 14 jaar, allochtoon)
- "wij komen hier altijd voetballen. Wij willen echte goals" (4 jongens, 15 en 16 jaar, allochtoon)
- "af en toe voetbal" (2 jongens, 12 jaar, autochtoon)

Door de nabijheid van de winkelstraat en de grote stedelijke pleinen zijn er in de Botaniek **ook andere tieners te vinden, afkomstig uit de bredere omgeving van Mechelen**. De Botaniek heeft voor tieners dus ook een bovenlokaal karakter:

"Wij gaan eerst naar het GB'tje en gaan dan chips eten in het park. De Botaniek is groter dan parkje in Eppegem; er is ook een vijver, er zijn banken en er is sfeer." (2 meisjes, 14 jaar, autochtoon)

"Wij hebben dit mooie plekje aan het water eigenlijk pas ontdekt, in afwachting van het concert op Maanrock." (2 meisjes, 16 jaar, autochtoon)

Maar, zoals eerder beschreven (zie *5.1.4.: het Mechelen van de 'centrum-habitués'*) mijdt een aantal tieners uit de buitenwijken van Mechelen het park omdat zij er zich niet veilig voelen.

Vrijbroekpark

Het Vrijbroekpark wordt regelmatig genoemd door tieners; vrijwel iedereen kent het. We gingen er ook enkele tieners interviewen. Het Vrijbroekpark functioneert voor tieners in de eerste plaats **als groene ruimte voor de aanliggende wijk**. Onderstaande tieners wonen allemaal in de wijk van het Vrijbroekpark:

"Ik kom bijna elke dag naar het Vrijbroekpark met vriendinnen."
(3 meisjes, 14-15 jaar, autochtoon en allochtoon)

"Ik kom zeker elke week. Voor de hockey, maar om te voetballen met vrienden, naar de speeltuin en naar de cafetaria." (4 jongens, 12-14 jaar, allochtoon)

"Ik woon hier vlakbij, in de Vrijgeweidestraat en kom hier bijna elke dag met vrienden en vriendinnen: vooral aan de voetbalvelden." (4 tieners, 12-13 jaar, autochtoon)

Maar het Vrijbroek trekt **ook tieners van verder** aan. Het zijn **vooral de sportveldjes** die een aantrekkingskracht uitoefenen. Tieners uit de negentiende-eeuwse gordel, vooral jongens, zoeken er de ruimte om te voetballen met grotere groepen (zie *5.3.2. Tieners die wonen in de dichte wijken, dicht bij het centrum*).

Ook het feit dat het park **gratis** bezocht kan worden, lijkt een belangrijke factor:

"Het is de eerste keer dat ik hier kom. Eigenlijk is het eerder toevallig en per ongeluk. En eigenlijk is het wat vervelend. We wouden eerst ergens anders naartoe, maar we hebben geen geld en nu vervelen we ons hier" (2 jongens en 2 meisjes, 14-16 jaar, gemengd)

Een enkele keer vinden we tieners ook op de **speeltuin** terug. Een beetje luidruchtig lijken ze zich vooral te amuseren op de vogelnestschommel en de hoge hangnetten, dus de toestellen waar ze collectief opkunnen. Hun verblijf op de speelruimte duurt niet zo lang. Het is maar een tijdelijke halte op hun 'zwerfroute'.

Het gedrag van een aantal tieners vertoont gelijkaardige kenmerken als die van de *'centrum-habitués'*: het park is één grote vrijetijdsruimte waar tieners komen om **'meisjes/jongens te kijken', 'met groepjes rond te zwerven' of om 'met je lief' naartoe te komen** (zie hierboven: *1.4. Het Mechelen van de 'centrum-habitués'*).

Tivolipark

Het Tivolipark werd minder vaak genoemd. En als het werd genoemd, dan was dit meestal door meisjes. Wellicht is de afwezigheid van sportveldjes een reden waarom het park minder jongens aantrekt. Het park wordt vooral gewaardeerd voor de rust, de speeltuin en de kinderboerderij:

"Wij gaan daar regelmatig: zitten, babbelen, 'spellekes' spelen, bijvoorbeeld met de bal." (2 meisjes, 14 jaar, autochtoon en allochtoon)

"In Tivoli is het beter dan in den Botaniek [= park in de binnenstad]. Je hebt daar bijvoorbeeld de kinderboerderij." (meisje en jongen, 15 en 16 jaar, autochtoon)

"In Tivoli zitten we vooral aan de speeltuin." (3 meisjes, 13 jaar, autochtoon)

Papenhof

Het Papenhof is een **wijkpark in de dichte 19de eeuwse gordelwijk Nekkerspoel**. Recent is deze groene ruimte gerestaureerd; op het ogenblik van de interviews lag het park er wat verwaarloosd bij. De groene ruimte werd vooral genoemd door allochtone jongens, vaak in het rijtje van plekken waar je kan voetballen (zie verder: *5.3.2. Tieners in de eigen wijk: Wijk Nekkerspoel*):

"Het Papenhof is de belangrijkste plek voor Nekkerspoel: er wordt gevoetbald, ze gaan in de sneeuw spelen,… Zelf kom ik er niet meer zo dikwijls, ik ging er eigenlijk vooral als ik jonger was." (jongen, 17 jaar, allochtoon)

Toch oefent het **Papenhofpark** voor sommige tieners een **ruimere aantrekkingskracht** uit, bijvoorbeeld voor drie tienerjongens uit Sint-Katelijne-Waver.

"Wij komen met de bus naar het Papenhof. We komen dan voetballen op straat voor de ingang van het Papenhof. Dat is voor een uur of drie en dan weer terug. We doen dit hier op straat omdat voetballen niet mag in het park." (3 jongens, 14, 16 en 18 jaar, allochtoon)

Dit "voetballen" heeft ook een sterk rondhang-karakter. Zo wordt er gevoetbald met de MP3-speler aan, het geluidsniveau behoorlijk hoog ingesteld. Merkwaardig is dat ze toch een zekere afstand afleggen, om dan gewoon op de straat voor het park te voetballen. De Papenhofdreef is eerder smal, maar wel autovrij. Blijkbaar is het eerder om de ligging van de plek te doen dan om de inrichtingskenmerken. Het lijkt erop dat de het de ingang tot het Papenhof is die een afspreek- en rondhangplek is, waar je toevallig ook wel wat kunt voetballen.

Buitengebied

Akkers, velden en bosjes in het buitengebied worden door tieners **weinig spontaan genoemd** als plekken waar ze vaak komen of afspreken met vriend(inn)en.

Als we er toch expliciet naar vragen, krijgen we antwoorden als:
- **Zwemmen** in 'putten' en in vijvers (zie ook hieronder *5.2.2. Tieners en bovenlokale sport- en recreatiedomeinen*):
- **Vissen** in 'putten' en vijvers
  Bijv. "De 'kikkervijver' achter de Jubellaan: een paar keer per jaar gaan we daar vissen." (1 jongen, 14 jaar, autochtoon)
- **Rondfietsen of rondwandelen**:
  "Als ik me verveel dan maak ik een toertje met de fiets." (2 meisjes, 13 jaar, autochtoon)
  "Wij wonen aan een dreef en daar ga ik wekelijks wel eens wandelen met mijn broer of zus." (2 meisjes, 16 jaar, autochtoon)

We kunnen aannemen dat de **recreatieve fiets- en wandelroutes** hierin een rol spelen.

5.2.2. Tieners en bovenlokale sport- en recreatiedomeinen

Het **Provinciaal domein De Nekker en het Blosodomein in Hofstade** worden door tieners vaak aangehaald als plekken waar ze regelmatig komen.

In de zomer zijn dit plekken waar je kan **zwemmen** in open lucht en "genieten van de zon". Velen komen dus vooral in de zomer naar het Nekker-strand en "Hofstade Plage": sommigen slechts sporadisch, anderen tot meerdere keren per week.

De **sportvelden** vormen een andere aantrekkingspool op De Nekker, zowel voor autochtone tieners als allochtone tieners. Na de sport blijven ze dikwijls nog even rondhangen op het recreatiedomein:

"In de Nekker kan je zaalvoetbal doen en er zijn ook buitenveldjes." (2 jongens, 13 jaar, allochtoon)

"Ik kom daar 1 keer per week en na de squash hang ik wat rond." (3 meisjes, 15 jaar, autochtoon)

"Ik kom hier naar de atletiek. Daarna blijven we wat: op de speeltuin en aan het grasveld langs achteren, waar de trainers je niet kunnen zien." (4 tieners, gemengd, 12 jaar, autochtoon)

Een groepje tieners zagen we ook plezier maken op het "**tienerspeelterrein**" van de Nekker. Vooral de toestellen waar je met meerderen kan opzitten en die draaien of zwieren vinden ze het leukste. Ze komen er dikwijls, in de vakantie maar ook op woensdagnamiddag (groepje van 4 jongens en meisje, 15-16 jaar, autochtoon). Zij gaan vooral in de winter naar De Nekker, omdat je dan niet moet betalen.

Ook **skaters** en skateliefhebbers zijn vaak in De Nekker te vinden:

"Als het niet regent zitten we hier dikwijls. Het is het enige skateparkje, behalve dat wat ze aan Perron M willen doen[58]. Eigenlijk is het hier geen goed skatepark, maar het is het enige. Dus gaan we soms ook naar Brussel, Antwerpen, Sint-Niklaas" (8 jongens, skaters, 14-16 jaar, autochtoon)

[58] Ondertussen is daar een skatepark geopend, dat samen met skaters is geconstrueerd.

"Wij gaan naar De Nekker voor de skate en het voetbal" (2 jongens, 12 jaar, autochtoon)

"Ik kom elke week naar hier. Ik ga er onder andere skate gaan zien, al ben ik zelf geen skater" (groepje van 4 jongens en meisjes, 14-16 jaar, autochtoon)

De **'Put van Hombeek'**, de **'Put van Walem'** en de **'Put van Hazewinkel'** worden door Mechelse tieners eveneens vaak genoemd als plekken waar ze in de zomer gaan zwemmen. Veel tieners geven toe dat ze dit maar "heel af en toe" doen: "in de vakantie zo 1 keer per maand". Toch (en misschien net daarom) lijken deze plekken een grote betekenis te hebben. Het feit dat je er niet voor hoeft te betalen en dat het meer 'natuurlijk' zwemmen is, worden als grote pluspunten aangehaald.

Daarnaast worden nog andere sportvoorzieningen gewaardeerd:
- **De sporthallen en sportcentra:**
  Door allochtone tieners worden vooral sportveldjes en zaalvoetbal vernoemd. Heel wat van deze tieners kunnen een hele lijst van sportveldjes opsommen, waar ze wel eens komen:
  "De tunnel aan Katelijnestraat, sportveldjes aan Kazerne, 'oefenplein' aan Donkerlei, sportveldjes aan het Nieuwe Zwemdok" (3 jongens, 13-15 jaar, allochtoon)
- **Het BMX-parcours** in Hofstade en dat aan de 'put van Hombeek'
- **Het zwembad** werd niet zo vaak spontaan genoemd. Er is op dit moment slechts 1 openbaar zwembad in Mechelen, waardoor het bad drukbezet is. Dit zou mee kunnen verklaren waarom het zo weinig wordt vernoemd. Iets wat in die richting wijst, is de bijvoeging van "vrij zwemmen"door één van de tieners:
  "Ik kom daar af en toe, als het vrij zwemmen is" (2 jongens, 13 jaar, allochtoon)

5.2.3. Semi-private voorzieningen

Tot de reeks van recreatieve plekken die betekenis hebben voor tieners, behoren ook enkele (semi-)private voorzieningen:
- de cinema, gelegen nabij recreatiegebied De Nekker
- de MacDonalds aan de rand van het centrum
- de schaatsbaan in Leest
- een aantal manèges
- de skeelerpiste in Eppegem

Vooral de cinema, MacDonalds en schaatsbaan worden regelmatig genoemd. Het reële bioscoopbezoek werd misschien wel vaak in de verf gezet of zelfs overdreven. Wij hadden de indruk dat dit als statussymbool geldt. Aan de cinema troffen we bijvoorbeeld ook enkele tieners aan die aan de deur afspraken, echter zonder binnen te gaan (3 jongens, 13-15 jaar, allochtoon).

5.2.4. Besluit bij 'Tieners in/over groen- en recreatiegebieden van Groot-Mechelen

Tieners zijn vaak terug te vinden in de bovenlokale groene en recreatieve voorzieningen

Het **stadspark en de stadsrandsparken** spelen een belangrijke een rol voor tieners uit de aanliggende (vaak dicht bebouwde) wijken. Ze komen er om rustig te praten, te 'chillen', rond te hangen en om te sporten. Vooral parken met enige uitstraling en met enkele toegankelijke sportterreinen trekken tieners van verder aan. Tieners trekken er naartoe om er een deel van hun vrije tijd door te brengen. Vaak is dit om er te voetballen of te sporten met een grote groep, soms om er in 'groepjes rond te zwerven', om 'meisjes/jongens te kijken' of om er een rustig plekje te zoeken 'samen met hun lief'. Het feit dat deze parken gratis te bezoeken zijn, draagt bij tot hun succes bij tieners.

Stedelijke of provinciale recreatieve voorzieningen (bijv. zwembad, sporthal, recreatiedomeinen, sportvelden, bovenlokale speelruimtes, skatepark, BMX-parcours) kunnen dezelfde functie vervullen voor tieners. Hier oefent sportinfrastructuur een zeer grote aantrekkingskracht uit. Domeinen met waterrecreatie in open lucht (bijv. zwemvijver, strand) zijn vooral in de zomer een *hotspot*. Sommige tieners gaan er echter ook buiten de zomermaanden naartoe, omdat de toegang dan vaak gratis is. Daarom worden ook (al dan niet officiële) 'zwemputten' of 'visvijvers' vaak genoemd door tieners. Hoewel ze er slechts sporadisch naartoe gaan, blijken ze sterke herinneringen te hebben aan die zomeractiviteiten.

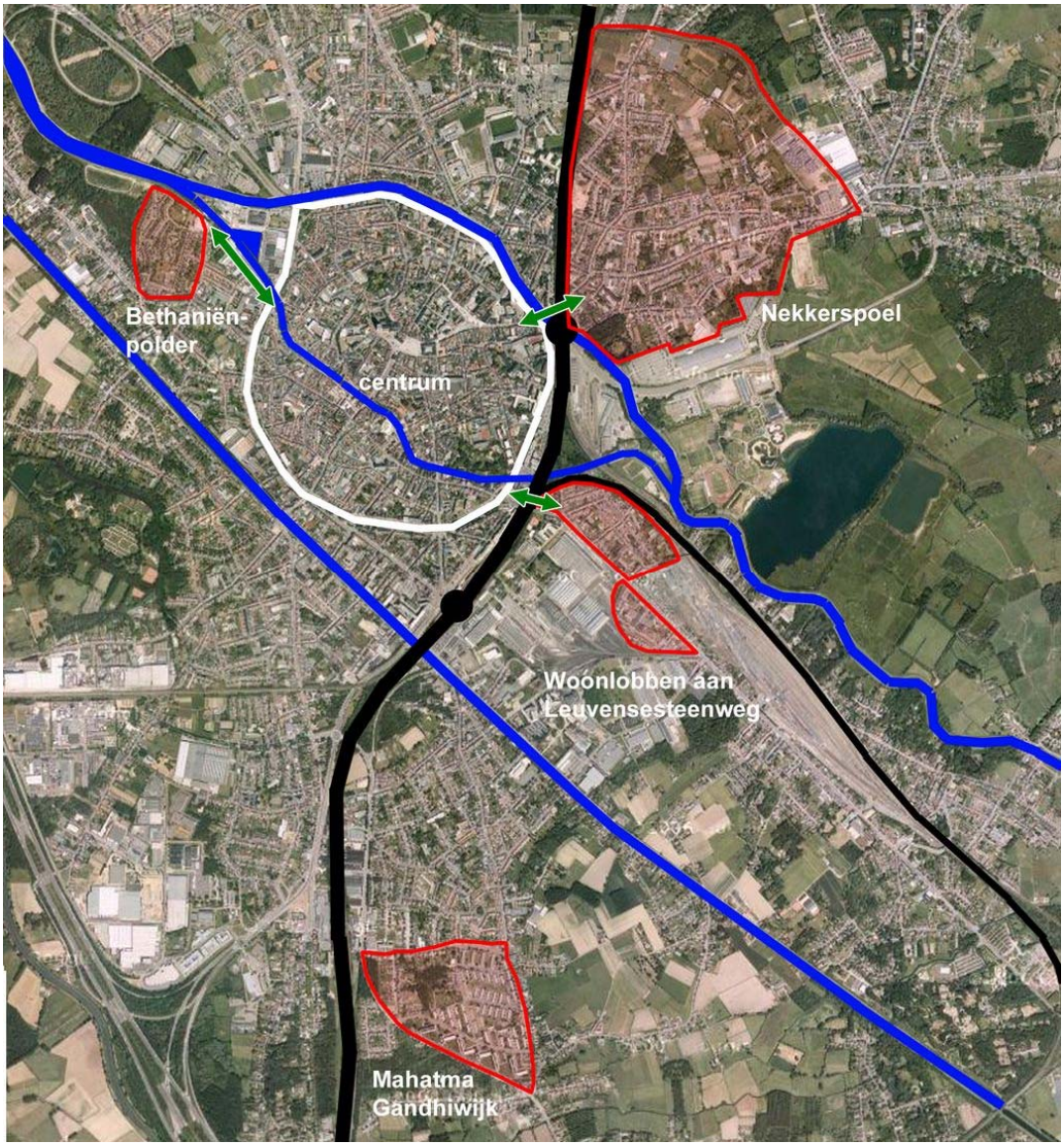
Akkers, velden en bosjes in het buitengebied worden door tieners weinig spontaan genoemd als plekken waar ze vaak komen of afspreken met vriend(inn)en. Maar als men doorvraagt, blijken sommige tieners er wel af en toe rond te fietsen en rond te wandelen. Ze doen dit alleen, met familie en vriend(inn)en of om de hond uit te laten.

Tenslotte trekken heel wat tieners ook vaak naar **commerciële voorzieningen en semi-private ruimtes**. In Mechelen werden vooral de bioscoop, hamburgerrestaurants, maneges en schaats- en skeelerpiste regelmatig genoemd.

5.3. Tieners in/over hun eigen wijk

In elk interview is ook over de onmiddellijke woonomgeving van tieners gesproken. Aangezien in de interviews de nadruk aanvankelijk lag op het globale beeld van ruimtegebruik en ruimtebeleving in het Mechelse, konden we niet altijd even diep ingaan op de eigen wijk. **Daarom zijn we in vier wijken actief op zoek gegaan naar tieners**. In hun 'natuurlijke milieu' verliepen de gesprekken over de eigen wijk veel vlotter. Gezien het eerder beperkte aantal interviews per wijk (een vijftiental per wijk) is dit uiteraard geen diepgaande wijkstudie. Het was veeleer de bedoeling om na te gaan of er al dan niet verschillen te vinden zijn tussen wijken.

Vertrekkende vanuit de interviewgegevens, zijn we tot volgende indeling in types wijken gekomen:
5.3.1. Tieners die wonen in het **centrum**
5.3.2. Tieners die wonen in **dichte wijken dicht bij het centrum**:
bijv. Nekkerspoel, Bethaniënpolder, Woonlobben aan Leuvensesteenweg
5.3.3. Tieners die wonen in **meer afgelegen wijken**
Tieners die wonen in een meer afgelegen sociale woonwijk: bijv. Mahatma Gandhiwijk
Tieners die wonen in het hinterland en het buitengebied van Mechelen
De uitgekozen voorbeeldwijken zijn telkens ook wijken waar een groot aantal tieners en jongeren wonen, waarvan een groot aandeel niet-Belgen[59].

[59] Zie Stad Mechelen, *Jeugdwerkbeleidsplan* (2004) p. 2. Merk echter op dat het om wat verouderde cijfers gaat, tevens 12-18 jarigen (dus niet enkel tieners) en dat de wijkindeling niet helemaal te vergelijken is.

5.3.1. Tieners die wonen in het centrum

De tieners die in het centrum van Mechelen wonen, hebben natuurlijk heel wat voorzieningen in de buurt. **Ze maken dankbaar gebruik van deze stedelijke ruimtes** (winkelgebied, stedelijke pleinen, stadpark, bibliotheek), die zo nabij zijn:

Zo spraken we een jongen die woont op de Botermarkt, hét stadscentrum voor tieners:
"Ik ben hier elke dag op het plein voor het huis. Hier woon ik en komen de meeste mensen. Ook mijn vriend komt hier elke dag." (2 jongens, 15 jaar, allochtoon)

Een andere jongen die we in de Bruul spraken, woont vlakbij de winkelstraat:
"Ik kom hier bijna elke dag, vooral om te winkelen: de CoolCat [=hippe kleerwinkel], de GSM-winkels en de sportwinkels. Wij gaan ook dikwijls naar het park om te zitten en te praten. Soms skate ik op straat." (2 jongens, 12 jaar, autochtoon)

"Ik woon in de buurt van de bibliotheek. Ik ga er dikwijls naar buiten: praten met vrienden, naar de winkel,..." (2 jongens, 17-18 jaar, allochtoon)

Een meisje die in het centrum woont, zegt ook veel buiten te zijn in het centrum, al zoekt zij met een vriendin **soms ook andere plekken op, aan de rand van de stad**:

"Ik ga dikwijls naar de winkelstraten, de Melaan, waar mijn school is, en hier naar de brug over de Dijle. Soms ga ik naar de kanoclub, aan de Vaart. Daar is het rustig." (meisje, 13 jaar, autochtoon)

Niet iedereen die in de binnenstad woont, vindt alles in de buurt. Twee jongere skaters **missen buurt- en wijkvoorzieningen die soms wel buiten het centrum te vinden zijn**. De inrichting van de binnenstad vinden ze daarom wat "saai" en de stadsdrukte kan soms vervelend zijn:

"Het is hier een beetje saai. Hier is niks. Geen speelplek, voetbal, skatedingen. Er zijn veel lege plekken, zoals hier [Veemarkt] waar niets wordt gedaan. Wij skaten wel zowat overal, op de Botermarkt en Veemarkt. Maar vooral 's avonds, als er minder mensen zijn, zodat je er niet tegen rijdt." (2 jongens, 12 jaar, autochtoon, skater)

Naar eigen zeggen zijn ze zelfs al wat "uitgekeken" op het centrum, hun dagelijkse woonomgeving. Uit hun verhaal blijkt ook dat ze de avondlijke rust afwachten om zich plekken toe te eigenen. Maar zelfs dan blijkt dit niet evident in de binnenstad. Kort na het interview zagen we dat ze door de politie werden aangemaand om niet meer te skaten in de lege fontein.

Voor **allochtone jongens** zijn het **jeugdhuis aan de Dossin-kazerne en de aanliggende sportveldjes** van zeer groot belang:

"Wij zitten hier bijna elke dag, zeker in het weekend en in de vakantie. Vooral in het jeugdhuis zelf, maar ook erbuiten: soms staat de pingpong buiten, zijn er buitenactiviteiten of zelfs een buitencinema." (5 jongens, 13-15 jaar, allochtoon)

"Hier op dit pleintje [op enige afstand van het jeugdhuis] komen wij niet veel. Wij zitten vooral in het jeugdhuis. Daar kan je poolen, voetbal,... We gaan er bijna elke dag." (3 jongens, 17 jaar, allochtoon)

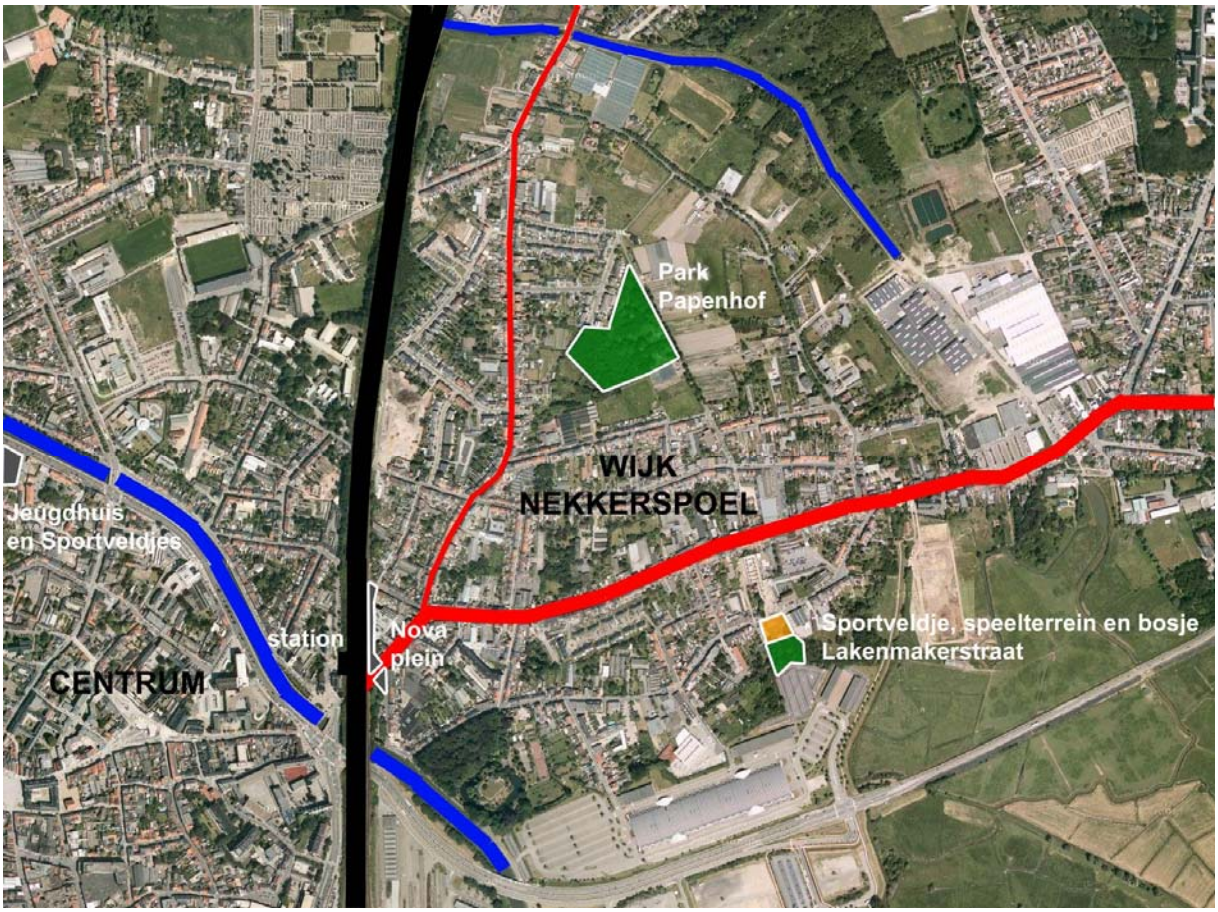
Er is momenteel een stadsvernieuwingsproject gepland voor de site. En er heerst een zekere bezorgdheid over het verdwijnen van de sportveldjes. Deze vrees heeft ook te maken met eerdere ervaringen met de politie.

"De flikken komen dikwijls: zij denken dat wij iets verkeerd doen, maar dat is niet zo. Maar als dit [jeugdhuis] hier weggaat, dan worden wij criminelen" (5 jongens, 13-15 jaar, allochtoon)

5.3.2. Tieners die wonen in dichte wijken, dicht bij het centrum

Wij spraken tieners uit enkele wijken van de gordel en stadsrand rond Mechelen:
- Wijk Nekkerspoel: Dit is een dichte wijk in de 19de eeuwse gordel
- Woonlobben aan de Leuvensesteenweg: 2 dichte buurten met arbeiderswoningen, geklemd tussen infrastructuren
- Bethaniënpolder: sociale woonwijk aan de rand van de stad, net buiten de gordel en op korte afstand van het historische stadscentrum.

Wijk Nekkerspoel

Nekkerspoel is een dicht bewoonde en sterk 'gekleurde' wijk met veel kleinere arbeiderswoningen. Er zijn twee zeer drukke doorgangswegen (Grote Nieuwedijkstraat richting Sint-Katelijne-Waver en Nekkerspoelstraat richting Bonheiden) die voor sterke barrières zorgen. In de wijk zelf is de publieke buitenruimte eerder beperkt. In het weefsel zijn wel open ruimtes te vinden, maar die zijn meestal niet toegankelijk. **De beperktheid van het publieke domein wordt ook door tieners aangevoeld**:

"In Nekkerspoel is er niet zoveel. Daarom komen wij dikwijls naar het stad[scentrum]. Er is alleen het Papenhofwijkpark. Daar ga ik maar af en toe. Wij gaan dikwijls naar het jeugdhuis en de sportveldjes [in de binnenstad]." (3 jongens, 12 jaar, allochtoon)

Voor veel (voornamelijk allochtone) jongens die in deze wijk wonen is vooral voetbal belangrijk. Voetbalveldjes of grasveldjes liggen aan de rand van de wijk. Wie wat verder woont van deze voorzieningen, gaat er doorgaans niet alleen naartoe. Ze spreken eerst af op straat met een aantal vrienden. Ze 'hoppen' dan van straat naar het wijkpark of wijkplein en gaan tussenin naar de lokale supermarkt voor snoep of frisdrank:

"Als wij buiten zijn is het vooral voor voetbal: We gaan naar het Papenhof, of achter de Paardenkerkhofstraat. In afwachting om daar naar toe te gaan, zijn we ook op straat. We gaan ook chips kopen in de Marrokkaanse supermarkt, de Aldi of Lidl." (3 jongens, 12 jaar, allochtoon)

"Wij gaan bijna elke dag naar het parkske hier achter die bocht [in Lakenmakerstraat]. Dat is dat parkske met het grasveld, het speelpleintje en het bosje. We spelen vooral voetbal op het grasveld. We lachen er ook veel met vrienden. (...) Neen, er zijn geen volwassenen die komen klagen, maar wij horen dat het bosje zou weggaan. We voetballen hier ook op straat, maar meestal op het pleintje. Dat is dan met meerderen of om af te spreken. Naar het Papenhof gaan we slechts af en toe, als we ons vervelen (3 jongens, 11 en 13 jaar, allochtoon).

Veel tieners uit Nekkerspoel noemen **'de Nova'**, een pleintje aan het station Mechelen-Nekkerspoel[60]. Volgens een jeugdwerker uit de wijk zijn er daar "veel jongens die voetballen en rondhangen" (jongen, 17 jaar, allochtoon). Bijna elke jongen uit Nekkerspoel die we interviewden noemde dit plein. Maar als we doorvragen blijkt dat dit voor tieners eerder een 'mythische' plek is, een plek die je moet noemen om erbij te horen. Zelf gaan ze er niet echt naartoe[61]:

"Je hebt ook de Nova. Wij gaan daar bijna nooit, dat is vooral voor groteren." (3 jongens, 11 en 13 jaar, allochtoon)

De wijk – en in het bijzonder dat plein – heeft een **slechte naam**. Een aantal tieners die we in de binnenstad interviewden, was zich daarvan sterk bewust. Ze spreken vanzelf over "Gangsterpoel":

"Ik woon in Nekkerspoel, Gangsterpoel. Je zal er beroofd worden", zegt een 14-jarige jongen. Deels is dit stoere taal om de interviewer te imponeren, maar het groepje knikte instemmend en leek het toch ook echt te menen. (6 jongens, 14 jaar, Nekkerspoel)

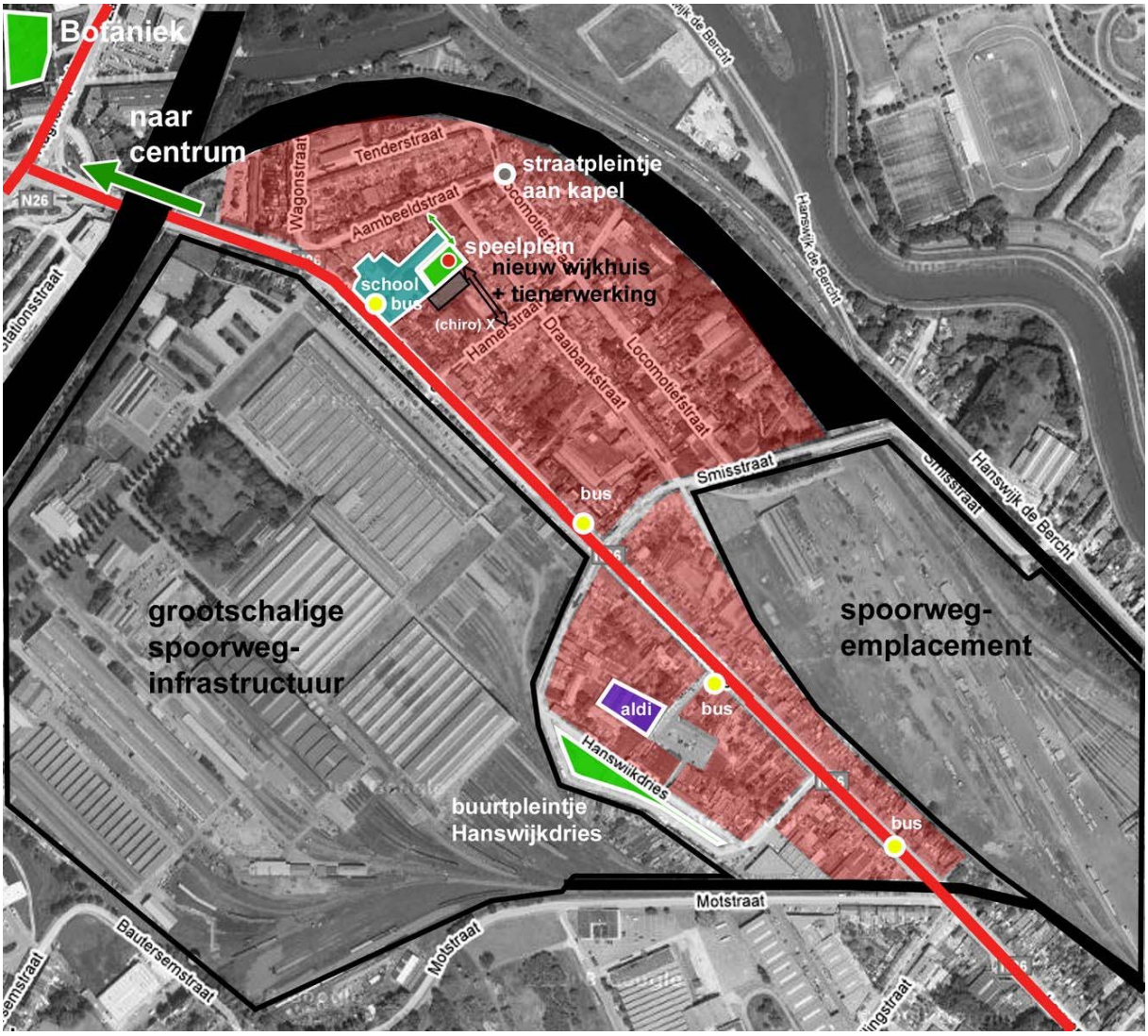
Het is opvallend dat we eigenlijk **weinig tieners op straat aantroffen. En als we er aantroffen, dan waren het bijna altijd allochtone jongens die veel met voetbal bezig zijn**. Allochtone meisjes en autochtone tieners hebben we niet kunnen interviewen. Maken zij minder gebruik van het openbaar domein in de wijk? Wordt de beperkte publieke ruimte te veel geclaimd door andere groepen? Voelen zij er zich niet veilig?

[60] Het is de restruimte rond de vroegere Nova-toren, waar in de onderste overblijvende verdiepingen momenteel het speelgoedmuseum gevestigd is.

[61] Tijdens de interviewperiode zijn we daar dikwijls voorbijgekomen. Het zijn inderdaad vooral plus-achttienjarigen die daar te vinden zijn; tieners vind je er nauwelijks.

Woonlobben aan Leuvensesteenweg

Aan de Leuvensesteenweg zijn, vlak buiten het centrum, **twee woonlobben** te vinden. Deze zijn **geprangd** tussen grootschalige spoorweginfrastructuur en worden van elkaar gescheiden door de zeer drukke Leuvensesteenweg. Het gaat om kleine rijwoningen, die dicht worden bevolkt door een sterk gekleurde bevolking. De binnengebieden zijn grotendeeld dichtgebouwd of niet toegankelijk, met uitzondering van de Aldi-parking in de zuidelijke lob en een speelterreintje nabij de school in de noordelijk lob. Het **stadscentrum is zeer dichtbij** en bereikbaar door een voetgangersverbinding onder de spoorwegbruggen. Doorheen de Botaniek geraakt men in ongeveer 5 à 10 minuten wandelen tot aan de Bruul. Er is bovendien een vlotte busverbinding, met heel wat haltes langs de Leuvensesteenweg.

We spraken met enkele tieners die er wonen. Deels horen we daar hetzelfde verhaal als in de Nekkerspoelwijk: **voetbal op een wijkplein/wijkpark is een belangrijke activiteit voor allochtone jongens**.

Aan de **zuidzijde** van de Leuvensesteenweg, aan Hanswijkdries, is een buurtpleintje beschikbaar met een trapveld.

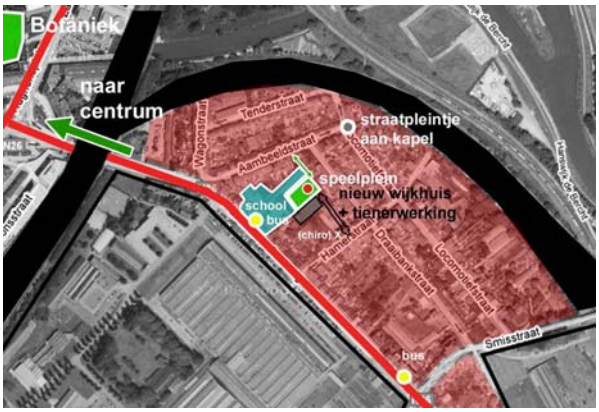
Twee allochtone jongens gaan vaak "op den Dries" [= Hanswijkdries]. Daar gaan ze vooral met vrienden om te voetballen. Maar hetzelfde doen ze in het stadspark de Botaniek, waar ze te voet naar toe wandelen. Ook trekken ze naar het winkelgebied (Botermarkt). (2 jongens, allochtoon, 12 en 15 jaar)

Groen buurtpleintje aan Hanswijkdries

Maar niet alle voetballers vinden den Dries het vernoemen waard:
- Jongen: "Waar ik woon, in de Leuvensesteenweg, daar is niets."
- Interviewer: "Daar is toch een pleintje, den Dries"
- Jongen: "Den Dries: da's niets"
(4 jongens, 15-16 jaar, allochtoon)
Als ze buitenkomen, gaan deze jongens direct naar het stadscentrum of stedelijke recreatiegebieden: naar de winkelstraten, het stadspark of bovenlokale voetbalterreinen. De Aldi-parking is niet genoemd.

In de woonlob aan de **noordzijde** van de Leuvensesteenweg is er, behalve de straten, weinig toegankelijke open ruimte. Aan het kapelletje is er wel een kleine insprong, zodat een straatpleintje ontstaat. Hier zijn altijd veel kinderen te vinden. Voor het kapelletje wordt gevoetbald.

Nabij de school is er ook een speelplein. Op het ogenblik van de interviews was dit enkel vanaf de noordzijde (Aambeeldstraat) toegankelijk, langs en onder de school door. Zeer recent is er een oud gebouw aan de zuidoostelijke zijde gesloopt en tevens een nieuw wijkhuis gebouwd op een andere plek. Daardoor is het speelterrein nu van twee kanten toegankelijk en heeft het een meer open karakter. Dit nieuwe wijkhuis herbergt ook een tienerwerking. Deze voorzieningen zijn niet ter sprake gekomen tijdens de interviews.

We spraken met enkele **niet-voetballers** die wonen in deze noordelijke woonlob, die het dichtst tegen het centrum gelegen is. Voor hen is het kleine buurtplein en het speelpleintje minder relevant. Ook het wijkplein, iets verder aan de overkant van de Leuvensesteenweg, zegt hen weinig. Zij gaan **vooral naar het stadscentrum**. Toen we ze interviewden waren ze inderdaad op weg naar de binnenstad:

"Wij zitten vooral thuis of in 't stad: een beetje overal, maar vooral in de Bruul en aan de H&M. Soms gaan we naar de Botaniek. Dat is in het weekend of de woensdagnamiddag. Het [straat]pleintje aan kapel, waar ze dikwijls voetballen, is voor onze jongere broers." (…) "Ja, we kennen dat [wijk]pleintje aan de Hanswijkdries, maar we gaan er niet dikwijls." (2 jongens, 14 en 16 jaar, allochtoon).

Bij **allochtone tienermeisjes** uit de wijk hoorden we een zelfde soort verhaal: ze **blijven dikwijls thuis** en maken weinig gebruik van de publieke ruimte in hun eigen wijk. Zij gaan **vooral naar de binnenstad**, samen met vriendinnen. Ze spreken heel vaak in negatieve termen over hun buurt:

"Ik blijf hier bijna altijd thuis, heel soms ga ik naar centrum met een vriendin die daar woont." (2 meisjes, 15 en 16 jaar, allochtoon)

"Wij spreken meestal af aan de H&M: daar kan je eten, shoppen, met vrienden, of gewoon voor de fun. Thuis kom ik niet veel buiten. Ik blijf nog liever thuis dan daar buiten te gaan. Dat is niet een gezellige buurt!" (3 meisjes, 13-14 jaar, allochtoon).

"Ik woon aan de Leuvensesteenweg: daar ga ik nooit buiten!" (3 meisjes, 14-15 jaar, gemengd)

Bethaniënpolder

De wijk Bethaniënpolder is een **sociale woonwijk** met een gemengde bevolking. De wijk heeft een compacte bebouwing, maar heeft **heel wat publieke ruimte**, voornamelijk ingericht als woonerf en met enkele buurtpleintjes. Aan de rand van de wijk, nabij de stedelijke sporthal en het Dijle-jaagpad, ligt een open ruimte die als wijkplein functioneert. Die open ruimte bestaat uit meerdere sportpleintjes rond de sporthal (omheind basketpleintje, twee grote trapvelden). Daarnaast zijn daar ook meer avontuurlijke stroken met heuvels en bomen. Te voet of met de fiets ben je vanuit de wijk langs de Dijle en het Keerdok zo het centrum in.

Veel publieke ruimte en voorzieningen in de wijk Bethaniënpolder: buurtpleintjes, grote groene ruimte en sporthal, gelegen langs het Dijle-Jaagpad.

Uit de gesprekken met tieners blijkt dat de aanwezigheid van **meerdere buurtpleinen en de grote open ruimte** een troef is. In het gebruik van de pleintjes is er een zekere **verdeling volgens leeftijd**:

"Jongere gastjes zitten meestal op de voetbalveldjes aan de Alfred Oststraat [= grote wijkplein]; oudere jongens komen samen op het pleintje aan Prosper de Troyerstraat [=kleiner buurtplein, centraal tussen de huizen]." (3 jongens, 12-17 jaar, allochtoon)

Helemaal ten noordwesten is er ook een pleintje met speeltoestellen, waar vooral jongere kinderen komen, vaak met hun ouders. Het grote wijkplein en de veldjes rond de sporthal worden vooral door voetballers gebruikt, al is dat meer dan enkel voetballen. De leeftijd daar varieert van 6 tot 18 jaar.

"Ik ga bijna elke dag naar het grote voetbalveld om te voetballen, maar ook om te kijken; soms ook naar het speelpleintje met mijn [jongere] broers" (1 jongen, 12 jaar, allochtoon)

"Wij zitten op basketveldje om te voetballen, bijna elke dag, niet op de andere pleintjes. We spreken eerst af in de straat met vrienden. Dikwijls gaan we ook naar de supermarkt Carrefour, hier een beetje verder, om chips te kopen. In zomer vaak naar de grote voetbalvelden in het Vrijbroekpark: dat is dan met veel vrienden en familie." (3 jongens, 12 jaar, allochtoon)"

"Wij zitten hier niet zo dikwijls, op het voetbalplein hier. Het is maar de eerste keer deze maand dat we hier zijn, want de meeste van ons vrienden wonen aan het Vrijbroekpark. We gaan vooral naar de voetbalveldjes in het Vrijbroekpark om daar met al ons vrienden te voetballen." (2 jongens, 14 en 15 jaar, autochtoon)

Ondanks de vele nuances, zit er in het gebruik van de publieke ruimte door deze jonge voetballers het gekende **patroon**:
- eigen straat en buurtplein: verzamelen met enkele vrienden die dichtbij wonen
- naar het wijkplein: met meerdere vrienden uit de wijk
- naar het bovenlokaal recreatiedomein: met grote groep vrienden en familie (soms ook afkomstig van buiten de wijk)

Dit patroon vonden we ook in andere wijken terug (Nekkerspoel, Leuvensesteenweg, Gandhiwijk, zie ook Onderdeel *4: Over 'chillen', 'windowshoppen', en 'rondhangen'*).

Anders dan in Nekkerspoel, Leuvensesteenweg en Gandhiwijk lijkt het erop dat de **publieke ruimte in deze wijk niet geclaimd of gedomineerd wordt door bepaalde groepen**.
In de rand van het wijkplein zien we hier, in tegenstelling tot de andere stadsdelen, bijvoorbeeld ook regelmatig **tienermeisjes (zowel autochtoon als allochtoon) in groepjes rondwandelen** zonder echt doel voor ogen. Een van de allochtone meisjes zegt daarover:

"Wij zitten bijna elke dag aan het voetbalplein. Wat we daar doen? Samen zitten, lachen, staan, een beetje zwerven." (3 meisjes, 14 -18 jaar, allochtoon)

Jongere autochtone meisjes komen soms ook naar het plein en voetballen mee, al zijn ze zelf wel meer op de kleinere pleintjes terug te vinden:

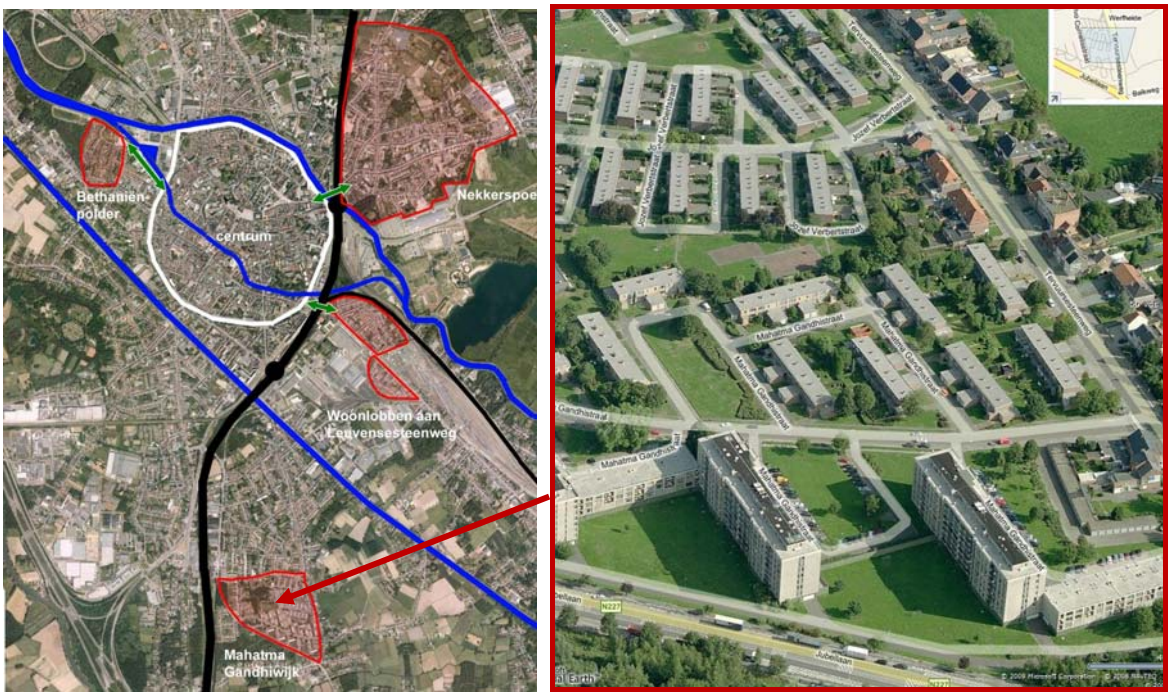
"Naar het grote voetbalveld gaan we minder, zowat 1 keer per maand. Dan voetballen we daar allemaal. Onze broer [met een licht mentale handicap] gaat er wel veel voetballen. Wij gaan wel meer naar het kleine graspleintje aan voorkant om te spelen en te voetballen. Langs Dijle gaan we rolschaatsen; we gaan soms in het bos: daar spelen we en gaan we in de takken hangen".(2 meisjes en 1 jongen, resp. 12 en 18 jaar, autochtoon)

Uit dit citaat is ook duidelijk dat die **veelheid en diversiteit van publieke ruimtes een grote troef zijn voor de tieners in de wijk**. In deze wijk zijn diverse groepen tieners in de publieke ruimte te vinden. Daarenboven ligt de wijk ook dicht bij het centrum, waardoor tieners zelfs te voet naar de binnenstad kunnen gaan.

5.3.3. Tieners die wonen in meer afgelegen wijken

Tieners in een meer afgelegen sociale hoogbouwwijk: Mahatma Gandhiwijk

De **Mahatma Gandhiwijk** is **iets verder afgelegen van het stadscentrum**, langs de Tervuursesteenweg. Het is zo'n 20 minuten fietsen naar het centrum en er is een regelmatige busverbinding. Langs de steenweg ernaartoe zijn enkele voorzieningen (bijv. bakkers, slagers, 2 supermarkten). De winkels situeren zich dus niet in, maar eerder aan de rand van de wijk. In de wijk is er een dienstencentrum van het OCMW en een kleuterschooltje. Het gaat om een **sociale woonwijk met overwegend modernistische architectuur**. Het zuidelijk deel wordt gekenmerkt door grotere woonblokken, met tot 8 verdiepingen. De bevolking is zeer divers en er is een hoog aandeel aan sociale huurwoningen. In de wijk is er relatief veel publieke ruimte aanwezig, maar die is niet altijd even oordeelkundig ingeplant. Er lopen ook enkele wijkontsluitingswegen door de wijk (o.a. het bustraject).

In vergelijking met de andere onderzochte wijken zijn er in de Mahatma Gandhiwijk **meer tieners te vinden die slechts sporadisch buiten de eigen wijk gaan**. Vooral jongere tieners zijn meer op de wijk zelf gericht en gaan enkel naar het centrum "om kleren te kopen in de Bruul". De dagdagelijkse dingen (frisdrank, snacks, snoep) vinden ze dicht bij huis, in de mini-supermarkten of buurtwinkels. Ze vermelden wel vaak de grootstedelijke recreatieve voorzieningen (De Nekker, Hofstade Plage, het stedelijke zwembad). Enkel de tieners die in het stadscentrum naar school gaan, trekken regelmatig het centrum in.

Deze tieners zijn sterk **afhankelijk van fiets of openbaar vervoer**. Aan de bushaltes zijn er vaak groepjes tieners terug te vinden. Dit maakt mee deel uit van het tienerweefsel van de wijk.

In de publieke ruimte van de wijk zijn vooral tieners te vinden die sterk met voetbal bezig zijn. Ook hier vinden we het patroon van afspreken op straat, om met enkele vrienden dan samen naar de wijkpleintjes te trekken. Twee groepen sportveldjes liggen zeer centraal in het weefsel. In de wijk is ook een **tienerwerking**, die door deze jongens vaak wordt vernoemd en waar ze blijkbaar zeer regelmatig naartoe gaan:

"Wij spreken vooral hier af, in onze eigen straat, daarna gaan we naar de sportveldjes. Wij zitten ook veel in de jeugdwerking. Je kan daar in- en uitlopen om op de playstation te spelen." (2 jongens, 13-14 jaar, allochtoon)

"Wij zitten bijna elke dag aan de sportveldjes en in jeugdwerking. Soms ook naar de Spar, dat is onze favoriete winkel en de frituur. We gaan ook naar 'de trappekes'." (3 jongens, 13-14 jaar, allochtoon).

"Wij spreken af aan het basketveld of voetbalveld en 'de trappekes', maar de mensen klagen daar want dat is met veel vrienden. We stappen ook gewoon in de wijk of naar de Spar, voor chips." (1 jongen, 14 jaar, allochtoon)

Tussen de woonblokken zijn nog heel wat semi-private grasvelden te vinden. "**De trappekes**" die de toegang vormen tot de lagere woonblokken ten noorden van de wijk, zijn een begrip in de Gandhiwijk, althans bij de tieners. Het is een **gecontesteerde plek**. Jongens komen regelmatig samen aan de ingang van de trappenhallen, ook 's avonds, wat leidt tot conflicten met omwonenden. Op de

grasstroken tussen de woningen staan er ook heel wat borden "verboden te voetballen". Ook hier zijn privacy-conflicten.

De 'trappekes' in de Gandhiwijk: gecontesteerde hangplaatsen

Bij de grotere woonblokken zijn de trappen ook een duidelijke ontmoetingsplaats. Twee meisjes met een voorliefde voor **R&B-muziek**, geven aan dat muziek en lawaai maken bij dat rondhangen hoort.

"Wij zitten dagelijks aan de trappen rond de blokken. We zitten ook veel op het basketpleintje om te chillen, te dansen, te praten, te zingen, rwina te maken (...) Dat is lawaai maken, de boel op stelten zetten, maar niet letterlijk natuurlijk." (2 meisjes, 13-14 jaar, allochtoon)

Trappen aan de voet van de zuidelijke woonblokken.

Een autochtone jongen gaf aan dat er **ook tussen de tieners conflicten** zijn. Hij voelt zich niet welkom op de sportpleintjes. Hij zoekt naar andere ruimtes, maar daar willen volwassenen niet van weten:

"Er zijn weinig echte plekken waar ik buiten kom, er zijn ook veel problemen met volwassenen en te veel Marokkanen. Op de graspleintjes tussen de huizen zijn geen goalen, dat heb ik gevraagd maar dat willen ze niet. De sportpleinen worden ingenomen door de Marokkanen. Zij willen geen Belgen. Er zijn dus niet veel plekken." (2 jongens, 14-15 jaar, gemengd)

Ook andere tieners geven aan dat ze zich niet veilig voelen in hun wijk. Zelfs iets oudere en allochtone tieners gaan liever elders dan in de eigen wijk:

"Ik woonde vroeger in Antwerpen. Daar is het leuker want er is meer te doen. Ik woon in de Ghandiwijk en hoor dat daar slechte dingen gebeuren: ze slaan ruiten kapot en er is al geschoten. Ik kom daar bijna nooit buiten. Als ik buiten ga, ga ik naar het centrum." (2 jongens, 17-18 jaar, allochtoon)

Meisjes troffen we opvallend weinig in de publieke ruimte aan. Ze zijn wel terug te vinden nabij de tienerwerking met aanliggende speelruimte of in het wijkzaaltje, vaak vergezeld door jongere broertjes of zusjes. Soms zijn ze ook onderweg naar de supermarkt, waar ze wel eens kort halt houden aan het onthaalpleintje of andere 'passageplek'.

Tienerwerking en speelplein

Supermarkt aan Tervuursesteenweg

Onthaalpleintje

Tieners die wonen in het hinterland en het buitengebied van Mechelen

Tieners die wonen in de buitenwijken, de groene rand en het hinterland rond Mechelen, beoordelen hun woonwijk **meestal als "saai" en zeggen dat er "niets" of "echt niet veel" is**. Enkele voorbeelden:

"Bonheiden en Sint-Katelijne zijn saai. Eigenlijk zitten we daar vooral binnen, thuis of bij vrienden. Als we buiten komen is het in Mechelen[-centrum]." (4 jongens, 14-17 jaar, autochtoon)

"In Bonheiden zit ik meestal binnen thuis. – En ik woon in Kontich en in Kontich is er echt niks." (5 tieners, gemengd, 15 jaar, autochtoon)

"In Duffel en Heist is er niet veel. Dicht bij huis is er wel een speeltuintje waar ik vroeger zat, maar nu niet meer". (2 meisjes, 15-17 jaar, autochtoon)

"Battel is echt saai. Ik kom met de auto of bus naar centrum. – Ik woon in Muizen. Ik kom daar eigenlijk niet buiten." (2 meisjes, 13-14 jaar, autochtoon)

"In Battel is er weinig te beleven; wij gaan dan nog eerder naar Leest." (3 meisjes, 15 jaar, autochtoon)

"Ik woon in Battel. Ik zit daar soms aan het basketveldje, maar niet zo vaak." (3 meisjes, 14-15 jaar, gemengd)

Deze negatieve beoordeling kan deels te maken hebben met de plaats van de interviews, die vrijwel altijd in de binnenstad plaatsvonden. In vergelijking met het centrum heeft de eigen woonwijk natuurlijk weinig te bieden. Maar ook als we doorvragen, blijkt dat veel van deze tieners echt weinig buiten komen en nauwelijks plekken in de publieke ruimte kunnen opsommen waar ze regelmatig komen.

Vrijwel alle plekken die deze tieners wél opnoemen zijn van wijk- of dorpsniveau. **Kleinere plekken (straat- of buurtniveau) worden zelden genoemd. Het ideaal lijkt de combinatie van een dorps- of wijkvoorziening (jeugdlokalen, sporthal, ontmoetingscentrum) met een open ruimte van dorps- of wijkniveau** (grote oppervlakte en zekere aantrekkelijkheid).

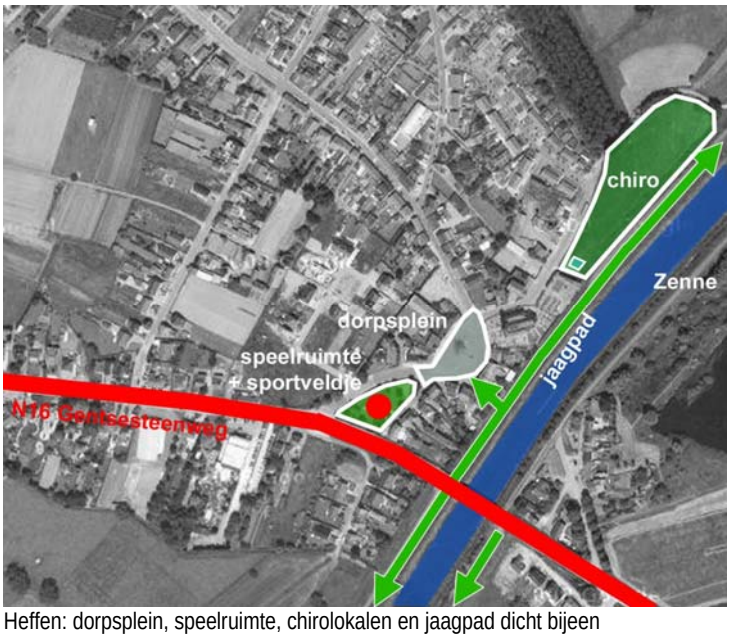
In Eppegem wordt bijvoorbeeld de Schranshoeve genoemd. Dit is een hoeve omgebouwd tot cultureel centrum met daar rond een groene wijkruimte met wijkspeelplein. Daar spreken 2 meisjes regelmatig af met vrienden (2 meisjes, 15 jaar, autochtoon)

Het gemeentelijk sportcentrum is ook duidelijk een belangrijke plek voor tieners in de gemeenten van de groene rand rond Mechelen (bijv. Keerbergen, Walem, Putte,…).

Ook jeugdlokalen vormen een ontmoetingsplek; zeker wanneer ze nabij een (dorps)plein gelegen zijn:

"In Muizen kom ik alleen op het Dorpsplein met de Chiro en in de Chiro zelf" (2 jongens, 12 jaar, autochtoon)

"In Heffen is er het plein van de Chiro en het dorpsplein: daar spreek ik af met vriendinnen" (3 meisjes, 12 jaar, autochtoon)

Heffen: dorpsplein, speelruimte, chirolokalen en jaagpad dicht bijeen

Maar ook dorpsvoorzieningen als een **molen of kerkplein** kunnen een ontmoetingsplek zijn voor tieners uit het dorp:

"In Keerbergen is bijna niets. Wel aan de molen; daar is een bankje en spreek ik soms af met vrienden. Of het groen aan de sporthal; of op de Heide." (2 jongens, 17 jaar, autochtoon)

"In Muizen is er het pleintje aan de kerk. Ik kom er eigenlijk dikwijls, zeker 1 keer per week." (4 tieners, gemengd, 12 jaar, autochtoon)

Heel vaak worden **speeltuintjes en sportveldjes** van wijkniveau genoemd (bijv. Blaasveld, Heffen,…). Bij gebrek aan wijk- of dorpsvoorzieningen worden ook kleinere pleintjes gebruikt als ontmoetingsplaats. Voor sommige tieners komt het zelfs goed uit dat er niet veel volk op afkomt. Dan is het rustiger en meer 'hun pleintje':

"Ik woon in Battel. Ik zit daar soms aan het basketveldje, maar niet zo vaak." (3 meisjes, 14-15 jaar, gemengd)

Kapelle-op-den-Bos: "Daar is niks. Aan de Chiro is er een klein speeltuintje. Je moet er met de fiets naartoe. Het is echt heel klein en daar komt niemand behalve als wij er afspreken met vriendinnen. Dicht bij huis is er niets." (2 meisjes, 16 jaar, autochtoon)

Besluit bij 'Tieners in/over hun eigen wijk'

Het ruimtegebruik en de ruimtebeleving van tieners in de eigen wijk kan sterk verschillen. Heeft dit te maken met het type tieners of met het type wijk? Wellicht gaat het om een combinatie van beide factoren. In elk geval lijkt een aantal **sociaal-ruimtelijke factoren** relevant voor het ruimtegebruik en de ruimtebeleving van tieners:

- afstand tot het stadscentrum
- dichtheid van de bewoning en grootte van de tuinen
- hoeveelheid van toegankelijke publieke ruimte
- spreiding en inplanting van publieke ruimte
- kwaliteit van de inrichting van publieke ruimte
- aantal en kwaliteit van de voorzieningen
- heterogeniteit van de bevolking (sociale status, etnische herkomst, opleidingsniveau)

Op basis van deze factoren typeren we enkele wijken:

1. **Wijken die niet goed scoren op een groot aantal van bovenvermelde factoren** (bijv. de Mahatma Gandhiwijk, Nekkerspoel en de woonlobben aan de Leuvensesteenweg): In deze wijken kregen we aanwijzingen dat een groot deel van de **publieke ruimte geclaimd wordt door één bepaald type gebruikers** (nl. allochtone jongens met een voorkeur voor voetbal).
2. De sociale woonwijk Bethaniënpolder scoort beduidend beter op de meeste van bovenstaande factoren. Daar was duidelijk een andere sfeer voelbaar. **Door de kwaliteit van de publieke ruimte (zowel oppervlakte, inplanting als inrichting) maken daar meerdere groepen gebruik van de buitenruimte.** Voor de verschillende groepen tieners is er voldoende ruimte om eigen activiteiten te ontwikkelen. Op het grote wijkplein vinden er zelfs **daadwerkelijk interacties en ontmoetingen** plaats.
3. **De geïnterviewde tieners die wonen in het hinterland en het buitengebied van Mechelen** wezen op het grote belang van twee elementen:
   - kunnen beschikken over **autonome transportmogelijkheden** naar het stadscentrum (fietsverbindingen, frequent openbaar vervoer).
   - aanwezigheid van **voorzieningen van wijkniveau, liefst gebundeld**.

   Voorzieningen van buurt- of straatniveau leken minder betekenis te hebben voor deze tieners.
4. **Tieners die wonen in het stadscentrum zijn relatief tevreden over hun woonomgeving. Zij missen evenwel enkele jeugdvoorzieningen die buiten het centrum doorgaans wel goed voor handen zijn**: nl. groene ruimtes, speelruimtes, sportveldjes, jeugdlokalen of meer rustige ruimtes.

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN VOOR HET RUIMTELIJK BELEID EN DE PLANNINGSPRAKTIJK

Uit de bevraging van tieners is gebleken dat bepaalde plekken een grote betekenis hebben voor tieners. Het concept "tienerweefsel" bleek zeer bruikbaar om patronen in het ruimtegebruik en de ruimtebeleving van tieners in kaart te brengen.

Beleidsmakers, ruimtelijk planners en ontwerpers zouden de ambitie moeten hebben om het bestaande "tienerweefsel" te versterken en uit te bouwen. Doorheen het tienerweefsel verbinden tieners zich immers 'mentaal' met hun stad. Hoe groter de mentale binding met hun stad, hoe groter de kans dat ze in de stad blijven of er na hun studies naar terugkeren. Indien strategische publieke ruimtes in het tienerweefsel afgestemd worden op de aanwezigheid van tieners, is er bovendien minder kans op conflicten met omwonenden of andere gebruikers.

In elke stad zal dit tienerweefsel er anders uitzien en zal dit andere ingrepen vergen. Toch formuleren we hier enkele algemene principes.

6.1. Uitbouw van een tienerweefsel: aandacht voor hogere schaalniveaus

Een belangrijke vaststelling uit de interviews met Mechelse tieners was dat **veel van de door tieners genoemde favoriete plekken buiten de eigen wijk gelegen zijn en het wijkniveau overstijgen**: bijv. het winkelgebied in de binnenstad, bovenlokale parken, provinciedomeinen, enz. De actieradius van veel tieners is dus behoorlijk groot. Zelfs bij 12-jarigen bleek dit het geval.

Een gangbare theorie, het *territorial range development*-model van Robin Moore[62], gebaseerd op de studies van Bronnenfenner, suggereert een continuüm in de **uitbreiding van de actieradius**: kinderen en tieners zouden hun leefwereld geleidelijk aan uitbreiden van private woning, over buurt en wijk tot stadscentrum, bovenlokaal recreatiegebied en verder. Wij stelden vast dat dit eerder **schoksgewijs, discontinu en bovendien sterk afhankelijk is van het type tiener en type woonomgeving**.[63]

Deze sequens is bijvoorbeeld beduidend minder aanwezig bij tieners uit de groene rand. Veel tieners (vooral uit de groene deelgemeenten) gaven aan dat ze nauwelijks buitenkomen of nauwelijks op straat te vinden zijn in de eigen buurt. En als ze dit doen, trekken ze naar de wijkvoorzieningen (wijkpark, sportcentrum, wijkspeelruimte, jeugdlokalen, enz.). Het buurt- of straatniveau lijkt slechts in zeer beperkte mate een rol te spelen. Voor tieners uit de 19de eeuwse gordel of in geïsoleerde woonwijken geldt dit echter niet: voor hen blijven voorzieningen van buurt- en straatniveau van zeer groot belang.

Een **tienerweefsel moet dus zeker op verschillende schaalniveaus beschouwd worden**, in het bijzonder op stedelijk of bovenstedelijk niveau. **In die zin verschilt een "tienerweefsel" fundamenteel van een "speelweefsel"**, omdat dit laatste voornamelijk op wijkniveau relevant is.

[62] Zie bijvoorbeeld Moore, Robin C. (1986) *Childhood's domain. Play and place in child development*. Londen: Croom Helm, p. 17-19.

[63] Dit wordt niet ontkend door Moore: hij heeft het bijvoorbeeld over sleutelmomenten (bijv. overgang naar secundair onderwijs) die tot een abrupte verschuiving kunnen leiden. Het algemene model suggereert echter een geleidelijke uitbreiding van de leefwereld voor elk kind en tiener; wij willen hier de 'breuken' benadrukken.

6.2. Uitbouw van een tienerweefsel door 'verknopen' van relevante kaartlagen

6.2.1. Componenten van een tienerweefsel: relevante kaartlagen

In de analyse van het bestaande tienerweefsel in Mechelen is vastgesteld dat een **aantal 'kaartlagen' van cruciaal belang is voor tieners**. Deze **ruimtelijke deelstructuren** kunnen in beeld worden gebracht, waardoor een eerste beeld kan ontstaan van het bestaande tienerweefsel.

We kunnen nog het onderscheid maken tussen 'primaire' kaartlagen en 'secundaire' kaartlagen. **'Primaire kaartlagen'** zijn **sterk structurerend** voor het tienerweefsel. De voorzieningen uit deze primaire lagen oefenen een grote aantrekkingskracht uit op tieners. Het zijn uitvalsbasissen van waaruit tieners een breder gebied verkennen en doorkruisen.

'Secundaire kaartlagen' zijn niet echt structurerend voor het tienerweefsel, maar de voorzieningen uit deze secundaire lagen kunnen de aantrekkingskracht van de voorzieningen uit de 'primaire lagen' versterken. Indien gelegen langs belangrijke routes (bijv. schoolroute) of in wijken waar geen andere primaire kaartlagen aanwezig zijn, kunnen ze eveneens uitgroeien tot zeer betekenisvolle plekken.

De belangrijkste **primaire kaartlagen** zijn:
- educatieve infrastructuur: secundaire scholen, academie, bibliotheek en hun onmiddellijke omgeving
- (recreatieve) winkelgebieden
- openbaar vervoer: treinstations, belangrijke busstations, belangrijke buslijnen
- stedelijke pleinen (waar evenementen voor tieners plaatsvinden)
- groene ruimtes, recreatiegebieden en recreatieve voorzieningen van (boven)stedelijk niveau
- belangrijke fietsroutes (bijv. schoolroutes, jaagpaden)

De belangrijkste **secundaire kaartlagen** zijn:
- groene ruimtes van wijkniveau (of deelgemeenteniveau)
- water en bruggen
- voedingswinkels, snackbars, snoepwinkels, supermarkten
- (wijk)sportvoorzieningen en (wijk)speelruimtes
- recreatieve fietsroutes

Indien **al deze kaartlagen op elkaar** worden gelegd, ontstaat een **netwerk**, dat de onderlegger vormt voor een tienerweefsel. Elke stad of gemeente zal een uniek netwerk hebben, met specifieke knooppunten. De **knooppunten in dit netwerk** kunnen strategische plekken zijn om aan het tienerweefsel te werken.

6.2.2. 'Verknopen' van kaartlagen in een tienerweefsel

Belang van verknoping

Knooppunten in het tienerweefsel zijn cruciale plekken om tienergericht uit te bouwen. **Elke ruimtelijke situatie zal eigen potenties en knelpunten bieden voor verknoping**. Vele soorten combinaties zijn mogelijk:

1. Verknoping tussen primaire kaartlagen:
Daar waar voorzieningen van twee of meerdere primaire kaartlagen bijna op elkaar vallen, is de potentie het grootst. Op die plekken en de onmiddellijke omgeving kan de verbinding en de verweving van de kaartlagen als programma worden opgegeven voor een inrichtingsproject. Er kan dus op zoek gegaan worden naar verknoping tussen de primaire kaartlagen: bijv. secundaire scholen afstemmen op winkelgebied en op stedelijke pleinen, groene ruimtes aanpalend aan het winkelgebied uitbouwen, enz.

2. Verknoping tussen primaire en secundaire kaartlagen:
Voorzieningen uit secundaire kaartlagen kunnen die van primaire kaartlagen versterken. Zo zal het verknopen van primaire voorzieningen met bijv. water en bruggen, grote en belevingsvolle groene ruimtes , snackbars, sportvoorzieningen, fietsroutes, enz. altijd een meerwaarde betekenen voor tieners.

3. Verknoping tussen secundaire kaartlagen:
In gebieden waar weinig voorzieningen zijn, kan verknoping tussen secundaire kaartlagen ervoor zorgen dat er een plek ontstaat, die belangrijk wordt voor tieners.

Illustraties met de case Mechelen

Bovenstaande stellingen zijn misschien wat abstract. Daarom grijpen we terug op onze case om de principes concreter te maken.

We geven respectievelijk voorbeelden van verknoping:
1. voor het stadscentrum
2. voor de stedelijke groen- en recreatiegebieden
3. voor een woonwijk

1. Voor het stadscentrum van Mechelen

Voor de binnenstad van Mechelen zijn heel wat voorbeelden aan te geven voor **verknoping tussen primaire kaartlagen:**

Voorbeelden van verknoping van de primaire kaartlaag 'educatieve infrastructuur' met andere primaire kaartlagen:

1. De verbinding tussen een secundaire school en het winkelgebied optimaliseren
2. De routes tussen trein- of busstations enerzijds en secundaire scholen anderzijds optimaliseren
3. Groene ruimtes nabij secundaire scholen afstemmen op het naschools chillen en napraten
4. Een stedelijk plein creëren nabij secundaire scholen, afgestemd op het naschools chillen en napraten.

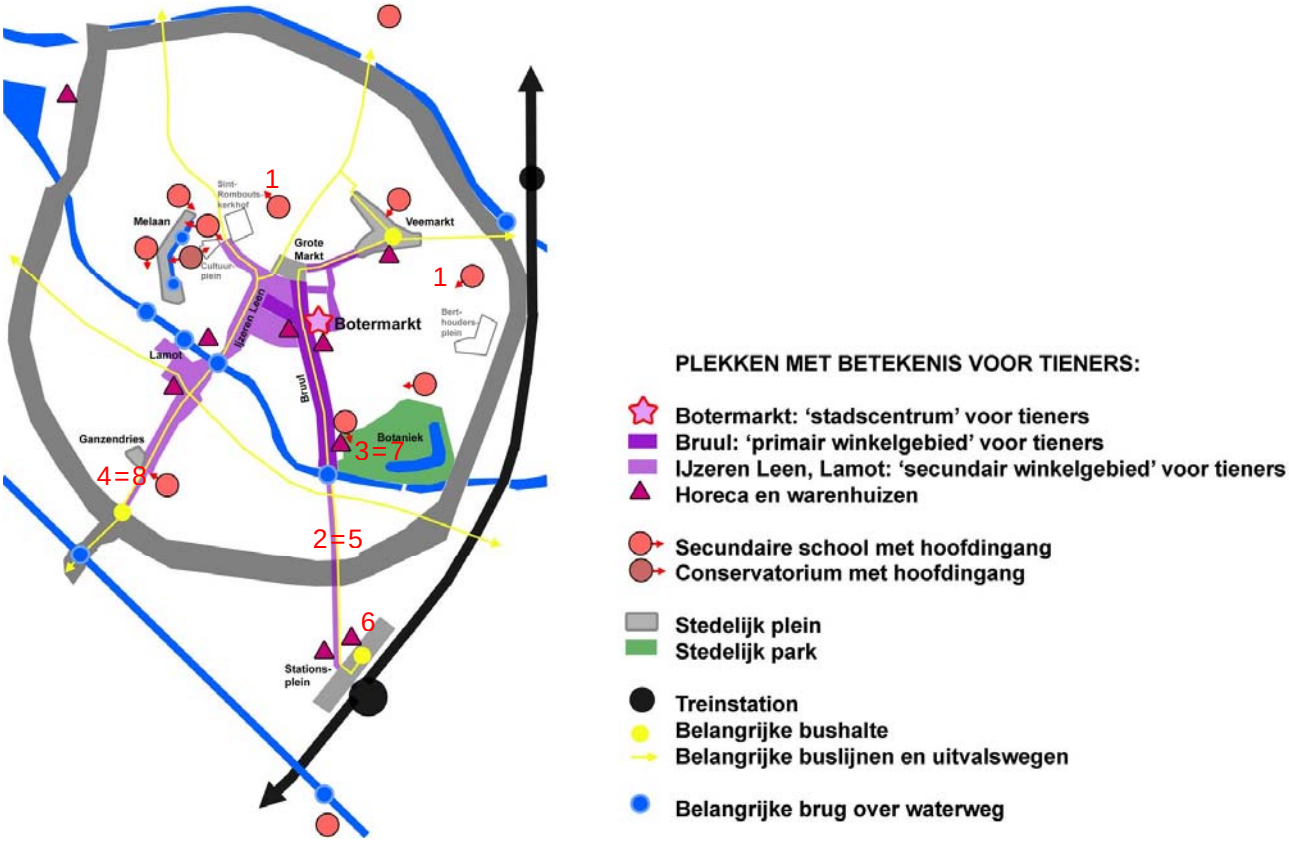
Voorbeelden van verknoping van de primaire kaartlaag 'openbaar vervoer' met andere primaire kaartlagen:

5. De routes tussen treinstations en het recreatieve winkelgebied optimaliseren
6. Het stationsplein uitbouwen tot een stedelijk plein, afgestemd op het 'stationneren' en schoolpendelen

Voorbeelden van verknoping van de primaire kaartlaag 'schoolroutes' met andere primaire kaartlagen:

7. Groene ruimtes langs belangrijke schoolroutes afstemmen op 'afspreken en napraten langs invalswegen'
8. Pleinen langs belangrijke schoolroutes uitbouwen als een stedelijk plein of passageplek afgestemd op 'afspreken en napraten langs invalswegen'

…

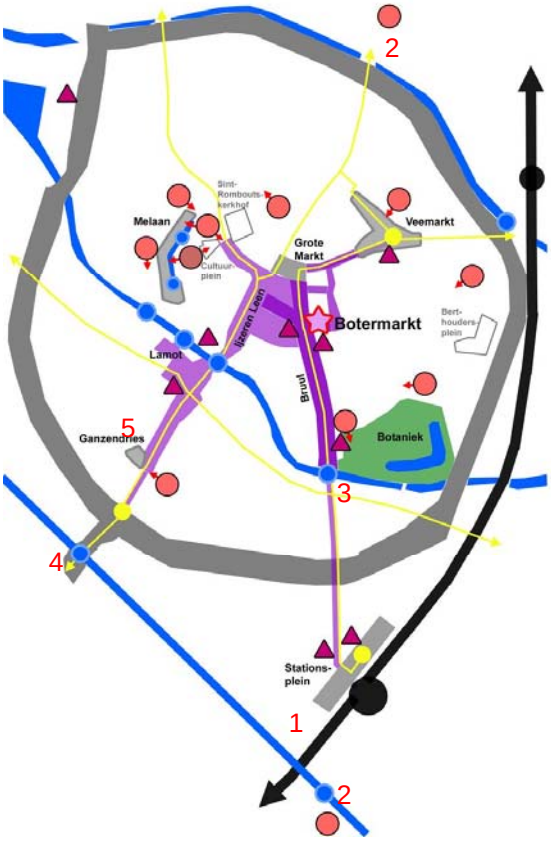

Uit bovenstaande voorbeeld blijkt bovendien dat bepaalde ruimtes en verbindingen voor verschillende types tieners en voor verschillende kaartlagen strategisch gelegen zijn: uitbouw van het stedelijk park Botaniek (3=7), uitbouw van de verbinding van station tot de Bruul (2=5), uitbouwen van de Ganzendries (4=8)… Voor versterking van het tienerweefsel zijn deze plekken cruciaal.

Voor de binnenstad van Mechelen kunnen wij bovendien **voorzieningen uit secundaire kaartlagen aanduiden, die de primaire kaartlagen kunnen versterken.**

Hieronder volgen enkele voorbeelden:

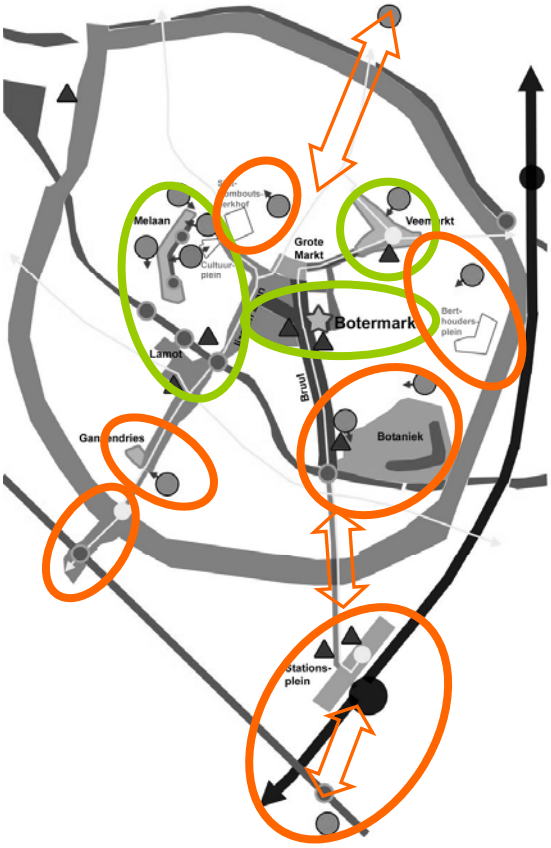
1. Het stationsplein 'tienervriendelijk' uitbouwen tot aan het water en de Coloma-brug.
2. De ruimte nabij de secundaire school aan de Coloma-brug uitbouwen als ruimte voor naschools napraten en chillen langs het water, reikend tot aan de brug. De recente herinrichting van de Melaan kan hiervoor een inspirerend voorbeeld zijn.
3. De ruimte rond de Dijlebrug aansluitend bij het recreatief winkelgebied uitbouwen als ruimte voor chillen (is reeds gebeurd aan Lamot, maar kan beter ter hoogte van Bruul). Dit is ook te combineren met uitbouw van de Botaniek (zie ook voorstellen hiervoor bij de combinaties van primaire lagen).
4. De omgeving van bruggen van uitvalswegen over het water uitbouwen als plekken om af te spreken, zeker indien er ook recreatieve fietsroutes langskomen (bijv. brug over kanaal aan de Brusselsepoort).
5. Voedingswinkels, snackbars, snoepwinkels, supermarkten zijn in Mechelen reeds nabij knooppunten te vinden. Bij de uitbouw van nieuwe stedelijke pleinen (bijv. Ganzendries) kan hier wel aandacht voor zijn. Dergelijke voorzieningen zijn aanwezig, maar het ontwerp moet hier expliciet op inspelen, bijvoorbeeld door voldoende verblijfsruimte te voorzien nabij de winkels.

PLEKKEN MET BETEKENIS VOOR TIENERS:

- **Botermarkt: 'stadscentrum' voor tieners**
- **Bruul: 'primair winkelgebied' voor tieners**
- **IJzeren Leen, Lamot: 'secundair winkelgebied' voor tieners**
- **Horeca en warenhuizen**
- **Secundaire school met hoofdingang**
- **Conservatorium met hoofdingang**
- **Stedelijk plein**
- **Stedelijk park**
- **Treinstation**
- **Belangrijke bushalte**
- **Belangrijke buslijnen en uitvalswegen**
- **Belangrijke brug over waterweg**

Voor onze case kunnen, bij wijze van conclusie, enkele **cruciale knooppunten** worden aangeduid. De knooppunten in groen aangeduid zijn reeds voldoende uitgewerkt. De knooppunten in oranje aangeduid verdienen verder te worden aangepakt.

PLEKKEN MET BETEKENIS VOOR TIENERS:

- Botermarkt: 'stadscentrum' voor tieners
- Bruul: 'primair winkelgebied' voor tieners
- IJzeren Leen, Lamot: 'secundair winkelgebied' voor tieners
- Horeca en warenhuizen

- Secundaire school met hoofdingang
- Conservatorium met hoofdingang

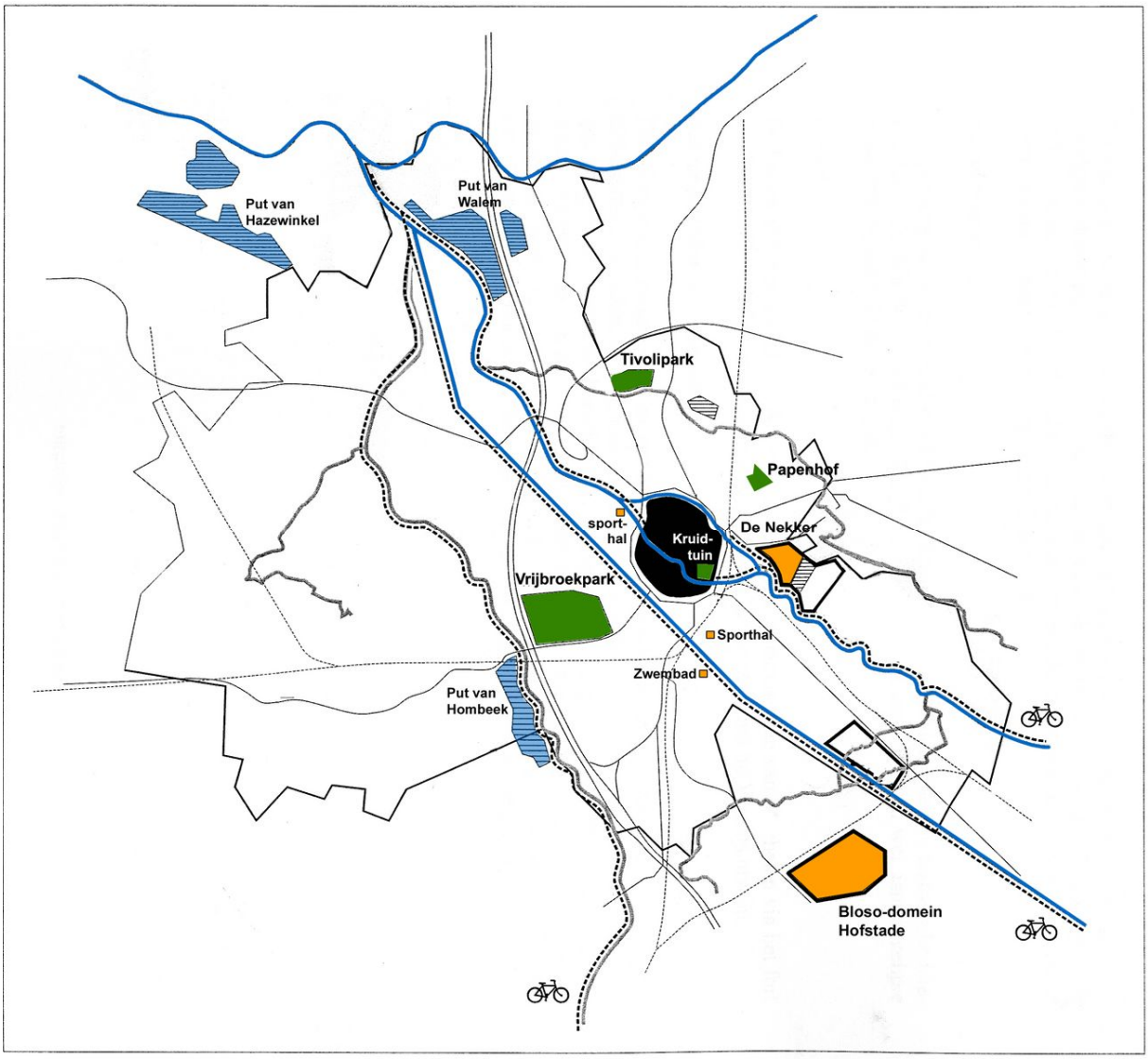
- Stedelijk plein
- Stedelijk park

- Treinstation
- Belangrijke bushalte
- Belangrijke buslijnen en uitvalswegen

- Belangrijke brug over waterweg

2. Voor de stedelijke groen- en recreatiegebieden

Op een **hoger schaalniveau** kunnen dezelfde redenering en principes gelden. Voorzieningen waar verschillende kaartlagen samenkomen, zullen een sterke aantrekkingskracht uitoefenen op tieners.

Het **Vrijbroekpark** bijvoorbeeld, wordt vaak genoemd door tieners. Dit park is een aantrekkelijke groene ruimte van stedelijk niveau. Er is veel water en er zijn ook heel wat toegankelijke sportvoorzieningen. In de cafetaria's zijn ook drank, ijsjes en snoep te verkrijgen. Het park is bereikbaar met het openbaar vervoer, ligt op een knooppunt van recreatieve fietsroutes

Ook de recreatiegebieden **De Nekker** en het **Bloso-domein Hofstade** bleken zeer populair. Deze voorzieningen bieden water, sportvoorzieningen, groene ruimte, snacks en frisdrank. De domeinen zijn ook relatief goed bereikbaar met openbaar vervoer, in de zomer zijn ze echter niet gratis.

Deze drie domeinen liggen dus op het knooppunt van verschillende kaartlagen. **De 'verknoping' kan echter nog steeds verder worden geoptimaliseerd**. Dit geldt zeker ook voor de andere stedelijke groen-recreatieve voorzieningen, zoals het **Tivolipark en de diverse 'zwemputten'**.

'Verknopen' zal op dit schaalniveau ook vooral 'verbinden' betekenen: nl. verdere uitbouw van het **recreatieve fietsroutenetwerk** en/of verbetering van het **openbaar vervoer** naar de parken of domeinen.

3. Voor een woonwijk

Ook **op het niveau van de wijk of deelgemeente** is de strategie van 'verknopen' aan de orde. Hier volgt het voorbeeld van de Mahatma Gandhiwijk.

In deze wijk zijn drie belangrijke knooppunten te identificeren, telkens ook met een bushalte. De eerste twee van deze knooppunten, lijken goed te functioneren voor tieners. Het laatste kan wellicht beter worden uitgewerkt:

- Het noordoostelijke knooppunt vormt een stapsteen naar de binnenstad en de daar aanwezige supermarkten. Het knooppunt omvat onder meer een ontmoetingsplein dat een 'poort' is tot de wijk. Door recente aanleg van dit onthaalpleintje is dit een plek die een rol kan spelen in het tienerweefsel (uit de bevraging bleek dat de meesten dit pleintje ook kenden en als passageplek gebruikten).
- In het noordwestelijke knooppunt zijn heel wat wijkvoorzieningen geconcentreerd: de tienerwerking, een speelplein, aansluitend ook een bosje en een bushalte. Dit is een ruimte waar ook veel (allochtone) tienermeisjes samenkomen, vaak vergezeld door jongere kinderen. Dit knooppunt is interessant voor tieners. De relatie met de wijk en bushalte kan wellicht nog beter worden uitgewerkt.
- Het zuidelijke knooppunt is op dit moment te weinig functioneel uitgewerkt voor tieners. Deze ruimte heeft zeker meer mogelijkheden, door de aanwezigheid van het wijkhuis (waar ook tieneractiviteiten plaatsvinden) en de bushalte die de hoofdhalte is voor vrijwel alle zuidelijke blokken. Het speelplein is omheind, waardoor het eerder een barrière vormt, dan een verbindingselement. Bovendien is de uitrusting zeker niet op tieners afgestemd. Het brede wegprofiel van de weg laat wellicht de aanleg van een ontmoetingspleintje toe die in relatie kan staan met de bushalte.

Noordoostelijke knooppunt

Noordwestelijke knooppunt

Zuidelijke knooppunt

6.3. Uitbouw van een tienerweefsel door uitbouw van componenten van een tienerweefsel

Hierboven is vooral aandacht uitgegaan naar verknoping van verschillende kaartlagen. Maar ook binnen elke kaartlaag kan aan tienergerichtheid worden gewerkt.

6.3.1. Locatiebeleid voor secundaire scholen, bibliotheken, academies

Secundaire scholen fungeren voor veel tieners als springplank naar publieke ruimtes. In Vlaanderen komt het niet veel voor dat een nieuwe secundaire school wordt opgericht of wordt gedelokaliseerd. Voor academies of bibliotheken is dit wellicht meer het geval.
Indien dit zou gebeuren, kunnen we volgende locaties aanduiden als geprefereerde plaatsen voor educatieve tienervoorzieningen:
- de binnenstad
- de rand van de binnenstad
- een winkelgebied of shoppingcentrum
- andere voorzieningen uit de 'primaire lagen' (zie hoger): stationsomgeving, stedelijke groene ruimte, stedelijk plein,…
- …

6.3.2. Uitbouw van een tienergerichte schoolomgeving voor secundaire scholen

Voor tieners vormt de secundaire school een ankerpunt en uitvalsbasis naar de publieke ruimte. Ook de academie en bibliotheek vormen een aantrekkingspool.

In de omgeving van deze gebouwen moet ruimte worden voorzien om af te spreken, na te praten, te chillen of te spelen. Dit speelt in op de noden van zowel 'schoolpendelaars' als regelmatige 'school(s)hoppers'.

Bij voorkeur wordt er rond de hoofduitgangen van de school (of uitgangen van fietsenstallingen) een **stedelijke publieke ruimte** (bijv. stedelijk plein, groene ruimte van stedelijk niveau) uitgebouwd. Indien dit niet mogelijk is, kan een reeks kleinere nabij gelegen publieke ruimtes op tieners worden afgestemd, die samen een stedelijke publieke ruimte kunnen vormen.

Belangrijk elementen hierbij zijn:
- voldoende oppervlakte van het verblijfsgebied: anders staan de tieners ook op straat of hinderen ze andere passanten
- het verblijfsgebied best op enige afstand van bewoning
- uitbouw van de haltes voor openbaar vervoer: liefst ook schuilplaatsen met zicht op aankomende bussen
- broodjes, snacks, voedingswinkels,…
- aantrekkelijke en beleefbare inrichting:
  rust- en 'chill'-plekken met zit-, hang en ligelementen (liefst met zicht op openbaar vervoer), water, reliëf, speelse vormgeving, beklimbare kunst,…
- aangepast beheer: straatmeubilair in stevige materialen, veel vuilbakken, regelmatig onderhoud, zwerfvuilpreventie,…

Tevens zijn de **verbindingen met de binnenstad, winkelgebied of winkelcentrum** van het grootste belang. **Belangrijke schoolroutes** verdienen eveneens bijzondere aandacht.

6.3.3. Uitbouw van stationsomgeving en hoofdbusstations als interscolaire ontmoetingsplekken

De stationsomgeving en de belangrijke busstations zijn cruciale plaatsen voor de 'schoolpendelaars'. Op die plaatsen zijn er altijd wachttijden. Tevens vinden daar contacten plaats tussen tieners die op verschillende scholen zitten. Ook jonge koppels die ver van elkaar wonen, spreken er wel eens af. Het is dus belangrijk dat **stationsomgevingen en busstations tienergericht worden uitgebouwd**.

Dit omvat onder meer:
- voldoende oppervlakte van het verblijfsgebied: anders hinderen de tieners andere passanten
- rustplekken of schuilplaatsen met zicht op aankomende bussen of op het treininformatiebord
- toelaten of stimuleren van verkoop van broodjes, snacks, frituur, mini-supermarkt,…
- aantrekkelijke en beleefbare inrichting: rust- en 'chill'-plekken met zit-, hang en ligelementen (liefst met zicht op openbaar vervoer), water, reliëf, speelse vormgeving, beklimbare kunst, skatemogelijkheid,…
- aangepast beheer: straatmeubilair in stevige materialen, veel vuilbakken, regelmatig onderhoud, zwerfvuilpreventie,…

6.3.4. Uitbouw van het winkelgebied of winkelcentrum als bovenlokale ontmoetingsplekken

Winkelgebieden en winkelcentra oefenen een **zeer grote aantrekkingskracht** uit op diverse groepen tieners:
- Voor 'gelegenheids-' en 'vakantieshoppers' zijn dit vaak de enige zones in het centrum waar zij komen.
- 'School(s)hoppers gaan in het centrumwinkelgebied vaak 'windowshoppen', rondhangen of chillen met vrienden en vriendinnen.
- De 'habitués' brengen hier een groot deel van hun vrije tijd door: zij gaan er 'meisjes/jongens kijken' of 'in groepjes rondzwerven'.
- Ook jonge stellen lopen er rond, of zij zoeken soms een rustiger plekje op.

Vaak is niet het integrale winkelgebied een hotspot voor tieners. **Tieners hebben een voorkeur voor bepaalde types winkels**, die dikwijls ook in elkaars buurt voorkomen:
- (jongeren)kledij, sportwinkels
- GSM, elektronica
- games, muziek
- cadeauwinkels
- gespecialiseerde skateshop, winkels voor surf en ski,…
- broodjes, snacks, frituur, voedingswinkels,…

Deze winkelgebieden en winkelcentra verdienen het dus om uitgebouwd worden als bovenlokale ontmoetingsplekken voor tieners. Dit omvat o.m.:
- Verkeersvrije winkelstraten, zodat groepjes tieners de doorgang van passanten niet versperren.
- Voldoende (semi-)publieke verblijfsruimte in shoppingcentra:
  het shoppingcentrum heeft bijv. voldoende brede 'wandelboulevards' en zones voor informele ontmoetingsruimte (die niet alleen als terrasruimte wordt ingevuld), eventueel ook inrichting van de buitenruimte nabij belangrijke toegangen tot het shoppingcentrum.
- Stedelijke publieke ruimtes in/langs het winkelgebied of winkelcentrum uitbouwen en op tieners afstemmen (voor principes en aandachtspunten: zie hoger)
- Bereikbaarheid met openbaar vervoer en met fiets optimaliseren
- …

De **'habitués' die 'meisjes kijken'** vormen een bijzondere aandachtsgroep, omdat hun gedrag door andere gebruikers (ook leeftijdsgenoten) vaak als storend of bedreigend wordt ervaren. Vaak gaat het om tieners uit dichte wijken, met een specifiek sociaal-economische profiel (allochtone afkomst, technisch of beroepsonderwijs) en met specifieke interesses: voetbal, games, muziek (R&B, arabische

pop, hiphop), actiefilms,… Voor deze groep zouden 'jongerenstraathoekwerkers' of 'jongerenopbouwwerkers' kunnen ingeschakeld worden. Die kunnen eventueel vanuit een bovenlokaal 'jeugdhuis' opereren. Dit 'jeugdhuis' zou ook een fysieke plek moeten hebben, centraal of aan de rand van het winkelgebied of shoppingcentrum. Voorwaarde is dat die ruimte aantrekkelijk is voor die specifieke groep jongeren en inspeelt op hun interesses: bijv. gamesroom, non-stop voetbal op scherm, R&B-muziek, films, pooltafel, frisdrank, snacks,… Anderzijds moet er ook voldoende buitenruimte ter beschikking zijn en wellicht ook enige afstand ten aanzien van winkels en bewoning,... Openheid en gerichtheid op de publieke ruimte is hier een belangrijk aandachtspunt.

6.3.5. Uitbouw van ruimte voor tienerevenementen en 'chill-out'-ruimtes

Bepaalde **evenementen** vormen een hoogdag voor tieners: (gratis) stadsmuziekfestivals, de foor, parkconcerten, beach volley, urban beach,… **Op dat moment wordt de binnenstad een bovenlokale ontmoetingsplaats**. Bepaalde activiteiten, zoals 'meisjes/jongens kijken' en 'met groepjes rondtrekken' vinden dan opvallend vaak plaats.

Soms wijken tieners af van de begane paden, bijvoorbeeld om een rustige plek op te zoeken. Anderen koppelen dit net aan shoppen of andere activiteiten in de binnenstad (eten, drinken). Dergelijke evenementen zijn dus belangrijk om tieners en jongeren aan de stad te binden.

Een **'tienervriendelijk' evenementenbeleid is dus een manier om het tienerweefsel te versterken**. Dit omvat vooral organisatorische en programmatorische aspecten, maar ook aangepaste ruimtes en infrastructuur. **Voldoende ruimte om te 'chillen'** (in de zin van relaxen, zitten, liggen), te praten en te hangen zijn van groot belang.

- **Bij ontwerp van evenementenpleinen of evenementenparken** kan men hier rekening mee houden: bijv. hoogteverschillen aanwenden als zitmogelijkheid, tijdelijk zit- en ligmeubilair, zit- en ligheuvels, enz.
- **Ook in de periferie van de echte evenementenpleinen** (bijv. kleinere pleintjes) kan men chill-ruimtes creëren. Om conflicten met omwonenden te vermijden is de relatie en buffering met bewoning echter een zeer belangrijk aandachtspunt.

6.3.6. Uitbouw van groene ruimtes en recreatiegebieden op stedelijk niveau

De groene ruimtes en recreatiegebieden van (boven)stedelijk niveau zijn heel vaak genoemd door tieners. Deze ruimtes kunnen o.m. 'tienervriendelijk' gemaakt worden door:

- **Optimaliseren van openbaar vervoer en fietsroutenetwerk**
- **Inbreng van open grasvelden en informele sportvoorzieningen** (trapvelden, toegankelijke basketveldjes, open grasvelden voor frisbee,…). De kans is groot dat dit druk bezochte zones worden.
- **Inbreng van zit-, lig- en hangelementen**, in het bijzonder:
  . aan de ingang en 'poorten' tot het park
  . nabij knooppunten van trage wegen: er wordt best voldoende verblijfsruimte voorzien, zodat passanten niet gehinderd worden
  . aan de rand van de open grasvelden en informele sportvoorzieningen: bijv. zonnige zit- en ligheuvels om te chillen, met uitzicht op het grasveld
  . (romantische) zitplekken aan waterkanten en bruggetjes
- **Inbreng van schuilplekken:**
  Dit kan een jongerenontmoetingsplaats (JOP) zijn uit de catalogus, maar even goed een muziekkiosk, 'follie', overdekte picknickplaats, natuurschuilhut,… De locatie en materiaalkeuze van deze schuilplekken moet goed worden overwogen, omdat ze snel kunnen geclaimd worden door een welbepaalde groep en bij uitstek de plaats kan zijn voor 'grensoverschrijdend gedrag'. Openheid en sociale controle dienen te worden afgewogen tegen de nood aan 'een eigen plek'.

- Aangepaste speelruimtes:
. Vooral groepstoestellen en actieve toestellen (bijv. vogelnestschommel, draaischijf, 'vliegende Hollander',…).
. Hangnetten en schuilhutten (waaronder JOPs uit de catalogus, maar ook picknickplaatsen, overdekte klimtorens,…)
. Waterspeeltoestellen (vooral met sproeimogelijkheid)
- Aangepast beheer op strategische plekken:
parkmeubilair in stevige materialen, veel vuilbakken, regelmatig onderhoud, zwerfvuilpreventie,…
- Realiseren van zwemgelegenheid, strandgevoel, mogelijkheid tot 'pootje baden', waterpret:
. In bovenlokale recreatiegebieden kan zwemmen in open lucht een enorme aantrekkingskracht uitoefenen op tieners, zeker indien daar een 'beach'-gevoel kan aan toegevoegd worden.
. In kleinere recreatiegebieden en groene ruimtes kan ondiep water ('plonsbad', fontein) aanleiding geven tot zomerpret voor tieners.
. In parken en groene ruimtes kan een laaghangend ponton of lage brug mogelijkheid geven om met de voeten in het water te hangen.
- Verkooppunt voor frisdrank, snoep, chips, ijsjes,…
. Cafetaria
. Drank- of snoepautomaat
. Kiosk of stalletje
. Ijskar,…

6.4. Uitbouw van tienergerichte woonomgevingen: diverse strategieën

Voor het creëren van tienergerichte woonomgevingen zijn er verschillende oplossingsstrategieën, naargelang het type wijk. Wij maken een onderscheid tussen
6.4.1. Wijken in het stadscentrum
6.4.2. Meer afgelegen en/of dichtbebouwde wijken (bijv. 19de eeuwse gordel, sociale hoogbouwwijk)
6.4.3. Meer residentiële wijken aan de rand van de stad, in het hinterland en het buitengebied

6.4.1. Wijken in het stadscentrum

Tieners die wonen in het stadscentrum zijn **zeer goed bediend van allerlei stedelijke voorzieningen**. Winkels, de school, stedelijke pleinen, snacks,… Zij hebben het allemaal op wandelafstand.

Uit gesprekken met enkele tieners die wonen in de binnenstad van Mechelen onthouden we toch enkele noden, waarop het ruimtelijk beleid kan inspelen:
- **Zij missen soms 'gewone' wijkvoorzieningen die in de buitenwijken doorgaans wel te vinden zijn**, zoals sportvelden, jeugdlokalen, een speelterrein, een groen pleintje, een skatevoorziening,… Een stad moet er dus over waken dat dit soort voorzieningen ook in de binnenstad beschikbaar is. Strategieën van 'gedeelde ruimte' bieden hier wellicht uitkomst.
- **Zij zoeken soms de rust op en mijden de drukte** van shoppers, toeristen[64],… Zij wachten dan bijvoorbeeld sluitingstijd af buiten te komen en met vrienden te keuvelen, te skaten,…
  In de binnenstad moeten er dus ook rustige plekken zijn: bijv. een groene ruimte waar gewone shoppers of toeristen niet komen, waterkanten, een binnenplein, een wijkplein in een echte woonbuurt. Maatregelen die een stad neemt om de lokale leefkwaliteit in de woonwijken van de binnenstad te garanderen (en te vrijwaren van al te veel bovenlokale evenementen), zouden dus ook tieners indirect ten goede kunnen komen.
- Zelfs al valt er in het stadscentrum enorm veel te beleven voor tieners, **ze zijn wellicht sneller uitgekeken op het stadscentrum** dan sporadische bezoekers.
  Vlotte verbindingen naar bovenlokale recreatieve voorzieningen en naar het buitengebied zijn dus eveneens van belang voor de binnenstad-tieners.

[64] Ook in Brugge spraken we met enkele tieners die wonen in de binnenstad. In deze stad trekken de tieners van de binnenstad bij mooi weer massaal naar enkele onbekende parken, "om de toeristen te ontvluchten".

6.4.2. Meer afgelegen en/of dichtbebouwde wijken (bijv. 19de eeuwse gordel, sociale hoogbouwwijk)

In dichte 'aandachtswijken' van de **19de eeuwse gordel** wonen vaak specifieke types tieners.

De groep tieners die in de publieke ruimte van deze wijken sterk aanwezig is, heeft meestal een aantal specifieke sociale en subculturele kenmerken. Het gaat om overwegend **jongens, vaak (maar niet uitsluitend) van allochtone afkomst**, TSO of BSO, vaak buiten te vinden, sterk geïnteresseerd in voetbal, games, elektronica, actiefilms, specifieke muziek (Arabische pop, hiphop of R&B, house) herkenbaar door kledij (training, pet, sportschoenen of R&B-stijl), soms ook gemeenschappelijke etnische roots. Zij gaan vaak naar het centrum om 'meisjes te kijken' of 'in groep rond te zwerven',… Deze jongens hebben doorgaans een sterk wijkgevoel, dat vaak alludeert op de negatieve beeldvorming over de wijk en tegelijk een soort stoerheid en trots uitstraalt (bijv. 'Gangsterspoel' voor 'Nekkerspoel'). Het gaat echter niet exclusief om jongens. Een aantal **meisjes** (vooral van Afrikaanse oorsprong) inspireert zich soms op de *urban life style* (R&B, hiphop) en trekt samen (soms ook met jongens) op. Ook zij zijn dus vaak in de wijk te vinden met hun i-pod of mp3-speler.

Meisjes van allochtone (vooral mediterrane) afkomst zijn minder in de publieke ruimte te vinden; als ze dit doen, zijn ze meestal onderweg (naar school, winkels of shoppinggebied) met zussen of vriendinnen. Voor **meisjes of jongens van autochtone afkomst** geldt vaak hetzelfde: ze zijn minder vaak in de publieke ruimte te vinden en trekken eerder naar het stadscentrum dan dat ze gebruik maken van de publieke ruimte in de eigen wijk. Hun perceptie van de eigen wijk is soms negatief (sociale onveiligheidsgevoelens, weinig trots op het uitzicht), al is er soms wel een sterk wijkgevoel aanwezig.

In de dichte wijken van de 19de eeuwse gordel bestaat het gevaar dat enkele jongensgroepen de publieke ruimte domineren. Dit geldt ook voor bepaalde sociale woonwijken, vooral die wijken die wat meer afgelegen liggen en met weinig of slecht ingeplante publieke ruimte (cf. de Mahatma Gandhiwijk in Mechelen).

Het tienerweefsel in deze wijken versterken, vergt eigen strategieën:

1. **In de eerste plaats zijn de verbindingen naar het stadscentrum van belang:**
   Uitbouw van openbaar vervoer (voldoende frequentie) en zachte wegverbindingen.
2. **De bushaltes in meer afgelegen wijken, vormen 'poorten naar de stad':**
   De bushaltes en onmiddellijke omgeving zijn vaak plekken waar tieners elkaar ontmoeten, praten en blijven hangen. Deze 'poorten' kunnen op die manier ingeplant en uitgebouwd worden: bij voorkeur niet dicht bij bewoning, nabij een wijkvoorziening, voldoende ruimte, zitelementen en beschutting,…
3. **Gezien het gevaar op dominantie van bepaalde types tieners, moeten er verschillende deelruimtes zijn, die best ook divers worden ingericht:**
   De publieke ruimte moet uiteraard inspelen op de noden van de dominante groep (bijv. voetbalterreinen, een jongerenontmoetingsplaats op een strategisch gelegen plek), anders eisen zij toch de ruimte op. Het is echter belangrijk dat er meerdere ruimtes zijn, zodat elk type tiener een eigen plek kan vinden. Bij voorkeur zijn dit ook ruimtes van wijkniveau, maar in dichte wijken is dit niet altijd haalbaar. Toch dient ook in deze wijken naar uitbreiding van de publieke ruimte te worden gestreefd. Dit kan binnen omvattende stadsvernieuwingsprojecten. Daarbinnen dient een netwerk van verschillende complementaire deelruimtes zorgvuldig te worden uitgebouwd. Dimensies van die complementariteit zijn o.m. inspelen op leeftijd, geslacht, etnische herkomst,… Hier is doelgroepgerichte tienerparticipatie sterk aan de orde.
4. **Een wijkhuis met tienerwerking kan groot effect hebben in deze wijken:**
   Heel wat geïnterviewde jongeren waren bijzonder positief over de laagdrempelige jongerenwerking in hun wijk. Het moet een plek zijn waar ze vrij in- en uit kunnen lopen en waar op hun interesses wordt ingespeeld: bijv. gamesroom, non-stop voetbal op scherm, R&B-muziek, films, pooltafel, frisdrank, snacks,… Er worden best verschillende organisatorische lijnen of plekken ontwikkeld voor verschillende types tieners (verschillende leeftijden, jongens-meisjes, etnische herkomst, interesses,…). Dit kan ook een uitvalsbasis zijn voor (jongeren)opbouwwerkers of (jongeren)straathoekwerkers.

6.4.3. Meer residentiële wijken in de stadsrand, het hinterland en het buitengebied

Tieners uit deze wijken hebben vaak een grote tuin. **Als ze van de publieke ruimte gebruik maken, is het meestal van wijkvoorzieningen. In een groene deelgemeente missen ze vaak ook de stadsvoorzieningen.** Daarvoor trekken ze vaak naar de binnenstad, naar het shoppingcentrum of naar recreatiegebieden.

Voor dit type tieners zijn volgende oplossingsstrategieën van belang:

1. Optimaliseren van de verbindingen naar de binnenstad: openbaar vervoer en fietsroutenetwerk

Hoewel deze tieners vaak met de wagen gebracht worden, is het zich zelfstandig kunnen verplaatsen belangrijk.
- De bereikbaarheid met het openbaar vervoer (vooral busfrequentie: bijv. in de avonduren) is voor het hinterland en buitengebied vaak te beperkt.
- Ouders van tieners willen voldoende veilige fietsverbindingen, vooraleer ze hun kinderen alleen met de fiets laten gaan. Hoofdfietsroutes naar belangrijke vrijetijdsbestemmingen (stadscentrum, bovenlokale groen- en recreatiegebieden) worden bij voorkeur langs trage en verkeersluwe wegen geleid.

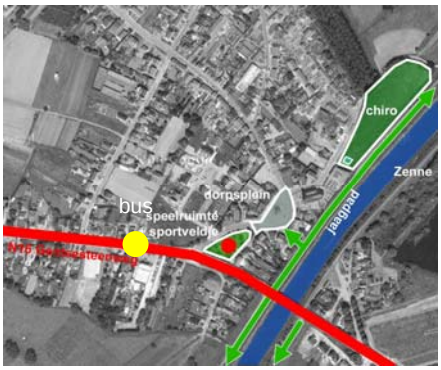
2. Vooral inzetten op voorzieningen van wijkniveau of deelgemeenteniveau:

Voor deze wijken **dient volop te worden ingezet op voorzieningen van wijk- of deelgemeenteniveau**. Dit betekent: grote oppervlakten (zeker drie woonpercelen, dus min. 1500 m²) en voldoende 'grote' voorzieningen met enige uitstraling.
Bijvoorbeeld:
- Groene ruimte van wijk- of (deel)gemeenteniveau
- Speelterrein van wijk- of (deel)gemeenteniveau
- Sportvoorzieningen van wijk- of (deel)gemeenteniveau die toegankelijk zijn voor tieners
- Pleinen van wijk- of (deel)gemeenteniveau
- Jeugdlokalen, jeugdhuis
- Ruimte rond frituur,…

Bij voorkeur worden deze **wijkvoorzieningen gebundeld**, zodat ze 1 site vormen.

Inzetten op ruimtes of voorzieningen van buurt- of straatniveau is uiteraard zinvol, maar zal wellicht minder meerwaarde bieden voor tieners. Op buurt- of straatniveau kan wellicht beter op jongere leeftijdsgroepen worden gemikt. Indien enkel ruimtes of voorzieningen van buurt- of straatniveau beschikbaar of haalbaar zijn, dan dienen er minstens twee van die ruimtes gelijkwaardig te worden uitgebouwd, zodat jongere kinderen enerzijds en tieners anderzijds zich elk een eigen terrein kunnen toe-eigenen.

Het eerder besproken bestaande **tienerweefsel in Heffen** is een goed voorbeeld van bundeling van voorzieningen op wijk- of deelgemeenteniveau in een groene deelgemeente:

Heffen:

- Chiroterreinen, het dorpsplein, de speelruimte en sportveldjes liggen op een boogscheut van elkaar.
- Bovendien vormt het jaagpad een goede verbinding naar Mechelen-Centrum.
- De Gentsesteenweg N16 blijft wel een barrière.
- De bushalte ligt verderop en had, vanuit de tienerweefsel-principes wellicht beter een plaats gekregen nabij de toegang vanaf de N16 naar het Dorpsplein.

7. WERKEN AAN HET TIENERWEEFSEL: ENKELE VUISTREGELS

Tot slot van deze studie geven we nog enkele vuistregels om aan tienergerichte publieke ruimte te werken. Dit kan worden beschouwd als een 'manifest' voor tienergerichte planning.

1. Gooi 'rondhangen' niet op één hoop:

Het ene 'rondhangen' is het andere niet. Het is daarom nuttig om onderscheid te maken tussen verschillende types rondhangen:

- de ruimtelijke context kan erg verschillen:
  . bijv. de schoolomgeving, de stationsomgeving, het winkelgebied, het stedelijke plein, het wijkpark, het recreatiegebied,…
  . bijv. de geïsoleerde wijk, de dichte wijk, de residentiële wijk, de sociale woonwijk,…
  . de schaal van ontmoetingsplekken kan sterk verschillen (bijv. louter buurt vs. bovenlokale ontmoetingsplek)
- er zijn verschillende types ruimtegebruik en activiteiten (bijv. 'windowshoppen', 'voetballen', 'chillen', 'napraten', 'spelen', 'meisjes/jongens kijken', 'stationneren'...)
- er zijn verschillende types tieners ('bijv. schoolpendelaars', 'vakantieshoppers', 'schoolhoppen', 'habitués',...).

Door types te onderscheiden en te benoemen, krijg je meer greep op de zaak. Dit zal planners en ontwerpers ook helpen om gepaste oplossingen te vinden.

Daarenboven is het ruimtegebruik van tieners niet te herleiden tot louter 'rondhangen'. Dit klinkt vaak negatief en tieners hebben zelf meer woorden om hun activiteiten te omschrijven ('chillen', 'voetballen', 'shoppen', om er maar enkele te noemen). Het dagdagelijkse ruimtegebruik van tieners mag je niet herleiden tot 'rondhangen'; dat doet geen recht aan hun eigenheid en complexe ruimtelijke gedrag.

2. Kruip in de helikopter:

Het ruimtegebruik van tieners mag je niet enkel op buurtniveau bekijken, je moet geheel de stedelijke context overzien. Het komt er dus op aan om enerzijds in je helikopter te kruipen (of *google maps* als digitale helikopter) en het tienerweefsel proberen te overzien; anderzijds ook van onderaf, door gesprekken met tieners, de *hotspots* op het spoor te komen. In die gesprekken heb je het niet alleen over de eigen straat, eigen wijk, maar over de gehele gemeente, de naburige steden, het provinciale domein,…

3. Licht de relevante kaartlagen op in een tienerweefsel en ga op zoek naar patronen:

Het lijkt allemaal willekeurig, maar er zijn patronen in het ruimtegebruik van tieners te vinden: er is een grote samenhang met bepaalde 'planningslagen' (winkelgebieden, groene ruimte, water, secundaire scholen, openbaar vervoer..., zie hoger voor een gedetailleerde lijst).

4. Identificeer de knooppunten:

Net die plekken waar al die dingen samenkomen ('knooppunten') hebben een hoog 'rondhang'-potentieel en zijn wellicht strategisch gelegen plekken in het 'tienerweefsel'. Merk op dat het vaak niet precies de knooppunten zelf zijn, maar ook de iets ruimere omgeving.

5. Ga op het terrein en doe veldwerk op de knooppunten: observeer tieners en spreek ermee:

Ruimtelijke ingrepen of tienerparticipatieprojecten doe je best op knooppunten in het tienerweefsel. De ingrepen moeten bovendien echt 'verknopen': dus verschillende planningslagen met elkaar verbinden en op elkaar afstemmen (bijv. zitgelegenheid creëren aan de waterkant van een park dat dicht bij het winkelgebied of secundaire school ligt). Zoek naar 'synergieën'; gesprekken met tieners kunnen helpen om te zien waar kansen tot 'verknoping' zitten.

6. Wat betreft het tienerweefsel op wijkniveau zijn er qua oplossingsstrategieën duidelijke verschillen tussen types wijken:

Bij residentiële wijken aan de stadsrand of in het buitengebied heeft het minder zin om overal kleine ingrepen te doen; hier ga je beter over tot bundeling en centralisering in wijkvoorzieningen (wijkpark, sportcentrum,...). In 'aandachtswijken' daarentegen (bijv. geïsoleerde sociale woonwijken) moet je

meerdere ruimtes creëren, anders is de kans groot dat een specifiek type tieners de publieke ruimte domineert. Hier is complementariteit van buurtruimtes en het netwerk-idee zeer belangrijk. Een ander aandachtspunt, zeker op die plekken waar men veel tieners verwacht, is de relatie tussen publieke en private ruimte. Hier is bufferruimte vereist tussen ontmoetingsruimte en bewoning. Mogelijkheid tot sociale controle is een ander belangrijk punt.

7. 'Tienergerichte' inrichting van publieke ruimte kan het tienerweefsel versterken, maar is slechts van tweede orde:

Hangplekken en ontmoetingsplekken voor tieners ontstaan meestal op 'logische' plekken, nl. de knooppunten in een tienerweefsel. De inrichting is daarbij dan minder bepalend, maar kan het knooppunt wel versterken. Hierbij is het vooral belangrijk dat er voldoende gebruiks- of verblijfsruimte wordt voorzien. Die moet ook zeer nauwkeurig worden ingeplant, zodat de passage van andere gebruikers niet wordt gehinderd en zodat er afstand en buffering is ten aanzien van woningen en tuinen.

Een 'tienergerichte' inrichting van publieke ruimte betekent niet automatisch het voorzien in tienerhonken of jongerenontmoetingsplaatsen (JOP's) uit de catalogi. Hierboven hebben we reeds een breed gamma aan mogelijke ingrepen voorgesteld:

- Inbreng van open grasvelden en informele sportvoorzieningen (trapvelden, toegankelijke basketveldjes, open grasvelden voor frisbee,…).
- Inbreng van allerhande zit-, lig- en hangelementen, zit- en ligheuvels,…
- Inbreng van schuilplekken: muziekkiosk, 'follie', overdekte picknickplaats, natuurschuilhut,…
- Aangepaste speelruimtes: vooral groepstoestellen en actieve toestellen (bijv. vogelnestschommel, draaischijf, 'vliegende Hollander',…), hangnetten en schuilhutten, waterspeeltoestellen (vooral met sproeimogelijkheid)
- Relatie met water versterken: gaande van zwemgelegenheid, over 'pootje baden', tot 'grijpbare' fonteinen, drinkfonteinen, pontons, lage brug, banken aan het water,…
- Verkooppunten voor frisdrank, snoep, chips, ijsjes,…

8. Knooppunten in het tienerweefsel verdienen expliciete aandacht voor het beheer van publieke ruimte:

De aanwezigheid van veel tieners kan de publiek ruimte wel op de proef stellen en extra zorg van beheerders vergen. Van bij het ontwerp wordt daar best rekening mee gehouden: straat- en parkmeubilair in stevige materialen, voldoende vuilnisemmers, aangepast beheerplan,…

Er wordt best geanticipeerd op zwerfvuil (bijv. door voldoende vuilbakken te plaatsen, regelmatig onderhoud, zwerfvuilpreventie,…) en graffiti (bijv. door reeds een graffitiwall te voorzien of door net te behandelen met graffitiwerende stoffen, materialen die moeilijk inkerfbaar zijn,…).

9. Werken aan een tienerweefsel kan gebeuren vanuit verschillende beleidsniveaus:

Aangezien stedelijke ruimtes van groot belang zijn in een tienerweefsel en een tienerweefsel de schaal van een kleine gemeente in veel gevallen zal overstijgen, is het aan te raden om een tienerweefsel op het niveau van een stadsgewest, regio of provincie in kaart te brengen. Complementair daaraan kan op gemeentelijk niveau gewerkt worden aan tienergerichte woonwijken en aan het verbeteren van de mobiliteit naar nabijgelegen steden en bovenlokale voorzieningen.

10. Werken aan een tienerweefsel kan gebeuren aan de hand van diverse beleidsinstrumenten:

Zowel vanuit het jeugdbeleid als vanuit het ruimtelijk beleid kan een tienerweefsel worden uitgebouwd.

Binnen het **jeugdbeleid** zou de eerste stap kunnen zijn om een 'tienerweefselplan' op te maken, gebaseerd op bevraging van tieners en kaartenstudie. Op die manier wordt een coherent strategisch actieplan opgemaakt, dat dan verder ruimtelijk kan worden vertaald.

Een 'tienerweefselplan' kan ook geïntegreerd worden binnen een breder 'speelweefselplan', 'jeugdruimtebeleidsplan' of 'masterplan kind- en tienergerichte publieke ruimte', op voorwaarde dat er specifieke aandacht is voor de doelgroep van tieners (inspraak) en voor de (ruimtelijke) eigenheid van een tienerweefsel (nl. hoger schaalniveau, specifieke kaartlagen,…). In deze studie is immers duidelijk aangetoond dat een tienerweefsel er anders kan uitzien dan een speelweefsel.

Binnen het **ruimtelijke beleid** kan ook rechtstreeks aan het tienerweefsel worden gewerkt. In de eerste plaats denken we aan strategische beleidsdocumenten, zoals:

- ruimtelijke structuurplannen (gemeentelijk, intergemeentelijk of provinciaal)
- 'beeldkwaliteitsplannen' of 'masterplannen' voor publieke ruimte en wijkontwikkeling
- (wijk)mobiliteitsplannen en -convenanten

Verder kan de strategie van 'verknoping' van specifieke tienerweefsel-kaartlagen in diverse soorten ruimtelijke planningsprojecten (RUP's, stadsvernieuwingsprojecten, enz.) worden toegepast en in inrichtingsplannen worden gerealiseerd. Dit vergt echter steeds bijzondere aandacht van de ontwerper voor het bestaande en potentiële tienerweefsel en de eigenheid van deze gebruikersgroep.

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST VOOR OPEN INTERVIEWS

PLAATS VAN INTERVIEW:

Spreek je hier vaak met <u>vriend(inn)en</u> af? Waar spreek je nog vaak met je vriend(inn)en af?
- Wie zijn die vriend(inn)en dan juist? (klasvrienden, andere) Zijn dat altijd dezelfde?
- Met hoeveel zijn jullie dan? Is dat echt “afgesproken”, of zien jullie elkaar gewoon elke dag? Of toekomen en zien wie er is?
- Wat doe je dan? Waar ga je naartoe? Hoe ga je er naartoe? Wat doe je in afwachting?
- Zijn er dan volwassenen in de buurt?

ANDERE PLAATSEN:

Wat doe je allemaal in de <u>buurt</u> waar je woont?
- Kom je soms buiten in de wijk waar je woont? Wat doe je er dan? Waar ga je naartoe?
- Te voet, met fiets of bromfiets?
- Is daar iets te doen? Valt daar iets te beleven?
- Zijn er dan ook volwassenen in de buurt? Hoe is het contact daar met volwassenen?

Heb je een <u>vaste plek</u>, waar je dikwijls komt? Wat zijn de plekken buitenshuis waar je het meeste komt?
- Ga je dan alleen? Wat doe je dan?
- Waarom is dat een vaste plek geworden?
- Zijn er dan volwassenen in de buurt? Hoe is het contact daar met volwassenen?

Ga je soms naar het centrum van de <u>wijk/dorp/gemeente</u>?
- Waar ga je dan naartoe? Hoe dikwijls?
- Hoe ga je er naartoe?
- Is daar iets te doen? Valt daar iets te beleven?
- Hoe is het contact daar met de volwassenen?

Ga je soms naar de <u>stad</u>?
- Naar welke stad? Hoe dikwijls?
- Waar ga je naartoe in de stad? Wat valt daar te beleven? Ook buiten?
- Hoe ga je er naartoe?
- Hoe is het contact daar met de volwassenen?

Ga je soms naar een park, bos of in de velden?
- Waar naartoe?
- Wat valt daar te beleven?

ONDERWEG:

Als je wandelt of fietst, doe je dat soms zonder doel, zomaar, gewoon wat rondrijden?
Met wie? Waar naartoe? Heb je een vaste weg? Wat is er leuk aan?

Wat doe je net na of net vóór je de <u>school</u> binnengaat?
Wat doe je onderweg?

Wat doe je net vóór of net na jouw <u>hobby</u>?
Wat doe je onderweg?

SOCIALE CONTEXT EN PERSOONLIJKE GEGEVENS

- Leeftijd
- Woonmilieu: In welk deel van de stad woon je?
- Studierichting: Waar ga je naar school? (zelf afleiden: ASO / TSO / BSO)

Achteraf invullen (indien mogelijk):
- Gender
- Etnische achtergrond
- Opvallende subcultuur?